Viata Amorul Moartea

Arthur Schopenhauer

VIAŢA, AMORUL, MOARTEA
ARTHUR SCHOPENHAUER

Cuprins:

Viaţa
Amorul
Moartea

VIAŢA
SENSUL VIEŢII

Instinctul vital – Lupta pentru existenta – Egoismul – Mila.

Scopul filosofiei este cunoaşterea şi explicarea existentei Universului. Expresia acestei existente este Voinţa de a trai. Aspiraţia la existenta se manifesta prin organizare, viaţă fiind unul dintre sensurile posibile de dezvoltare. La animale, Voinţa de a trai, ca principiu fundamental al existentei, este imuabila şi unica.

Forţa germinatoare este universala, infinita în timp şi spatiu, multiplicându-se divers în forma şi conţinut, lanţul fecundare – germinare – fecundare – germinare fiind fara început şi fara sfârşit. Orice materie susceptibila de a deveni vie este atrasa, orice element bănuit a întrerupe acest ciclu este respins. Când acesta Voinţa de a trai se epuizează într-o fiinţă oarecare sub imperiul unei cauze oarecare, în măsura în care fiinţa concretizează acesta stare, lupta dintre existenta şi nonexistenţa se desfăşoară violent, direct, excluzând variantele.

Omul prin excelenta reacţionează prompt la suferinţă sa sau a anturajului sau şi, reciproc, anturajul sau participa afectiv. De aceea, o condamnare la moarte, oricât de justificata, este primita de societate şi de individul în cauza ca un soc, rămânând, în final, un simplu act distrugător de viaţă, menit sa anihileze Voinţa de a trai. Viaţa în ansamblul ei este perceputa pe plan social sau pentru fiecare individ în parte ca o perioada de timp mai lunga sau mai scurta, trăită într-o existenta nesigura şi trista, inspirata de schimbări a căror amploare este cel mai adesea prea târziu conştientizate. Oare nu se acorda prea mare importanta unui episod pe care orice fiinţă il traversează în drumul sau către eternitate?

Toate acestea demonstrează ca am avut dreptate de a pune „voinţa de a trai” la baza oricărei explicaţii şi ca, raportat la concepte ca absoult, infinit, idee, conceptul viaţa este cel mai real din câte cunoaştem, centrul în jurul căruia se roteşte neîncetat realitatea neschimbătoare.

Voinţa de a trai cât mai mult posibil care însufleţeşte toate fiinţele organizate este inascuta, absoluta; ea nu este rezultatul unei

cunoaşteri obiective a valorii noţiunii de viaţă, situându-se în afara oricărui examen sau cunoştinţa apriori.

Sa trecem în revista regnul animal, sa contemplam nesfârşită varietate a formelor, perfecţiunea structurilor şi mecanismelor, continua risipa de putere, iscusinţa şi inteligenta în activitatea utila fiecărei fiinţe în ciclul sau de viaţă riguros determinat. Astfel, la colectivităţile de insecte organizarea muncii atinge perfecţiunea, sfidând omul în orice activitate manageriala. Şi, totuşi, viaţa celei mai mari parti a colectivităţii este o munca continua, menita sa pregătească nutrimentul şi habitaclul seminţei sale, care nu intra în viaţă decât pentru a reîncepe aceeaşi munca.

Studiind viaţa păsărilor, lungile lor călătorii, construirea cuiburilor, hrănirea puilor care vor prelua acelaşi ciclu, constatam aceeaşi risipa de efort.

Totul este munca efectuata în vederea asigurării unui viitor necunoscut. De unde şi întrebările: care este răsplata activităţii, care este scopul ei? Scopul nu poate fi decât satisfacerea unor necesităţi naturale, fireşti, instinctuale: necesitatea de a mânca şi de a procrea. Starea de satisfacţie rezultata este momentana şi comuna individului, indiferent de condiţia sa. Aceasta satisfacţie momentana se numeşte placere. Fiecare individ ajunge la placere pe un drum propriu.

Când vorbim de rasa umana, lucrurile se complica, dar caracterul lor fundamental nu se schimba, caci pentru om viaţa nu este un lucru dat, este un scop în sine. Indiferent de poziţia sociala a individului, lupta pentru existenta este severa, acaparatoare, iar fiinţa lui prin aceasta lupta nu se apropie în nici un fel de nimicnicia din care a venit sau de infinitul spre care tinde.

Mai multe milioane de oameni, consituind popoare, aspira la binele comun şi prin acesta la binele individului; dar mai multe mii de suflete sunt sacrificate interesului general.

Lipsa de scrupul a politicienilor angajaţi în lupta pentru putere, acţiunile lipsite de judecata ale acelora angajaţi sa asigure binele celor multi, greşelile, diletantismul, inutilităţile sunt susţinute de sudoarea celor multi şi adesea îndreptate cu sângele acestor popoare.

În timp de pace industiile şi comerţul prospera, relaţiile şi contactele interumane se înmulţesc, toată lumea participa, unii gândesc, ceilalţi lucrează, vuietul produs de aceste fiinţe prinse în angrenajul social este indescriptibil. Scopul final? Pentru cei mai norocoşi o viaţă suportabila, relativ scutita de şocuri. Rezulatul? O imensa plictiseala.

Aceasta disproporţie intre efort şi recompensa reduce obiectiv voinţa de a trai la o simpla nebunie, subiectiv la un vis.

Analizând voinţa de a trai, ea ne apare ca o inclinare necugetata şi lipsita de motivaţie, ca un impuls orb, nejustificat, caci daca orice manifestare a unei puteri naturale are o cauza, forţa naturii înseşi nu are niciuna; daca fiecare act voluntar are un motiv, voinţa, prin ea însăşi, nu-şi găseşte motivaţia, voinţa fiind unul şi acelaşi lucru cu motivaţia.

De aceea, orice fiinţă umana, care desfăşoară o activitate motivata, conştientizează acesta activitate, dar aceeaşi fiinţă, pusa în fata realităţii existentei sale, nu-l va găsi motivaţie. Întrebarea: de ce existam? Apare lipsita de sens. Conştiinţa individuala constata ca voinţa de a exista nu are nevoie de motivaţie decât în actele sale distincte.

Voinţa de a exista ca principiu este o aspiraţie nesfârşită pentru care legea fizica a gravitaţiei este exemplul cel mai pregnant. Imposibilitatea acestei voinţe de a-şi atinge scopul final este vădită.

Chiar daca întreaga materie ar constitui o masa unica în interiorul ei, forţa gravitaţională crescând proporţional cu apropierea de miezul masei, acesta forţa este, în acelaşi timp, independenta de elasticitatea şi gradul de penetrabilitate al materiei. Forţa centrifuga poate fi încetinită, chiar oprita, dar niciodată anulata. Întregul univers este voinţa, voinţa este esenţa tuturor lucrurilor. Din tulpina puietului cresc ramuri, din ramuri frunze, apoi vin florile, fructele care, sub forma seminţelor, sunt masa unor forme viitoare, posibile germinaţii ce vor urma acelaşi curs, într-un acelaşi sens, din neant către infinit. Aceeaşi matrice se aplica şi vieţii animale.

Prin statornicie omul este manifestarea proprie a existentei voinţei. Aspiraţiile omeneşti ar putea apare ca un ultim scop al voinţei. Şi, totuşi, după atingerea scopului apare uitarea. Scopul devine lucru făcut, neantizat cu fiece clipa care ne duce spre viitor.

Scopul devine iluzie, iluzia dispare, mâine devine azi, apoi ieri… Din fericire, rămâne întotdeauna ceva de dorit şi de urmărit, spiritul fiind scutit de rătăcire şi de plictiseala. Fiecare act particular are un scop, numai voinţa este unica, fara scop, se regăseşte în toate şi în tot.

Manifestarea voinţei duce la acutizarea suferinţei.

În regnul vegetal nu exista sensibilitate şi nici durere. Durerea apare în forme incipiente la animalele inferioare. Chiar şi la insecte, facultatea de a simţi este foarte redusa. Durerea se manifesta odată cu apariţia sistemului nervos, la vertebrate fiind legata direct de gradul de înţelegere. Inteligenta dezvoltata presupune sesizarea schimbării; cu cât nivelul mintal global depăşeşte ascendent anumite stadii ale dezvoltării cu atât sensibilitatea sa creste, reacţia de răspuns la durere fiind simţitor mai rapida. Se considera astfel ca la omul de geniu suferinţa este condiţia sa existenţiala. Pictorul-filozof Fischlein zugrăveşte alegoric, într-un tablou remarcabil, cele de mai sus. Tabloul este conceput pe doua planuri: în plan superior sunt pictate femei în suferinţă, cărora li s-au răpit pruncii; în plan inferior, fiecărei femei ii corespunde o oaie căreia i s-a luat mielul. Pictorul ilustrează clar durerea posibila în întunecată conştiinţa animala, ridicându-se în valuri în planul superior, în care chipurile femeilor oglindesc suferinţa fara margini ce n-ar fi putut exista fara percepţia prin intermediul unei conştiinţe luminate.

Daca în natura lipsita de conştiinţă fiinţa inferioara se manifesta prin dorinţe lipsite de scop dar permanente, la om dorinţă este cu atât mai puternica cu cât conştiinţă este mai prezenta. Voinţa şi dorinţa sunt determinantele fiinţei umane. Ostilitatea mediului ascute voinţa şi dorinţa. Dar daca lipseşte scopul sau acesta este prea lesne atins, atunci plictiseala va face existenta omului greu de suportat. Într-o astfel de situaţie mintea oscilează intre duerere şi plictiseala, ca elemente esenţiale ale vieţii.

Plictiseala nu e un rau minor. Daca exprimarea interioara a plictiselii atinge disperarea la indivizi despărţiţi prin educaţie, poziţie sociala, mentalităţi, ea va funcţiona ca un liant devenind raţiunea socialului şi chiar a unei anumite simpatii. Dincolo de unele aspecte benefice, o asemenea stare poate determina acte antisociale (desfrâu, banditism etc.) S-a constat, de asemenea, ca plictiseala,

singurătatea, inactivitatea, întrebuinţate în penitenciare ca instrumente punitive, conduc la sinucidere.

Daca mizeria este flagelul continuu al poporului, plictiseala este flagelul societăţii aşa-zis instruite. In viaţa celor lipsiţi de grija zilei de mâine plictiseala este reprezentata prin week-end, iar în popor prin zilele lucrătoare.

Cauza durerii, ca şi a bucuriei, nu are ca singura sursa numai realitatea palpabila, ci şi cugetarea; aceasta, la rândul ei, ne creează necazuri infinit superioare. Suferinţa fizica, însoţită de suferinţă morala se pot anihila reciproc, în timp ce o durere morala violenta se cere adesea compensata printr-o suferinţa fizica manifesta. Astfel se explica stările depresive care conduc la sinucidere, ca manifestare exterioara a durerii, menita sa anihileze suferinţe morale şi de neconceput într-o stare de fericire sau de echilibru.

O violenta suferinţa morala poate cauza întâmplări teribile şi neaşteptate. Explicaţia se afla în faptul ca durerea ia proporţiile unui eveniment real. Daca acest eveniment este limitat în timp (trecător) durerea este suportabila. Dar o durere nesfârşită devine cugetare, stare obsesiva, dominând spiritul şi memoria afectiva. Sfârşitul unei asemenea stări este ruperea echilibrului, dezorganizarea, dezintegrarea conştientă sau inconştientă.

Văzută de departe şi de sus, viaţa fiecărui om, în întregul ei şi în ceea ce o caracterizează, se prezintă totdeauna ca un spectacol dramatic; luata în amănunt, ea are caracterul unei comedii.

Dorinţele nesatisfăcute, speranţele nerealizate, greşelile întregii vieţi, suferinţa sfârşind în moarte sunt o tragedie. Existenta umana cuprinde toate nefericirile unei tragedii, fara ca omul sa poată atinge demnitatea personajelor tragice. Omul este nevoit sa atingă tragicul parcurgând deci etape comice. Cum s-ar spune, amănuntele ne fac ridicoli.

Istoria popoarelor nu este deci o înşiruire de războaie şi revoluţii. Anii de pace sunt pauze scurte intre acte risipite. Nu este o metafora când spunem ca viaţa fiecărui om este o lupta continua, cu mizeria, cu plictiseala, cu semenii sai, cu realitatea. Omul găseşte adversari pretutindeni şi moare cu armele în mâini. Dar existenta noastră nu este posibila fara toate acestea. Fara presiunea exercitata de atmosfera corpul plesneşte; tot asa, lipsa durerii, mizeriei, a

necazurilor şi nevoilor de tot felul ar provoca o creştere nemăsurată a orgoliului frizând extravaganta. Oricare om are nevoie de griji, de mizerie, de durere, aşa cum nava are nevoie de balast pentru a pluti singura şi drept către tinta.

Pornirea către rau ia adesea naştere din ciocnirea pornirilor egoiste. Pornirea către rau îşi are originea în mod obiectiv în viciile, slăbiciunile, nebuniile de tot felul pe care fiecare dintre noi le manifesta în relaţiile cu aproapele sau. Ea poate merge atât de departe incit fiecăruia dintre noi într-un moment de indispoziţie şi în raport cu propriile înclinaţii lumea să-l para reprezentativ – ca un muzeu de caricaturi, intelectual – ca o casa de nebuni, moral – ca o peşteră de hoţi. Aceasta indispoziţie, daca tine mult, da naştere mizantropiei.

Principala sursa a mizantropiei este, în fond, invidia, o specie de suferinţă pe care o încearcă unele suflete la vederea fericirii, prosperităţii sau realizărilor altuia.

Gradele invidiei sunt foarte diferite. Ea este, în mod suveran, neîmpăcata şi rea când este provocata de calităţi personale, pentru ca atunci invidiosului nu-l rămâne nici o şansă. Invidia este imorala pentru ca individul urăşte ceea ce ar trebui sa respecte şi sa iubească.

„S-ar părea ca, mai mult decât alţii, sunt invidiaţi mai ales aceia care se ridica prin singura puterea aripilor lor şi se eliberează de cuşcă în care ceilalţi rămân închişi”, spune Petrarca.

Cu toate acestea, invidia este în firea omeneasca, dar este diavolesc sa te bucuri de raul altuia. Nu exista semn mai infailibil al unui suflet rau şi al unei profunde lipse de moralitate, decât un sentiment de bucurie la vederea nefercirii altuia. Asemenea oameni trebuie neapărat ocoliţi.

Este în firea omeneasca a te folosi de cineva sau a vedea altcineva un instrument menit a-ţi atinge propriile scopuri. De altfel, punem întotdeauna în seama aproapelui o astfel de intuiţie. Deci, cerând cuiva un sfat sau o explicaţie, pierdem încrederea în afirmaţiile acelei persoane daca aflam ca are un oarecare interes în aceeaşi afacere: ne temem sa nu fim folosiţi împotriva intereselor noastre, iar sfaturile cerute sa fie adaptate intereselor şi nu raţionamentului sau.

Este o mare fericire pentru noi ca ineligenta şi politeţea arunca un val asupra gândirii noastre, atenuând sub aspect exterior dorinţa de a face rau, obişnuinţa de a-ţi urmări interesul, lupta omului contra tuturor oamenilor clocotind neîncetat în fundul sufletului nostru.

Bârfa, atât de frecventa şi cruda, este proba cea mai evidenta. Răutatea se amplifica atunci când izbucneşte o supărare neaşteptată, în care ura, multa vreme stăpânită şi ascunsa, se ridica şi izbucneşte ca praful de puşcă aprins.

Omul căruia semenii sai ii sunt străini, care nu se vede decât pe sine, iar cei din jur ii par simple manechine, făcute să-l servească sau să-l contrarieze, acesta vede, în momentul morţii sale, stingându-se întreaga lume. Dimpotrivă, acela ce se recunoaşte în aproapele sau în tot ceea ce face şi-şi trăieşte viaţa ţinând cont de existenta oricărei fiinţe, acela nu pierde murind decât o parte nesemnificativa a vieţii sale.

Distrugând iluzia care despărţea cosntiinta sa de restul universului, continua sa trăiască în toţi cei care l-au iubit. De aici, modul diferit în care, în momentul suprem, oamenii îşi accepta moartea.

Raul rămâne întipărit în fizionomia celui care a murit. Suferinţa acestui om, manifestându-se în clipa suprema, ar fi o răzbunare dreapta pentru ceilalţi.

O mila fara margini pentru toate fiinţele vii este dovada sigura a unei purtări corecte.

Cel care este animat de mila nu va face rau altcuiva, va fi îngăduitor şi va ajuta pe fiecare după mijloacele sale.

Nu stiu o rugăciune mai frumoasa decât aceea cu care se încheie vechile drame indiene: „De-ar putea toate vieţuitoarele sa fie scăpate de durere”.

Nimic nu linişteşte mai uşor supărarea noastră, chiar când e dreapta, decât aceste vorbe: „E un nefericit!”.

Caci ceea ce este apa pentru foc, mila este pentru supărare. De aceea, sfătuiesc pe acela care se teme sa facă un rau aproapelui sau, stăpânit fiind de supărare, să-şi reprezinte raul ca fiind deja făcut, să-şi vadă viitoarea victima în culmea durerii şi să-şi spună: „Iată fapta mea!”. Aceasta imagine i-ar linişti minia, caci mila este

antidotul necazului, prin acest artificiu reuşind sa se stăpânească la vreme.

Nu încercaţi să-l trataţi pe oameni după cât merita. Spiritul superior nu trebuie sa se lase antrenat de asprimea celui căruia i se adresează, caci aceasta-l conduce la ura, nici de prostia lui, care nu i-ar provoca decât dispreţ. Sa vedem mai bine suferinţa, mizeria, mâhnirea, duererile interlocutorului. Atunci ne vom simţi ruda lui, il vom simpatiza şi în loc de ura şi dispreţ vom simţi mila către care însăşi Evanghelia ne îndeamnă.

Orice muritor care renunţă sa mai facă diferenţe intre sine şi aproapele sau, care asculta suferinţele semenilor sai ca pe ale sale, care este gata să-şi sacrifice viaţa pentru vieţile altora, va considera ca suferinţele nesfârşite ale vieţuitoarelor ca de nesuportat pentru sine, umplând fara răgaz sufletul de durerea universala. Din acel moment, fericirea nu mai este posibila, fiinţa sa risipita în umanitate nu va mai aspira decât la neant.

Un caracter egoist îşi va găsi întotdeauna motive egoiste epntru a-şi explica modul de a acţiona: mila sau răutatea nu-l influenţează. Îşi va sacrifica chiar o mica parte din avatajele sale pentru a se răzbuna pe un inamic, dar niciodată pentru a ajuta un prieten.

Răutatea îşi are rădăcinile în suferinţele celor apropiaţi, iar cel inclinat sa practice raul se arunca cu placere într-o lupta în care se aşteaptă sa primească tot atâtea rani câte poate face el însuşi adversarului sau.

Bunătatea este înduioşarea universala pentru tot ce trăieşte, mai ales pentru om, pentru ca este, dintre toate fiinţele, cel mai capabil de a suferi. Orgoliul nemăsurat aduce după sine ura şi dispreţul, numai mila anulează orgoliul.

Mila ia, de asemenea, sub protecţia sa întregul regn animal, de care sistemul moral european s-a ocupat foarte putin.

Legea dreptului animalelor, credinţă greşită ca acţiunile noastre fata de ele nu au nici o importanta morala, e o barbarie a Occidentului, a carei rădăcina este în iudaism.

Principiul de viaţă la om, ca şi la animal, este identic; ceea ce le deosebeşte nu rezida în voinţa individuala, ci în elementul intelectual care, la om, se numeşte raţiune. Dar egalitatea fizica intre om şi animal este de necontestat. Cel care dispreţuieşte animalele ar

trebui să-şi rememoreze copilăria, faptul ca a fost odată alăptat de mama lui ca orice mamifer neajutorat.

Mila fata de animale este esenţial legata de bunătatea caracterului; oricine e crud cu ele nu poate fi bun cu semenii sai.

Aceste doua feluri de mila au acelaşi izvor.

Vocea conştiinţei răsuna la fel de puternic în sufletul omului cu sentimente înalte atunci când nedreptăţeşte un animal sau un semen de-al sau.

Cu toate acestea, mila pentru animale nu trebuie sa anuleze necesitatea de a te hrăni cu carne deoarece în natura facultatea de a suferi este legata direct de inteligenta. Numai cruzimea este aceea care trebuie înlăturată.

În aceeaşi măsură, omul obliga animalul sa muncească pentru el, dar este imoral ca foamea şi bătaia sa chinuie animalul care ţi-e credincios şi te-ajuta să-ţi câştigi existenta.

VOINŢA IN VIAŢĂ.

Despre libertate sau voinţa de a trai în planta, animal şi om – Inteligenta ca instrument al voinţei – Sensibilitatea, element nedespărţit al voinţei – Caracterul.

A fi liber şi a fi fost creat sunt doua noţiuni diametral opuse. Caci este contradictoriu sa afirmi în acelaşi timp ca Dumnezeu a creat fiinţele şi ca le-a înzestrat cu libertate.

Daca fiinţa este rau întocmita sau comite raul este din cauza ca a fost greşit creata, iar greaseala aparţine Creatorului. Exista Dumnezeu? Atunci raul şi păcatul a cărui cauza unica este Creatorul, distruge propria sa divinitate. Pentru ca o fiinţă sa fie moral libera trebuie sa aibă o origine depinzând de natura sa proprie şi sa fie perfectibila prin ea însăşi, nu prin intermediul aproapelui sau.

Existenta sa fiind un act de creaţie personala, care se dezvolta în timp, devine răspunzătoare de toate manifestările sale. Din responsabilitatea care ne este dovedita de conştiinţă rezulta, aşadar, libertatea voinţei ca principiu esenţial al fiecărei fiinţe.

Sa privim cu atenţie lumea anorganica, sa observam forţa apelor rostogolindu-se în abis, statornicia acului magnetic poziţionat către Nord, atracţia fierului către magnet, violenta pilelor electrice; sa studiem un corp care se cristalizează, regularitatea structurii sale; sa remarcam siguranţă cu care corpurile, ajunse în stare lichida se cauta sau fug unul de altul, se unesc sau se despart. Sau sa constatam, în sfârşit, acea forţă care, legând corpul nostru de masa pământească, il apasă fara preget, sub propria sa aspiraţie.

Printr-un efort minim de imaginaţie putem recunoaşte, în aceste stări aparent atât de depărtate de noi, principiul propriei noastre existente, acela care, în om, îşi urmăreşte scopurile în deplina lumina a conştiinţei.

În manifestările infinite ale anorganicului, aspiraţia spre devenire este oarba şi neschimbătoare. Aşa cum primele licăriri ale zorilor împart numele de lumina cu razele soarelui la amiaza tot astfel acest principiu, manifestându-se elementar în formele inferioare de viaţă,

poarta numele de voinţă, desemnând, la general, cauza oricărei acţiuni.

Natura creează condiţii apte sa dea naştere vieţii, dar ea lucrează mecanic, aşa cum, în fulgul de zăpadă forma sub care se cristalizează nu este datorata gândirii, ci unei aspiraţii inconştiente a voinţei originare.

Simplificând raportul dintre animal şi om este acelaşi cu raportul dintre planta şi animal. In regnul vegetal, voinţa de a trai se manifesta orbeşte, fara scop. Planta prezintă întreaga ei fiinţă, la prima vedere, într-o completa nevinovăţie. De aceea, organele de reproducere sunt la vârf, în locurile cele mai vizibile. De unde şi concluziaca raul nu exista neapărat în voinţa, dar este prezent în voinţa conştientă.

Fiecare planta, prin urmare, expune concomitent clima şi natura pământului în care s-a format. Chiar fara a fi botanist, este uşor sa recunoşti într-o planta daca e de la tropice sau din zona temperata, din apa sau din pustiu etc. Ea exprima prin voinţa specifica genului sau, ceea ce i-ar fi imposibil de explicat într-un alt mod.

Sa contemplam nenumăratele forme de viaţă animala. Fiecare nu este decât expresia vădită a aspiraţiilor voluntare care formează caracterul vieţuitoarei respective, ca incarnare a voinţei sale.

Varietatea formelor nu este decât o imagine a varietăţii caracterelor.

Animalele sălbatice, de prada au fălci mari, gheare şi muşchi puternici, privire agera, pătrunzătoare. Ierbivorele, care îşi cauta scăparea prin fuga nu au arme – colţi şi gheare, dar sunt înzestrate cu picioare iuţi şi auz delicat. Interiorul corespunde exteriorului: carnivorele au un tract intestinal scurt, ierbivorele aparat digestiv propriu unei lungi funcţii de asimilare. La fel nu exista nici o contradicţie intre celelalte aparate şi organe şi funcţiile fiziologice pe care le reprezintă.

Fiecare aspiraţie a voinţei corespunde unei modificări particulare a formei. De aceea, lăcaşul ordinar al prăzii determina forma vânătorului.

Prada s-a retras în locuri putin accesibile, vânătorul ia o forma caracteristica pentru a o descoperi, caci voinţa de a trai ii va înzestra şi pe unul şi pe celalalt cu calităţile necesare supravieţuirii.

Astfel, pentru a extrage sămânţa din fruct unele păsări au un cioc încârligat. Pentru a culege reptile prin mlaştini, păsările de balta picioare, git şi cioc lungi. Pentru a dezgropa furnici exista tapiri cu picioare scurte, gheare puternice şi bot lung, prevăzut cu o limba subţire şi lipicioasa. Pelicanul se duce la pescuit cu o guşă enorma, bufnita îşi vede prada în plina noapte, pestii electrici îşi anihilează complet prada înainte de a o atinge. Orice fiinţă vie are un adversar gata s-o nimicească. De aceea, pentru cei mai putin musculoşi exista mimetismul, carapacea, substanţele vezicante, rau mirositoare, ţepii, şiretlicurile etc.

Voinţa de a trai se sprijină pe elemente ofensive şi defensive. Se mai sprijină, de asemenea, pe un element intelectual ca mijloc de conservare a individului. De aceea, vechii greci au denumit inteligenta Hegemonicon (călăuză). Elementul intelectual este pus în serviciul voinţei şi distribuit la toţi în acest scop.

Animalele sălbatice au mai multa voinţa decât ierbivorele. Prădătoarele merg la vânat, vulpile fura nu pentru ca sunt mai inteligente, ci fiindcă vor sa trăiască din vânat şi hoţie. La vulpe, şiretenia a înlocuit muşchii.

Scopul voinţei la om este acelaşi cu al animalului: hrana şi reproducerea. Dar lipsa muşchilor, o mai buna organizare a vieţii sociale, cerinţele sale specifice au desprins inteligenta sa de regnul animal, situând-o la un nivel superior. Elementul intelectual conform cu natura sa devine un instrument cu întrebuinţări multiple şi aplicabil scopurilor cele mai diverse. Natura, credincioasa spiritului sau economic, putea de la început sa satisfacă toate cerinţele necesitaţilor devenite atât de variate. De aceea, l-a creat pe om fara vesminte, fara un scut natural de apărare, imperfect, inconsecvent, lipsit de forţa fizica. Singurele instrumente pe care natura le-a dat omului au fost mâinile.

Prin superioritatea inteligentei, omul îşi îmbogăţeşte conceptual motivaţia, precum şi varietatea şi întinderea ei.

Omul trece de la stadiul simplelor sclipiri la idei coerente, apare gândirea abstracta, mergând pina la reflecţie, construind concepte şi noţiuni; analizând şi sintetizând actul volitiv este conştientizat. Sub imperiul voinţei de a trai biciuita de intelect, se dezvolta procesele

afective apărând pasiunile ca elemente noi, necunoscute lumii animale.

Conceptualizarea faptului exterior micşorează violenta caracterului, punând impresia pe planul superior.

De exemplu, un vitelus se lăsă uşor despărţit de mama lui, în timp ce un pui de leu, în aceeaşi situaţie, se agita de dimineaţă pina seara, iar un copil despărţit de părinţi, este de-a dreptul traumatizat. Maimuţa este cea mai vie şi mai violenta dintre patrupede pentru ca este cea mai inteligenta.

Procesele afective se manifesta infinit mai complex la om, comparativ cu animalul. De asemenea, elementul intelectual ridicat il face mult mai sensibil la plictiseala.

Omul, prin prisma propriei sale existente, poate înţelege gesturile şi acţiunile unui animal, menite sa exprime reprezentări ale voinţei de a trai, acceptându-le în mod diferit.

Inteligenta este insa un criteriu după care numai omul poate fi măsurat. Dar poate ca intre omul prost şi un animal, dotat cu înţelegere, depărtarea nu este mai mare ca intre un idiot şi un geniu. Deci, te poţi mira, câteodată, de asemănarea existenta intre om şi animal în afecţiunile şi instinctele lor.

Animalul, chiar dotat cu inteligenta, nu vede în obiecte decât ceea ce-l interesează momentan sau în viitor, în raport cu voinţa lui.

Pisicile cercetează cu grija locul în care ar putea da peste o eventuala prada. Vulpea miroase cotiturile ascunse. Dar nu merg independent de acesta preocupare. A privit vreun animal cerul înstelat? Câinele meu s-a ascuns îngrozit când a văzut soarele pentru prima data. Animalele domestice mai inteligente au uneori o concepere fugitiva a mediului ambiant, independent de scopurile interesate. Câinii merg pina la a privi fara a avea ceva precis înaintea ochilor. Se aşează chiar la ferestra şi urmăresc tot ce se mişca pe strada. Maimuţele privesc uneori ca şi cum ar dori sa cunoască spaţiul.

Motivul şi actul, conceperea şi executarea prin voinţa se prezintă în mod distinct numai la om.

Inteligenta suscita în om cugetarea care diferenţiază total conştiinţa sa de cea a animalului şi care il obliga sa aibă, în timpul trecerii sale pe pământ, o atitudine atât de diferita de cea a celorlalte

fiinţe însufleţite. Prin cugetarea sa omul întrece animalul în forţă şi suferinţa. Animalele trăiesc numai în prezent, omul percepe timpul în toate coordonatele sale. Animalele lupta pentru a-şi satisface necesităţi imediate, omul este preocupat de viitor, chiar de un viitor pe care nu-l va vedea, anticipându-l şi împodobindu-l în culorile ideale ale artei.

Animalele sunt supuse impresiei momentului, răspunzând direct cauzei; omul se desfată cu noţiuni abstracte, independente de prezent. De aceea lucrează planificat, după percepte fixe, fara a tine seama de impresiile momentane, întâmplătoare. Poate, prin urmare, sa redea, fara emoţie, reprezentarea artistica a propriei sale morţi. Sau poate sa se stăpânească pina la a deveni impenetrabil. Poate sa discearnă, sa ofere mai multe motivaţii uneia şi aceleiaşi cauze.

Determinantul în lumea animala este momentul. Numai teama de constrângere exercitata imediat poate pune frâu dorinţelor sale, prin repetare acea teama transformându-se în obicei, în deprinderea de a executa un lucru strain firii lui. Din acel moment teama il conduce. Aşa a luat naştere arta dresajului. Animalul simte, priveşte, reacţionează. Omul simte, priveşte, gândeşte, concepe, reacţionează. Dar şi unul şi celalalt îşi exercita voinţă proprie.

La animal, voinţa este principiul creator al cunoaşterii obiective, directe, voinţa oarba, dirijata de nevoile sale organice, impulsionând direct sistemul nervos, creierul. Lumea exista atunci pentru el, în mod obiectiv. Omul, odată ce a atins pragul cunosterii obiective, conştientizează actele sale exterioare producătoare la rândul lor de alte cauze şi motive ca rod al imaginaţiei, conducând la idei, concepte, noţiuni, abstractizare, generalizare, particularizare, analiza, sinteza, într-un cuvânt la gândire. Animalul nu depăşeşte stadiul intuitiv. Omul abstractizează. Singura lege care conduce fiinţele inferioare omului este supravieţuirea speciei prin asigurarea hranei şi a înmulţirii. Voinţa de a supravieţui apare şi la omul a cărui conştiinţă nu se ridica mai presus de cerinţele ei. Voinţa este stăpână, iar conştiinţa sluga. Fireşte, spiritele superioare depăşesc acesta stare inversând rolurile, admiţând suveranitatea conştiinţei asupra voinţei de a trai. Astfel, supravieţuirea nu mai este scopul vieţii decât în situaţii limita, iar conştiinţa, eliberata de servituţi, percepe lumea obiectiv şi dezinteresat.

Intuiţia estetica situează omul deasupra voinţei de a trai şi a dorinţelor niciodată satisfăcute, dar ea nu reprezintă decât un moment de evadare. Voinţa neostoita este forţa vitala şi, ca viaţa ce ne e data, este legata intim de durere.

Moartea nu poate distruge voinţa de a trai, caci moartea distruge numai individul, ca mainfestare trecătoare a voinţei. Voinţa precede individul, este indestructibila şi prin urmare sinuciderea sau omuciderea nu dau ceea ce promit.

Forţa vitala este eterna.

Dar voinţa de a trai este libera în sine? Forţa vitala se manifesta sub multiple reprezentări bune sau rele, ea poate da viaţa sau poate nega viaţa. Forţa vitala, manifestându-se în rau, are o individualitate puternica, mergând pina la anihilarea celor care o înconjoară. Dimpotrivă, în manifestările ei pozitive, merge pina la autoanihilarea propriei personalităţi în interesul celorlalţi.

Acesta completa alienare a vieţii, aceasta negare de sine, aceasta blinda resemnare, acceptare a morţii intru ispăşirea raului universal apare la limita ei extrema numai în domeniul religios; manifestându-se ca o eliberare temeinica şi veşnică de sub imperiul voinţei de a trai.

Ingeniozitatea animalului dovedeşte ca voinţa lucrează în afara conştiinţei. Nu putem considera ca animalul are sentimente sau conştiinţa lucrului făcut pentru ca scopul spre care tinde ca şi cum i-ar fi cunoscut ii rămâne cu totul necunoscut. La un an, pasarea nici nu are habar de ouăle pentru care face cuib; nici păianjenul nu se gândeşte la prada, când îşi ţese pânza s.a.m.d.

Admiţând ideea ca starea de imaginaţie, ca sursa a actului volitiv, nu este o condiţie neapărat necesara activităţii voinţei, vom recunoaşte mai uşor actul volitiv în cazuri în care voinţa este mai putin formala.

De exemplu, vom considera ca nesemnificativa voinţa exterioara la construirea cochiliei unui melc, precum nu consideram casa ridicata de noi ca rezultat al unei voinţe străine de noi.

Dar vom admite casa noastră ca expresie a voinţei care lucrează în noi în mod obiectiv şi motivat. La melc, voinţa de a construi un înveliş este instinctuala.

Aceeaşi voinţă oarba lucrează şi-n noi atunci când este vorba de funcţiile organice ale corpului, menite sa asigure continuitatea fluxului vital.

Animalul nu cunoaşte moartea decât în momentul ultimei expiraţii, pe când omul se apropie de momentul fatal conştient fiind de paşii care-l apropie nenincetat de abisul insondabil.

Acela care n-a admis nimicirea completa este obligat se mediteze asupra vieţii.

Asa s-au născut filosofiile şi religia, care presupun liberul arbitru şi ideile morale pe care le consideram adesea ca prea putin fundamentate.

Elementul constant este dat pe de-o parte de datele raţiunii exprimate de filosofi şi de cealaltă parte de obiceiurile, câteodată crude, ale preoţilor diferitelor religii.

Concepţia generala a vieţii de care omul are parte poate fi comparata cu un plan geometric abstract şi incolor. In cazul acesta, omul este, în raport cu animalul, ca un căpitan de corabie fata de un simplu luntraş. Cel dintâi, cu ajutorul unei hărţi marine şi al unei busole, cunoaşte exact traseul şi poziţia sa pe mare în orice moment; luntraşul nu priveşte decât valurile şi cerul. Omul are întotdeauna, alături de existenta sa concreta, o viaţă abstracta. In viaţa concreta, omul este expus vicisitudinilor, realităţii, prezentului: trebuie sa trăiască, sa sufere şi sa moara ca un animal. Numai viaţa abstracta ii oferă planul geometric asupra căruia cugeta. Aşa începe rolul de spectator. Prin aceasta retragere în forul sau interior se aseamănă astfel unui actor care intre doua replici asista, din sala, la pregătirea morţii sale, urca apoi pe scena şi moare. Stăpânirea de sine caracterizează viaţa omului. Raţiunea domina în situaţiile cele mai dramatice. Omul, spre deosebire de animal, îşi stăpâneşte şi chiar reprima instinctele, subordonându-le gândirii.

Fiind lipsit de raţiune şi prin urmare de capacitatea de a generaliza şi abstractiza, animalul este incapabil sa vorbească şi sa rida. Acestea sunt manifestări specifice omului.

Cu toate acestea, singurul sau amic din lumea animala, câinele, face un act particular, necunoscut celorlalte animale: îşi manifesta bucuria dând din coada. Cât de mult contrastează aceasta fireasca

şi simpla salutare cu politeţurile adesea de suprafaţa cu care se întâmpina intre ei oamenii.

Asa cum lumea ar rămâne în întuneric, daca n-ar exista corpuri care sa reflecteze lumina soarelui, aşa cum o coarda are nevoie de aer ca sa vibreze şi de un mediu răsunător pentru a produce un sunet, tot astfel actul voinţei nu devine lucru făcut decât sub influenta inteligentei.

Elementul intelectual este mijlocul prin care se exprima voinţa, iar efectul produs poate fi comparat cu o manifestare de conştiinţă.

Asa cum o buna digestie pretinde un stomac sănătos, forţa atletica – braţe musculoase, tot astfel o inteligenta ieşită din comun are nevoie de un creier dezvoltat, bine proporţionat, cu o structura particulara. Activitatea voinţei nu este legata de un organ anume. Cea mai mare greşeala este situarea centrului calităţilor morale în organele cerebrale.

Se conisdera ca elementul intelectual, din punct de vedere fiziologic, este rezultatul funcţiei unui organ; se considera ca elementul intelectual, din punct de vedere metaforic, este opera voinţei a carei obiectivitate sau existenta vizibila este corpul întreg. Prin urmare, voinţa de a cunoaşte, considerata în mod obiectiv, este în creier, aşa cum voinţa de a merge este în picioare, voinţa de a apuca în mâini, de a digera în stomac etc.

Elementul intelectual se epuizează, voinţa este neobosita. După o îndelungată munca intelectuala oboseala creierului este evidenta, aşa cum obosesc braţele după o munca fizica grea.

A acumula cunoştinţe presupune efort; dimpotrivă, voinţa este propria noastră existenta; manifestările noastre exterioare îşi au sursa în voinţa, producându-se fara efort. De aceea, sentimentele ca necazul, frica, dorinţa, tristeţea, stimulează voinţa şi pentru justificarea fiecăruia din aceste sentimente este necesara refacerea deviaţiei voinţei de la natura sa originara la abaterile de la funcţia sa ordinara, spre care natura a fost deviata.

Copiii mici, a căror inteligenta pina la o vârsta este în stadiu incipient, au de la naştere o voinţă proprie. Prin ţipete imposibil de stăvilit îşi manifesta vitalitatea; voinţa lor neavând inca obiect, ei vor fara a şti ce vor.

Din zelul neobosit al voinţei se nasc graba, repezeala în vorba şi fapta, care sunt mai mult sau mai putin proprii tuturor oamenilor şi care pot fi domesticite prin educaţie. Aceasta graba ca expresie a voinţei s-ar materializa prin atingerea scopului înainte de a fi venit momentul cel mai propice. Execuţia propriu-zisă şi faptul care rezulta din aceasta se materializează numai după expunerea şi discutarea motivelor determinante, adică după ce elementul intelectual şi-a jucat rolul.

Şi totuşi câte unul e mai grăbit. Abia a prins şi a adunat câteva idei fugitive asupra împrejurărilor prezente, a evenimentului zilei sau opiniilor comunicate şi voinţa totdeauna gata, neobosita iese din adâncimi de sensibilitate şi se manifesta prin frica, teroare, speranţa, bucurie, dorinţa, invidie, tristeţe, zel, necaz, furie, amor etc.

Ea conduce la vorbe şi acţiuni precipitate, de care mai târziu individului ii pare rau, atunci când timpul l-a învăţat ca elementul intelectual, cu puterea sa de a discerne împrejurările, meditând asupra relaţiilor, nu s-a manifestat pentru ca nu a fost obişnuit să-şi stăpânească voinţa.

Din zece motive care ne înăspresc, noua şi-ar pierde motivaţia daca am cerceta cu grija fondul cauzelor lor şi daca am recunoaşte necesitatea şi adevărata lor valoare.

Ceea ce frâul şi zăbala sunt pentru calul sălbatic, elementul intelectual este pentru voinţă omului. Voinţa trebuie îmblânzită prin învăţătura, cultura şi motivaţia acestora. Şi totuşi sub impresia unei emoţii violente şi neaşteptate, voinţa musca zăbala şi-şi urmează natura proprie.

Acesta dovedeşte ca intelectul este total diferit de voinţă.

Este plăcută constatarea ca voinţa este la om elementul real şi esenţial şi ca inteligenta este secundara.

Într-adevăr, inteligenta nu-şi poate îndeplini corect şi direct funcţiile sale daca voinţa tace şi se odihneşte; dar nici extrema nu duce la nimic; daca voinţa este aţâţata peste măsură, funcţionarea intelectuala este perturbata, chiar distrusa, rezultatul fiind nul sau greşit.

Elementul intelectual nu este opus voinţei în mod egal. Luna nu poate lumina când soarele străluceşte şi cu toate astea ea nu-l influenţează câtuşi de putin. O spaima mare ne blochează sau ne

conduce la acte din cele mai nebuneşti, ne face, de exemplu, ca într-un incendiu sa ne aruncam tocmai în flăcări. Necazul nu ne permite sa ştim ce facem şi mai putin inca ceea ce spunem. Pasiunea oarba în dragoste ne face incapabili de a cântări argumentele sau chiar de a le ordona pe ale noastre.

Bucuria ne face necugetaţi. Frica ne împiedică sa vedem şi sa întrebuinţăm mijloacele de scăpare cele mai eficiente; de aceea, într-un pericol neprevăzut sau într-o lupta cu adversarii sângele rece şi prezenta de spirit sunt mijloacele cele mai sigure. Sângele rece reduce la tăcere voinţa, lăsând cale libera inteligentei. Prezenta de spirit înseamnă reacţia echilibrata a inteligentei sub necesitatea întâmplărilor care pun la lucru voinţa. Aceste doua acţiuni, desi înrudite, se mainfesta rareori împreună.

Ele sunt de o nepreţuită valoare, caci permit utilizarea elementului intelectual la momentul potrivit şi, prin aceasta, înlesnesc raţionamente decisive. Prin coordonarea sângelui rece şi a prezentei de spirit, individul va şti ceea ce trebuie sa facă şi sa spună într-un moment dat.

Se spune, cu drept cuvânt, despre acela care-şi „pierde capul", adică a cărui voinţa scapa de sub controlul raţiunii, ca „este furios", elementul „furor" reprezentând pierderea relaţiei exacte şi a împrejurărilor necesare individului în lupta cu mediul.

Dragostea şi ura deformează judecata. Chiar şi defectele par agreabile, iar calităţile devin defecte atunci când procesul afectiv intervine în procesul gândirii. Inamicii comit numai greşeli, prietenii fac numai lucruri bune, judecata îşi pierde caracterul obiectiv.

Interesul personal exercita, în secret, o influenta analoaga asupra judecăţii. Ceea ce este profitabil pare drept şi firesc; ceea ce se opune interesului personal devine absurd, de neconceput şi nedrept. De aici atâtea prejudecăţi conservate de naţiuni, secte, religii, doctrine politice etc.

Măgulirile apar limpezi şi devenim orbi în fata defectelor noastre.

Nu putem înţelege ceea ce contrariază planurile, dorinţele, speranţele noastre, pe când ceea ce este favorabil ne sare-n ochi.

Inima conduce raţiunea.

Greşim mai mult decât conştientizam şi ne ferim de a ne revedea trecutul în întregime de teama inconştienta fata de erorile

comise anterior.

Astfel, elementul nostru intelectual este în permanenta corupt de capriciile şi slăbiciunile noastre.

Elementul intelectual, instrumentul unic al voinţei, este tot atât de diferit de ea, ca ciocanul de fierar. Oricât ar fi de activa inteligenta, discuţia rămâne pasiva. Este ca şi cum omul n-ar participa. Dar când voinţa intră-n joc, omul îşi dezvăluie caracterul: atunci este violent, pasional. Voinţei i se atribuie întotdeauna căldura caracterului, iar inteligentei răceala cugetării raţionale. Discuţia „la rece" nu cade sub incidenta voinţei. Inversarea raporturilor, respectiv considerând voinţa ca instrument al elementului intelectual conduce la alienare.

Cu drept cuvânt inima, acest organ fundamental al vieţii animale, a fost aleasa ca simbol al voinţei, privita ca principiu al existentei noastre. Tot ceea ce priveşte actul volitiv ca: dorinţa, pasiunea, bucuria, durerea, bunătatea, ura, într-un cuvânt sentimentul, este atribuit inimii.

De aici vin expresii ca: inima rece – inima larga – asta sfâşie inima – plesneşte inima de bucurie – cine poate şti inima omului?

— E fara inima – afaceri de inima.

„Afacerile de inima" au la baza înclinaţia sexuala, sexul fiind culcuşul voinţei. Byron, în „Don Juan", face o satira amara la adresa femeilor care transforma dragostea într-o „afacere de cap" uitând ca au „inima". Capul vine după inima, caci nu el este centrul corpului, ci o dezvoltare a lui. Când moare un erou i se îmbălsămează inima, în timp ce filosofii şi poeţii au parte, după moarte, de cercetarea amănunţită a craniului şi creierului.

Atunci când despre un om se spune ca „are inima buna, dar e sec al minte", iar despre altul ca „are mintea agera, dar e rau la inima", fiecare simte ca în prima formulare lauda întrece prejudiciul, în timp ce în a doua formulare efectul e contrar.

De asemenea, comiterea erorilor, a greşelilor este pusa, întotdeauna, pe seama voinţei intelectuale. Faptele grave vor fi numite greşeli, necugetare, uşurinţă, nebunie. Nu spui niciodată „asa am simţit", ci „nu m-am gândit", „n-am ştiut". Pagubele materiale sunt puse adesea pe seama prostiei şi nu a răutăţii. Toate acestea demonstrează ca voinţa singura este reala şi esenţială în om;

inteligenta nu este decât un instrument care poate comite greşeli, fara ca voinţa sa ia parte la ele.

Prostia este iertata adesea, viciul niciodată. Cu toate acestea, înclinaţia către viciu este tot atât de înnăscută, ca şi lipsa de spirit.

În toate timpurile, facultăţile mari ale spiritului au fost considerate un dar natural sau dumnezeiesc, iar beneficiarii lor au trecut drept favorizaţi ai sortii.

Nu s-au considerat niciodată astfel facultăţile morale, desi sunt înnăscute, tratându-le ca pe ceva câştigat, depinzând de bunăvoinţă omului de a şi le însuşi.

De aceea, religiile promit recompense în viaţa de apoi pentru operele morale pe care omul le face prin voinţa inimii, dar nu recompensează niciodată binefacerile izvorâte din superioritatea spiritului. Toţi martirii credinţei au fost canonizaţi pentru ca au simţit prezenta dumnezeiasca şi au crezut în ea cu inima, nu cu mintea. Caci virtutea îşi aduna recompense într-o alta lume, inteligenta spera sa le aibă în lumea aceasta, geniul nici aici, nici dincolo, caci el este propria sa recompensa. Prin urmare, voinţa este eterna, elementul intelectual tine de timp.

Pentru a deveni toleranţi cu vederile altora, opuse vederilor noastre, pentru a privi cu înţelepciune contradicţiile este suficient sa ne reamintim câte opinii diferite, chiar opuse am avut, în mod succesiv, asupra aceluiaşi subiect.

În apărarea unei cauze, multe persoane utilizează adevărul aparent sau jumătăţile de adevăr. Falsul adevăr este insa depistat şi despărţit de adevăr şi de concluzia fireasca: prin urmare, omul este dator sa se ferească de a prezenta falsul adevăr prin argumentaţie sofisticata sau insuficienta, caci se va găsi întotdeauna un alt om care sa restabilească adevărul pur.

Chinezii merg poate prea departe în proverbul: „Acela care este elocvent şi dibaci la limba poate întotdeauna sa prezinte o fraza pe jumătate, iar acela care are dreptatea de partea lui sa lase a treizecea aarte din ceea ce pretinde”.

Se arata inteligent acela care cu prostii şi nebunii nu sta de vorba. Dar multi vor spune ce dansatorul invitat la balul paraliticilor:”Eu cu cine dansez?”

Anticii spuneau: „Puterile lumii sunt trei: inetligenta, forţa şi fericirea”.

Cred ca fericirea, sau destinul, joaca cel mai mare rol în viaţa noastră, suferinţa având mai putina influenta. Viaţa noastră e ca o corabie ale carei pânze sunt umflate sau dezumflate de vintul destinului şi se ajuta de suferinţă ca de nişte vâsle. Daca după o munca încordată ajungem la tel, suferinţa va fi uitata, rămânându-ne meritul realizării.

Virtutea, ca şi geniul, nu se învaţă. Sistemele morale produc tot atâtea caractere nobile, câte personalităţi artistice produc teoriile estetice.

Cu toate acestea, faptele unui individ sau ale unui popor pot fi modificate prin dogme, fie religioase, fie sociale, fie politice. Prin ele insele acţiunile noastre sunt imagini lipsite de conţinut; numai ideea le poate dirija către un conţinut moral. Manifestarea poate fi diferita, ideea rămâne aceeaşi în realitate. Cu acelaşi grad de răutate un om poate muri pe eşafod sau în patul sau înconjurat de familie. Aceleaşi defecte şi în aceleaşi scopuri se exprima la un popor fie prin acte primitive (omucidere, viol, canibalism), fie prin acte subtile: intriga, dezinformare, dezorganizare.

Asa cum pestele se simte bine în apa, pasarea în aer, şoarecele în pământ, fiecare om are atmosfera proprie şi nu poate fi judecat decât în cadrul sau natural.

Numai experienta ne învaţă deosebirea dintre ceea ce vrem şi ceea ce putem. Pina atunci beneficiem de un caracter neformat. Numai prin asprimea încercărilor vom descoperi drumul drept. Caracterul este cunoaşterea profunda a individualităţii noastre cu slăbiciunile şi virtuţile sale.

O cultura morala nu aduce decât îmbunătăţiri limitate. Mintea e luminata, dar inima rămâne rămâne în umbra: principiul „a fi” în elementul moral, ca şi în elementul fizic sau intelectual este înnăscut. Fiecare dintre noi este „un dar al lui Dumnezeu”.

Oricât îţi vei schimba înfăţişarea, ramii ceea ce eşti.

Vom putea schimba modul nostru de lucru, niciodată insa nu vom putea schimba voinţa reala, care singura are o valoare morala.

Astfel i s-ar putea arata egoistului avantajele mari pe care le-ar obţine prin sacrificarea intereselor mărunte; necinstitului i s-ar

prezenta pedepsele care decurg din raul pe care-l va comite. Chiar celui animat de bunătate, educaţia şi raţiunea l-ar putea ajuta sa fie mai aproape de perfecţiune.

Imputările conştiinţei, care par deocamdată sa atingă faptele, se adresează, în fond, personalităţii noastre intime.

Acţiunile sunt măsura caracterului nostru, manifestându-se tot atât de sigur ca simptomele unei boli menite sa descrie starea patologica a bolnavului. Precum unui botanist ii este suficienta o frunza pentru a determina specia căreia ii aparţine planta, tot astfel caracterul omului poate fi dedus din manifestările sale mărunte.

Pentru lucrurile importante oamenii îşi iau precauţii; în gesturile mici ei se manifesta după natura lor şi fara a da osteneala sa se mai ascundă.

Precum drumul îşi urmează linia lui dreapta fara sa se împrăştie pe o suprafaţă mare, aşa şi omul trebuie să-şi urmărească tinta, lăsând de-o parte şi de alta inutilităţile. Nehotărârea, amăgirea creează aspiraţii false, oamenii devenind copii în bâlciuri şi luând tot ceea ce le place. Viaţa se va scurge într-o alergătură continua şi nefolositoare.

Voinţa şi puterea nu ajung: omul trebuie sa ştie ce vrea şi ce poate.

„Caracterul bun” trăieşte într-o lume în armonie cu fiinţa lui. Relaţiile cu semenii sai sunt amicale; se simte ruda cu toate fiinţele; ia parte la bucuriile şi necazurile lor şi aşteaptă cu încredere sa se bucure de acelaşi interes afectuos. Prin aceasta pacea adânca a sufletului sporeşte şi fiecare se simte bine în cercul sau.

Cel mai mare om din lume nu este cuceritorul, ci acela care se stăpâneşte pe sine însuşi.

Ne închipuim întotdeauna un om cu un caracter nobil cu o fizionomie marcata de paloare şi tristeţe, care nu este decât conştiinţa nimicniciei tuturor lucrurilor şi suferinţelor din lumea aceasta.

Când soarta sfărâma cu o lovitura dorinţa de a trai, omul nu mai vrea nimic, caracterul sau devine trist şi nobil resemnat. Omul caută sa rupă legăturile care-l tin pe pământ. Simte pacea dulce a morţii şi un fel de bucurie secreta il însoţeşte în aceasta stare, numita de cel mai melancolic dintre popoare „bucuria necazului”.

ÎNŢELEPCIUNEA IN VIAŢĂ.

Ceea ce este – Ceea ce are – Ceea ce reprezintă – Viaţa în sine – Viaţa în raporturile sale cu societatea.

Pentru liniştea interna a omului, chiar pentru întregul sau mod de a fi, este esenţială starea lui psihica. In aceasta stare se afla izvorul migiierii sau al deznădejdii, al senzaţiilor, al voinţei şi al gândirii sale, pe când mediul extern are numai o influenta indirecta.

De aici rezulta ca în acelaşi context relaţional şi faptic fiecare individ reacţionează sau este afectat altfel, fiecare trăind în mod diferit, particular, acelaşi eveniment.

Reprezentarea mediului ambiant este condiţionată de modul de receptare al celui care primeşte stimulul; receptarea însăşi este condiţionată de nivelul de înţelegere, gradul de pregătire, sensibilitatea, experienta individului. De exemplu, un om care invidiază peripeţiile interesante ale vieţii vecinului sau ar trebui mai degrabă sa invidieze starea de spirit care a dat preţ acestor întâmplări. Incidentul devenit pasionant pentru un observator fin, devine pentru observatorul superficial un fapt banal de viaţă. De aceea, melancolicul va interpreta un episod dramatic ca pe o tragedie, sanguinul ca pe un conflict interesant, iar flegmaticul ca pe un fapt lipsit de importanta.

Realitatea în sine cuprinde doi termeni: subiectul şi obiectul, legaţi printr-o legătură unanima şi intrinseca.

Realitatea obiectiva (a obiectului) este mereu aceeaşi; realitatea subiectiva (a subiectului care receptează obiectul) este diferita pentru fiecare dintre noi. Se mai poate spune ca realitatea este diferita pentru fiecare dintre noi. Un obiect frumos, văzut de un spirit mediocru, produce asupra acestuia un efect mediocru. Sau altfel spus, fiecare este îndesat în conştiinţă ca în propria sa piele şi nu trăieşte decât prin ea. De aici rezulta influenta slaba a lumii exterioare asupra lumii interioare a fiecărui individ.

Realitatea, ca obiect al receptării noastre, este determinata de destin şi, prin urmare, variabila; noi isine suntem partea subiectiva a realităţii, invariabila în esenţă sa. Viaţa omului, cu toate schimbările

exterioare, îşi păstrează caarcterul permanent. Este ca un ciclu de variaţiuni executate pe o tema data.

De aceea, fericirea noastră depinde de ceea ce suntem, de individualitatea noastră şi nu de ceea ce destinul ne impune.

Personalitatea individului este mult mai importanta decât averea sa. De aceea englezii, pe buna dreptate, spun: „Îmi place la Paris" şi nu „Parisul îmi place".

Un caracter nobil, un spirit drept, o natura vesela şi un corp sănătos sunt bunurile supreme şi cele mai de preţ pentru fericirea noastră.

Izvorul direct al fericirii este veselia; acesta calitate îşi găseşte recompensa în ea însăşi. Cel care este vesel va găsi totdeauna motiv sa fie vesel, şi de aceea chiar este vesel.

Oricât ar fi un om de frumos, avut, respectat, daca nu e vesel se va simţi nefericit şi, invers, poţi fi bătrân, sărac sau cocoşat, veselia cu care este înzestrat spiritul tau te va face fericit.

Prezentul obiectiv este în mina destinului şi, prin urmare, schimbător. Numai spiritul omului este schimbător şi individual.

De aceea, viaţa fiecărui om, cu toate schimbările exterioare are întotdeauna aceleaşi caracteristici.

Fericirea noastră depinde de ceea ce suntem, de individualitatea noastră. Şi, totuşi, prea adesea oamenii dau vina pe soarta.

Sănătatea este bunul cel mai de preţ şi inca într-o măsură aşa de mare, incit se poate spune ca un cerşetor sănătos este mai fericit decât un rege bolnav.

Un temperament liniştit şi vesel, produs al unei sănătăţi perfecte va fi izvorul unei inteligente vii, pătrunzătoare şi al unui spirit echilibrat. O voinţă moderata, o fire blinda sunt daruri pe care nici rangul, nici avuţia nu le pot înlocui.

Prin utilizare permanenta muşchii se fortifica, dar nervii slăbesc. Trebuie, aşadar, sa ne întărim muşchii prin exerciţii potrivite şi sa ne menajam nervii printr-un mod de viaţă echilibrat.

Ochii trebuie feriţi de lumina prea puternica şi mai ales de lumina reflectata, de oboseala produsa de lectura într-o lumina crepusculara sau de cercetarea îndelungată a obiectelor prea mici.

Sa ne ferim urechile de zgomote prea puternice, dar mai ales sa nu supunem creierul la eforturi silite, îndelungate, nepotrivite

capacităţii lui.

În timpul siestei sau după un efort fizic deosebit, creierul are iarăşi nevoie de repaus.

Pentru a se reface, creierul are nevoie mai ales de somn. Cu cât creierul este mai dezvoltat şi mai activ, cu atât el are nevoie de odihna completa, caci ceea ce pare a se câştiga prin starea de veghe în timp, se pierde calitativ.

Avuţia contribuie putin la starea de bucurie. Ceea ce alimentează bucuria este sănătatea.

Viaţa este mişcare permanenta.

Continua mişcare interioara a organismului necesita echilibrarea mişcărilor exterioare. Pina şi copacii, pentru a se înmulţi şi a creste, au nevoie sa fie mişcaţi de vint.

Sa comparam efecetul produs în noi de aceleaşi evenimente într-o zi în care suntem bolnavi şi într-o zi în care suntem în deplinătatea forţelor. Numai aşa vom înţelege cât preţuieşte sănătatea.

Şi, totuşi, raportul mai mult sau mai putin echilibrat dintre sensibilitatea, irascibilitatea, imaginaţia fiecăruia şi realitatea obiectiva poate modela personalităţi melancolice temperamental, dar perfect sănătoase fizic.

Omul care-şi petrece viaţa în tumultul afacerilor sau placerilor, uitându-şi trecutul, pierde calitatea de a raţiona limpede.

Trebuie sa ştim sa sacrificam raului o părticică din fericirea noastră, aceasta pentru a evita necazuri mai mari.

O judecata falsa, plina de iluzii, instabilitatea oricărui lucru ne obliga la prudenta în manifestarea bucuriei sau a durerii. Un fleac poate deveni un izvor de rele. In fata unei mari nenorociri trebuie sa ne dovedim înţelepţi, cunoscând ca „poate fi şi mai rau”.

Fereşte-te să-ţi bazezi fericirea pe pretenţii mari, înlesnind adesea întâmplări nefericite. Cu cât edificiul are baza mai solida, cu atât este mai stabil.

Cu cât cercul nostru de vederi, de acţiune, de contact este mai limitat, cu atât vom fi mai fericiţi. Cu cât este mai larg cu atât vom avea mai multe griji.

A-ţi fi de ajuns ţie însuţi, a fi tot pentru tine este cea mai buna condiţie a fericirii tale.

Nimic nu te fereste mai bine de plictiseala, care este flagelul vieţii omeneşti, decât bogăţia spirituala.

Omul ordinar este preocupat să-şi omoare timpul, omul de spirit va şti întotdeauna cum sa şi-l întrebuinţeze. De aceea, jocul de cărţi a ajuns ocupaţia predilecta în orice societate. Neavând idei de schimbat, oamenii schimba cartea la masa şi-şi câştiga banii unii altora. Cei care nu stiu nici atât, sau sunt de-a dreptul prosti, bat darabana cu degetele-n masa.

Ţigarea înlocuieşte, de asemenea, gândirea, atunci când nu are ce stimula.

Precum tara cea mai fericita este aceea care importa putin pentru nevoile sale, aşa şi muritorul cel mai binecuvântat este acela care se mulţumeşte cu avuţia sa interioara, aşteptând mai puţine placeri exterioare. Caci nu mai trebuie sa aşteptăm mare lucru de la alţii şi nici dinafara noastră, în general.

Nimic nu ne desparte mai profund de fericire decât viaţa de petreceri zgomotoase şi sofisticate, pe care englezii o numesc „high life”.

În tinereţe, când oamenii sunt în deplinătatea forţelor fizice şi sexuale voinţa este pe deplin satisfăcută. Mai târziu îţi rămâne numai forţa intelectuala; în lipsa ei, mizeria e mare.

Voinţa este fara de sfârşit, dar pierzându-se interesul, ea trebuie stimulata prin excitarea unor pasiuni artificiale: sportul, vânătoarea, cursele, muzica, poezia, filosofia.

Voinţa omului se manifesta prin: forţa de reproducere, nervozitatea şi sensibilitatea.

Forţei sexuale (reproductive) ii corespund: băutura, hrana buna, siesta şi somnul.

Nervozitatea are drept corespondent placerea de a călători, dansul, călăria, artele războinice.

Sensibilitatea se regăseşte în poezie, muzica, invenţii sau filosofie.

Aceasta din urma expresie a voinţei ne fereste de plictiseala şi de efectele ei: anturajul dubios, risipa etc.

Filosofia mea nu mi-a adus nici un câştig dar m-a ferit de multe rele.

În tinereţe, am citit următoarea fraza: „cel ce râde mult e fericit, iar acela care plânge este nefericit”. Observaţia este cel putin neroada, dar cuprinde atâta adevăr, incit n-am putut s-o uit.

Ori de câte ori veselia ne bate la usa, trebuie să-l deschidem şi ferestrele, fara a mai cumpăni daca suntem îndreptăţiţi s-o primim sau sa fim mulţumiţi, sau daca ne scoate din meditaţiile profunde, ocupaţiile serioase. Veselia vine întotdeauna la timp.

Veselia este moneda sunătoare a fericirii, câştigul nostru imediat.

Nimic nu contribuie mai putin la veselie ca averea. Oamenii mari sau bogaţi sunt veşnic îngrijoraţi. Oamenii modeşti, meseriaşi sau ţărani, au mai adesea fete mulţumite şi plăcute.

Ar trebui, prin urmare, sa păstrăm cu grija aceasta floare a sănătăţii şi echilibrului numita veselie. Pentru aceasta trebuie sa evitam excesele, emoţiile violente, desfrâul, certurile. O viaţă igenica, doua ore petrecute în aer liber ne vor readuce placerea de a trai.

Preponderenta anormala a sensibilităţii produce adesea o dispoziţie inegala după o stare euforica, urmând adevărate prăbuşiri melancolice.

Aristotel a observat, cu drept cuvânt, ca toţi oamenii iluştri sunt melancolici, geniul fiind adesea dublat de o mare sensibilitate.

Shakespeare a descris aceasta mare divizare a temperamentului în general, într-un mod foarte plăcut:

„Natura se amuza câteodată formând combinaţii caraghioase. Sunt unii care-ntr-una casca ochii la nimicuri şi rid ca papagalii în fata unui simplu cântăreţ din cimpoi; iar alţii au o înfăţişare aşa de posomorita, incit nici măcar n-ar surâde auzind o gluma buna. Nu s-a spus adesea ca, în fond, spiritul cel mai limitat este cel mai fericit?”

Orice ar fi, nimeni nu-l va invidia pentru aceasta fericire. Nu vreau sa trag concluzii pripite intru soluţionarea definitiva a acestei controverse, cu atât mai mult cu cât însuşi Sofocle emite doua păreri diametral opuse:

„Ştiinţa este măsura completa a fericirii”.

„Nu înţeleptul îşi petrece viaţa în modul cel mai plăcut”.

Filosofii Vechiului Testament nu se mai înţeleg intre ei; Isus, fiul lui Sirah, a zis: „Viaţa nebunului este mai rea decât moartea”.

Ecleziastul obiectează: „Unde e multa ştiinţă sunt şi multe dureri”.

Deocamdată, tin sa menţionez aici ceea ce se înţelege în particular printr-un cuvânt propriu limbii germane: „Philister” (negustor, burghez).

Este tocmai omul care, prin măsura strimta, strict limitata a forţelor sale intelectuale „n-are nevoie de spirit”.

Acesta expresie aparţine vieţii studenţeşti şi a fost întrebuinţata mai târziu într-o accepţiune mai larga, analoga înţelesului sau primitiv, caracterizând spiritul prozaic, lipsit de imaginaţie. Privind la modul superior lucrurile, s-ar putea spune ca filistinii sunt oameni în permanenta ocupaţi de o realitate care nu exista.

Placerea adevărată este direct legata de necesitate. Nici o aspiraţie de a câştiga adevăruri sau o judecata corecta asupra acestor doua noţiuni nu însufleţeşte existenta filistinului.

Când moda sau alte constrângeri le impun aceste placeri, se achita de ele cât mai repede cu putinţă, ca un ocnaş de munca lui. Singurele placeri pentru el sunt strict senzuale, din care gusta din plin. Mâncarea buna, vinurile alese – iată scopul suprem al existentei; să-şi procure tot ce contribuie la binele sau material este tinta vieţii sale.

Seriozitatea rece, lipsita de sens este proprie filistinului şi-l caracterizează. Nimic nu-l înveseleşte, nimic nu-l mişca, nu-l interesează nimic. Odată sfârşite placerile materiale, societatea filistinilor devine curând plictisitoare. Pina şi jocul de cărţi devine monoton.

Ii rămân filistinului placerile vanităţii: goana după bogăţii, influenta, putere politica, avantajele decurgând din toate acestea şi menite sa stimeasca invidia confraţilor sunt singura lumina la care se dezmorţeşte.

Cea mai firava nelinişte produsa de oameni sau lucruri, rumegata constant, poate sa se mărească monstruos. Lucrurile neplăcute trebuie judecate la rece, prozaic, fara încărcătură emoţională pe care o produc.

Dimpotrivă, marile facultăţi intelectuale, temperamentul, ca o condiţie a percepţiilor ce le însoţesc, suscita darul de a însoţi durerea. Ecleziastul are de doua ori dreptate când afirma ca „Viaţa

nebunului e mai rea decât moartea” şi „Unde este multa înţelepciune, este multa durere”.

Este greu, daca nu chiar imposibil, sa determini limita raţională a dorinţelor noastre de înavuţire. Mulţumirea fiecăruia deriva din raportul dintre avuţie şi dorinţa de a avea. Avuţia, în ea însăşi, este tot atât de lipsita de sens, ca şi împărţitorul unei fracţii ordinare fara de împărţit.

A micşora pretenţiile raportându-le la mijloace este cel mai sigur drum pentru a evita nefericirea.

Discrepanta dintre proiectele mari şi modalitatea de realizare a acestora duce adesea la o deviaţie de la normal.

Presupunând ca atât proiectele, cât şi mijloacele de realizare sunt la îndemâna celui care le concepe, el va trebui sa ia în calcul factorul timp, întâmplarea, uzura fizica şi morala, nu numai a proiectului, dar şi a realizatorului.

Uneori, o singura viaţă nu-l de ajuns pentru un proiect; el va fi dus mai departe sau îngropat de urmaşi, odată cu creatorul sau, care oricum nu se poate bucura de un lucru neterminat.

Apoi, piedicile de tot felul, chiar daca nu-l descumpănesc pe cel care de dragul scopului reuşeşte sa le înfrângă, acestea ajung să-l uzeze în timp, micşorându-l rezistenta nervoasa.

Mai intervine timpul, cu schimbările sale. De aceea, un lucru odată realizat poate apărea ca inutil.

Concluzia? Bogăţia câştigată cu atâtea greutăţi şi pericole este lăsată altora sa se bucure de ea.

Caci avuţia este ca apa sărată: cu cât bei cu-atât ţi-e mai este. La fel este şi gloria.

O imputare frecventa adusa oamenilor este că-şi îndreaptă dorinţele spre câştigul bănesc. Este firesc, aproape de neînlăturat, sa iubeşti acesta nestatornica putere, care poate în orice moment sa ia forma dorinţelor şi nevoilor noastre.

Alimentele nu au preţ decât în ochii flamandului; medicamentele sunt pentru bonav ca apa vie, o blana e buna iarna, iar o femeie cât eşti tânăr. Toate acestea sunt bunuri relative. Numai banii sunt un bun absolut, pentru ca prin intermediul lor îţi poţi procura oricare din aceste bunuri.

Banii de care dispune cineva trebuie sa fie un scut împotriva unor posibile neajunsuri, nu o înlesnire şi cu atât mai putin o obligaţie.

Se ştie ca cei care-s legaţi de mizerie se tem mai putin de ea şi sunt în mod paradoxal mai risipitori decât cei care cunosc sărăcia din auzite.

S-ar putea crede ca nevoia nu este atât de teribila pe cât se pare. Adevărul este ca pentru omul născut bogat averea e tot atât de necesara ca aerul, caci el nu ştie sa trăiască altfel. Pentru omul sărac, sărăcia este condiţia sa naturala.

Păstraţi averea strânsa sau dobândită, caci este un avantaj nepreţuit, fie şi numai pentru a trai uşor, independent, fara nevoia de a munci.

Aceasta singura favoare a sortii face din noi, oameni născuţi liberi, stăpâni pe puterile şi pe timpul nostru, îndreptăţiţi sa exclamam: „Ziua este a mea”.

Pentru individul cu o origine obscura, dar cu oarecare talent, a fi sărac este un avantaj, o recomandare reala menita să-l facă util în serviciul public sau privat, caci fiecare tine sa se puna în evidenta prin inferioritatea aproapelui sau.

Numai omul sărac se închina mult şi des, încovoindu-şi spinarea în fata semenului sau. Numai sărăcia il face sa admire inepţiile, sa laude erorile superiorilor sai. Astfel, cu drept cuvânt a zis Goethe: „Nimeni sa nu se plângă de înjosire, caci ea e puterea”.

Preţul onoarei este relativ. Caci opinia altora nu poate avea valoare decât raportata la noi.

Precum într-un stat civilizat datoram siguranţă şi dreptul de proprietate numai societăţii, avem nevoie de alţii în tot ceea ce întreprindem, avem nevoie de încrederea partenerului pentru a încheia o afacere, tot astfel părerea altora despre noi are un preţ mare, dar care se manifesta indirect.

Onoarea noastră nu este cunoscuta decât în lumea în care trăim; numai gloria ajunge înaintea noastră, surprinzător de repede.

Fiecare poate pretinde onoare, dar numai excepţiile îşi merita gloria, renumele, caci gloria se câştigă prin acţiuni deosebite. Drumurile spre glorie sunt doua: calea sufletului sau a mintii. Faptele nobile sunt săvârşite cu inima, în timp ce marile creaţii ale omenirii

se săvârşesc cu capul. Fiecare dintre cele doua drumuri are avantajele şi inconvenientele sale. Principala diferenţa este ca faptele lasa în urma lor amintiri care, neconsemnate istoric sau artistic se sting în timp şi sunt date uitării. Dimpotrivă, opera odată creata, exista prin ea însăşi devenind nemuritoare.

De la Alexandru cel Mare ne-a rămas numai numele, în ce Platon şi Aristotel, Homer şi Horaţiu sunt inca prezenţi, trăiesc şi lucrează prin operele lor.

Gloria adevărată se maturizează în timp, pe nesimţite, ca un stejar, ieşind încet din sămânţa sa. Gloria efemera seamănă cu iarba, care într-un an creste şi moare. Gloria falsa este buruiana ieşind iute din pământ, dar care tot atât de repede e smulsa pentru a lăsa locul curat.

Cu cât un om aparţine mai mult posterităţii, cu atât el este mai strain secolului în care a trăit. Omul încoronat de adevărata glorie aparţine umanităţii şi nu poate fi vopsit în culoarea locala. De aceea, se poate întâmpla ca el sa trăiască ignorat de contemporanii sai.

Prezentul ii stimează mai mult pe cei aserviţi scopurilor sale imediate, omul epocii sale trăieşte şi moare odată cu ea.

Istoria literaturii şi a artelor abunda în exemple ale unor iluştri creatori ignoraţi sau incorect receptaţi de contemporanii lor, lipsiţi de o viziune superioara, de ansamblu a creaţiei artistice.

Toate acestea se sprijină, la o ultima analiza, pe faptul ca fiecare nu poate înţelege şi respecta decât ceea ce-l permite inteligenta sa.

În timp ce onoarea găseşte întotdeauna jucători corecţi, fiind presupusa fiecăruia pe credit, gloria lupta permanent cu invidia, laurii fiind distribuiţi de un tribunal putin favorabil.

Onoarea putem şi voim s-o împărtăşim cu fiecare; gloria este împovărătoare pentru cel ce-a câştigat-o şi, în acelaşi timp, se micşorează în clipa în care vrei s-o împarţi cu cineva.

Gloria este un fel de onoare conceputa diferit de ceea ce se înţelege în mod curent prin aceasta noţiune, de care grecii, romanii, indienii, chinezii sau arabii nici măcar nu aveau idee. Gloria a luat naştere în Evul Mediu, fiind răspândită numai în Europa creştină, într-o mica fracţiune a populaţiei numita înalta societate.

Acesta este onoarea cavalereasca sau punctul de onoare.

Punctul de onoare nu e deloc un principiu original şi născut din natura omeneasca.

Este, bineînţeles, un copil al acelei epoci, în care pumnii erau folosiţi mai des decât mintea şi-n care preoţii înlănţuiseră raţiunea.

De altfel, se lasa lui Dumnezeu nu numai grija vieţii, ci şi aceea de a judeca. De aceea, judecăţile mai dificile erau hotărâte prin judecata lui Dumnezeu, care consta în lupte nu numai intre cavaleri, dar chiar şi intre burghezi.

Puterea fizica şi îndemânarea, adică natura animala, erau aşezate pe scaunul judecătorului şi ele hotărau asupra a ceea ce e drept sau nedrept.

Se mai afla şi azi oameni care trăiesc după acest principiu al onoarei şi care nu sunt în general cei mai instruiţi sau raţionali.

O bucurie debordanta şi o durere prea violenta se întâlnesc, în general, în aceeaşi persoana, caci amândouă se condiţionează mutual şi sunt cauzate de o mare voiciune a spiritului. Amândouă stările sunt produse nu numai de prezent, dar chiar şi de anticiparea viitorului.

Fondul oricărei bucurii sau dureri exagerate este o grerseala sau o nebunie. Prin urmare, aceste doua exaltări ale sentimentului pot fi înlăturate prin gândire.

Starea de euforie se sprijină pe iluzia de a fi găsit în viaţă ceva ce nu se întâlneşte de obicei; adică satisfacerea durabila a dorinţelor tulburătoare şi mereu renăscânde.

Este greu şi chiar imposibil sa determini marginile dorinţelor noastre raţionale sub raportul posesiunii. Caci mulţumirea oricăruia consta în raportul dintre pretenţii şi posesie: de aceea, posesia privita singura nu are nici o importanta.

Bunurile pe care un om nu şi le-a dorit niciodată sa le posede nu-l cauzează privaţiuni şi fara ele este cu desăvârşire satisfăcut; pe când un altul, care are de o suta de ori mai mult decât el, se simte nefericit pentru că-l lipseşte ceva ce-ar dori sa obţină.

Fiecare om are, sub raportul acesta, un orizont diferit de acela pe care ar putea să-l atingă: pretenţiile sale sunt în raport cu posibilităţile şi orizontul sau. Când i se prezintă un scop personal şi poate fi sigur că-şi va atinge acest scop, omul se simte fericit şi, dimpotrivă, este nefericit când greutăţile il împiedică să-şi atingă

scopul. De aceea, averea bogatului nu-l liniştеşte pe cel sărac şi tot ceea ce poseda bogatul nu-l mângâie atunci când scopul pentru care lupta nu este realizat.

Când se simte ca ultimul scop pe care oamenii il urmăresc fara preget întreaga viaţă cu eforturi de neînchipuit, cu pericole şi greutăţi, este de a se ridica în ochii celuilalt; când se observa ca nu numai funcţiile, titlurile şi decoraţiile, chiar şi averea, ştiinţa, arta vor fi dorite în principal pentru a obţine respectul şi consideraţiunea celorlalţi, toate acestea arata din nefericire cita exagerare nebuna ne caracterizează.

A da prea multa importanta părerii altuia este o greşeală comuna, care îşi are originea fie în natura umana, fie în relaţiile omului cu civilizaţia şi societatea din care face parte. Oricum, ea exercita asupra tuturor acţiunilor noastre o influenta preponderenta şi contrarie fericirii noastre. Spaima, dependenta permanenta fata de părerea semenilor, ii împinge pe oameni la gesturi necugetate, sacrificându-şi pentru gloria viitoare odihna, sănătatea şi chiar viaţa.

Acesta nebunie prezintă, de altfel, un mijloc eficace în mina celor care vor sa conducă, menit să-l facă pe cei conduşi sa meargă înainte, chiar daca nu le e pe plac.

Onoarea este în mod obiectiv opinia altora asupra valorii noastre şi subiectiv o teama fata de acesta judecata.

În ultima instanţă, are adesea un efect binefăcător, cu toate ca nu este intru totul moral.

Onoarea are în unele cazuri un caracter negativ, contrar renumelui care are un caracter pozitiv.

Subiectul care „are onoare” poate fi din punct de vedere social şi nu numai un oarecare, adică un tip banal. Renumele afirma fara excepţie ca subiectul sau este unic. Prin urmare, renumele trebuie sa fie mai întâi căpătat. Onoarea, dimpotrivă, trebuie păstrată. Prin urmare, lipsa de renume, obscuritatea este o stare negativa; lipsa de onoare, insa, este o ruşine, o stare pozitiva.

De asemenea, precum pisica toarce când o mingii, omului i se citeşte pe fata o dulce mulţumire când este lăudat.

Contribuie foarte mult la fericirea noastră corectitudinea judecăţii sau a formulării care se aplica atunci când părerea noastră asupra a

ceea ce reprezentam pentru noi înşine (ce este individul în sine şi pentru sine) coincide cu ceea ce suntem pentru alţii.

Ceea ce reprezentam cuprinde: gradul, onoarea, gloria. In acesta întreita grija corespund trei feluri de nebunii: vanitatea, orgoliul şi ambiţia.

Rangul nu este decât un bilet de ordine tras asupra opinei publice: taota valoarea lui consta în creditul debitorului.

Decoraţiile au şi ele utilitatea lor. Mai multe merite ar trece neobservate de public, de aceea nu este rau sa le subliniezi cu o stea sau o cruce. Cu atât mai mult cu cât publicul are ochi, urechi, chiar putin spirit, dar uita repede.

Toate actele noastre sunt sub supravegherea opiniei publice, care nu iartă nimic, nici chiar o prima greşeală de tinereţe şi o priveşte ca pe o pata de neşters.

Morala nu este decât necesitatea recunoscuta a unui renume bun sau al onoarei necesare pentru ca cineva să-şi poată face drum în societate.

Pentru foarte multi probitatea şi onoarea nu sunt decât faţada la adăpostul căreia îşi desfăşoară în siguranţă acţiunile ilicite.

„Onoarea burgheza" este respectul drepturilor tuturor şi presupune ignorarea totala a mijloacelor nelegale.

„Onoarea funcţiei" presupune ca un om investit cu o funcţie are toate calităţile cerute spre a o îndeplini şi cere sa se achite punctual şi corect de datoriile inerente sarcinii sale.

„Onoarea sexuala" înseamnă, pentru femeie, obligaţia de a respecta contractul matrimonial, atunci când exista, sau de a rămâne fidela partenerului ei. Pentru bărbat înseamnă crearea siguranţei conjugale pentru sotie, când este însurat. Precum şi o anumită corectitudine fata de o eventuala partenera.

„Onoarea cavalereasca" sau punctul de onoare, în sfârşit, depinde, pentru bărbat, nu de ceea ce face, ci de ceea ce i se face. A fi insultat devine o ruşine şi insulta o isprava.

A raspunde la o palma cu moartea este cea mai revoltătoare absurditate. Sa imitam, dar, exemplul lui Cato care, primind o palma, n-a dat-o înapoi, n-a cerut dreptate, nici n-a iertat-o: a tăgăduit-o.

Gloria se naşte din actele unui suflet mare sau din operele unui spirit mare. Cu cât gloria vine mai târziu, cu atât este mai durabila.

„In societe sunt oameni celebri şi alţii, care merita sa fie celebri” a spus Lessing. Gloria nu este deci întâmplare. Esenţialul este sa fii mereu demn de ea.

A ridica un monument unui om, fiind inca în viaţă, este ca şi cum ar declara ca se teme de posteritate.

Acela care doreşte sa trăiască printre oameni nu trebuie sa îndepărteze pe nimeni, oricât de ciudat sau rau. Cel mai înţelept lucru este să-ţi spui: „Nu-l voi schimba, dar vreau să-l folosesc”.

Interesul călăuzeşte toate legăturile noastre. Un om urmărit de duşmanii sai, zdrobit de oboseala, întreabă un negustor ambulant drumul pe care ar putea sa scape de ei. Negustorul i-l arata, apoi adăugă: „Nu-ţi trebuie nimic? Poate cumperi ceva”.

Politeţea este ruda cu diplomaţia, nepoliteţea este o prostie. A-ţi face duşmani cu orice preţ înseamnă să-ţi dai foc acoperişului.

Pentru a intra în lume este necesara foarte multa răbdare şi îngăduinţa: una fereste de accidente, cealaltă de certuri şi invidie.

Sa ne abţinem sa criticam, fie chiar cu buna intenţie, caci a rani pe cineva este uşor, a-l îndrepta este imposibil.

În opoziţie, pentru a deveni blând nu-ţi rămâne decât să-ţi aminteşti de propriile tale schimbări în modul de a judeca: „Tot aşa am gândit oare şi odinioară?”.

Comportamentul oamenilor este adesea infantil, răsfăţat; deci nu trebuie sa fim nici prea indulgenţi, nici îngăduitori cu nimeni.

Îţi pierzi mai uşor un prieten dându-l bani decât daca nu-l dai. Acela care nu-l recunoaşte pe drac decât după coarnele sale, ori pe nebun după clopoţei, va fi adesea sub biciul lor.

Oamenii sunt ca luna şi cocoşaţii: nu-şi arata decât o fata; ei au darul înnăscut de a-şi folosi fizionomia ca pe o masca, exprimând ceea ce le este util în acel moment.

A ierta, a uita înseamnă a arunca pe fereastra o experienta căpătată cu mare strădanie.

Precum cineva poarta greutatea propriului corp, fara a o simţi sau fara a-l fi străină, tot astfel nu ne deranjează copiii noştri, ci numai ai altora. De aceea, fiecare are în aproapele sau o oglinda, în care-şi vede propriile defecte, greşeli, vicii, obiceiuri rele. Reacţia este aceea a câinelui care privindu-se în oglinda latra neştiind că-şi atenţionează propria sa imagine.

Prin viclenie, minciuna, disimulare, oamenii nu fac decât sa se insele pe ei înşişi.

Întrebuinţam adesea biletul de hârtie în locul monedei autentice. Demonstraţiile exterioare şi gesturile mimice sunt moneda fara valoare, folosita în locul adevăratei stime şi prietenii. Pe de alta parte, cineva ar putea sa se întrebe daca exista persoane demne de sentimente adevărate. Prietenia sincera presupune un interes cu totul obiectiv util fericirii prietenului, prietenul la rândul sau conformându-se. Prietenia presupune reciprocitate.

Pe lumea acesta sunt legături care se sprijină inca pe motive egoiste, dar care, printr-un grăunte de iubire adevărată, sunt transformate şi poarta cu oarecare justeţe numele de prietenie.

Ele nu sunt, prin urmare, mai presus de legăturile obişnuite, care sunt în general de aşa natura ca nu le-am mai adresa nici un cuvânt cunoştinţelor noastre, daca le-am auzi vorbind de noi în lipsa.

Prietenii se numesc sinceri; duşmanii sunt sinceri. De aceea, pentru a ne cunoaşte pe noi înşine, ar trebui sa întrebuinţăm părerea lor ca pe o doctorie amara, dar utila.

Perfecţiunea este ruda cu imperfecţiunea, în care ameninţa sa se schimbe. Pe de alta parte, fiecare defect are ruda o calitate. De aceea, confundam adesea la o persoana calităţile cu defectele sau invers. Prudentul trece drept las, economul pare avar, mincinosul pare sincer, risipitorul e libertin, timidul pare a se prezenta cu o nobila încredere în sine însuşi etc.

Oamenii care poseda calităţi cu adevărat remarcabile, strălucite, nu se sfiesc să-şi mărturisească greşelile lor, mai ales când sunt raportate tocmai la calităţile recunoscute, conform expresiei lui George Sand: „Fiecare are defectele virtuţilor sale”.

Dimpotrivă, sunt persoane cumsecade, de caracter, cărora nu li se poate imputa nimic, care nu greşesc niciodată, iar daca greşesc îşi ascund cu grija greşeală, neadmiţând vreo aluzie la ea; acesta pentru ca tot meritul lor consta în suficiente, în strădania lor de a nu greşi, meritul lor fiind lesne diminuat cu fiecare greşeală făcută. Singura lor virtute, singurul lor crez este de a nu greşi.

Fiecare fata omeneasca este o hieroglifa care merita sa fie descifrata şi al carei alfabet il purtam în noi înşine. Fizionomia spune mai mult decât vorbele. Ea este rezumatul a tot ceea ce gura nu

pronunţa, litera iniţială a tot ceea ce va urma în gândirea şi în acţiunile persoanei respective.

Cuvântul este intrumentul şi reprezentarea gândirii omului, chipul reproduce subconştientul sau.

De aceea, merita să-l observam pe cei din apropierea noastră, chiar daca nu avem ce sa le spunem.

Daca fiecare om merita atenţie pentru ca exprima o gândire diferita de natura sa, cu atât mai mult bunătatea merita sa fie contemplata, caci ea traduce în modul cel mai general şi mai înalt reflectarea naturii asupra operei! De aceea, ea subjuga atât de puternic privirea noastră.

Frumuseţea este o noema generala a naturii; individul nu este decât un corolar al ideii.

Tacit admitem ca fiecare este ceea ce pare şi e drept sa fie asa. Dificultatea consta în a-l determina pe semenii noştri sa fie ceea ce par a fi; aici este momentul în care şi cel mai exersat greşeşte. Aceasta nu pentru ca chipul minte, cum zice Figaro, ci pentru ca noi nu ştim ce spune.

Este o adevărată arta sa descifrezi fizionomia cuiva, iar principiile acestei arte nu se învaţă în abstract.

Prima condiţie este observaţia obiectiva şi aceasta nu-l uşoară. Cea mai mica urma de antipatie sau simpatie, de ura sau speranţă sau simpla influenta personala se interpune, modificând observaţia obiectiva.

Sunetul unei limbi nu izbeşte decât pe acela care n-o înţelege, sensul comunicării acoperind senzaţia auditiva propriu-zisă. De aceea, figura unui om nu-l poate şoca decât pe acela care nu-l cunoaşte.

De aceea, prima vedere ne da cea mai curata impresie obiectiva şi prima condiţie în a o descifra.

Înfăţişarea cuiva ne afectează la prima vedere, ca mirosul când intram undeva, ca gustul atunci când bem sau mâncam.

Daca e adevărat ca Socrate a zis într-o zi unui tânăr care-l era prezentat spre a-l examina: „Vorbeşte, ca sa te vad”, este de la sine înţeles ca acesta nu se aplica numai la sunet. Voia să-l vadă ochii animindu-l-se, pasiunea expresiei dându-l adevărată imagine a omului, precum şi capacităţile sale intelectuale descoperindu-se în

mişcările lui. Dar s-ar putea obiecta uşor: întâi ca însuşirile morale sunt prea ascunse pentru a se descoperi atât de uşor; al doilea, ca în focul discuţiei, dezvoltarea fizionomiei exercita asupra noastră o influenta autentica, menita sa ni-l apropie pe cel care vorbeşte, dar care tulbura propria noastră facultate de a cunoaştere şi reprezentare. Deci, s-ar putea spune mai corect: „Nu vorbi, ca sa te vad”.

Pentru a prinde adevărata şi temeinica fizionomie a unui om, trebuie să-l observam când e singur, cu el însuşi. Orice societate, orice convorbire ii arunca un reflex strain, în genere, în avantajul sau; acţiunea din jurul sau il ridica peste nivelul sau.

Acelaşi om, privit în singurătate, adâncit în gândurile sale, copleşit de propriile sale sentimente şi senzaţii, îţi va arata adevărata sa înfăţişare, ceea ce simte şi ceea ce este.

Cea mai spirituala şi mai înţeleaptă dintre naţiunile europene a dictat o datorie de politeţe ca niciodată sa nu fie întrerupţi arbitrii: aceasta se numeşte „a unsprezecea porunca”. Zgomotul este cea mai neplăcută întrerupere.

Chiar un zgomot moderat, dar continuu, ma tulbura adesea înainte să-l aud conştient şi simt un fel de greutate în gândire. E ca şi cum mi-ar fi împiedicate picioarele fara sa bag de seama.

Mai ales când este bogat, prostia il degradează pe om. Nevoile şi sărăcia il string în chingi pe cel lipsit de mijloace; serviciile sale înlocuiesc ştiinţa şi ii ocupa toată ziua. Dar bogăţii care sunt prosti se aseamănă cu o turma care nu traiesete decât după toanele ei.

Când citim, autorul cugeta pentru noi. Reîncepem mersul interior al spiritului sau, ca şcolarul care desenează cu creionul pentru a învăţa sa scrie semnele pe care învăţătorul le-a făcut pe tabla.

De aici vine teribila uşurare pe care ne-o da lectura, când întrerupe firul propriilor noastre cugetări; mintea noastră este atunci ca o piaţă publica, în care se aduna ideile străine.

Acela care citeşte toată ziua şi nu se odihneşte decât prin nemişcare, pierde încetul cu încetul facultatea de a gândi prin sine însuşi ca un om care călăreşte mereu şi uita sa mai meargă.

Acesta este cazul multor învăţaţi, pe care cititul i-a prostit de-a dreptul.

Herodot povesteşte ca Xerxes a plâns dezastrul armatei sale innecate, observând, în acelaşi timp, ca peste o suta de ani niciunul din oamenii sai n-ar mai fi trăit. Cine ar putea oare sa nu plângă la vederea unor voluminoase cataloage în care toate cărţile, în zece ani, vor fi moarte şi uitate?

Politia sanitara ar trebui sa fixeze, în interesul sănătăţii ochilor noştri, un minimum al dimensiunii literelor de tipar. Giuvaergii veneţieni povesteau ca toţi acei care lucrează faimoasele lănţişoare de Veneţia orbesc în mai putin de treizeci de ani.

Cu cât un om este mai capabil şi mai serios, cu atât are simţul umorului mai dezvoltat. Oamenii care insa rid sau zâmbesc, indiferent daca e cazul sau nu, ori sunt saraci cu duhul, ori sunt meschini moral şi intelectual; de aceea, felul în care râde cineva, motivul pentru care râde sunt caracteristice fiecărui individ în parte.

În ceea ce priveşte fericirea sau nefericirea noastră, trebuie sa ne stăpânim fantezia; sa nu facem planuri mari pentru ca nerealizarea sau distrugerea lor ne costa scump. De asemenea, sa ne ferim inima de reprezentările nefericite, dar neîntâmplate inca ale imaginaţie.

Pentru a ne stăpâni închipuirea este necesar s-o împiedicăm sa ne reamintească şi sa ne zugrăvească nedreptatea, stricăciunea, pierderile, injuriile, umilinţele, mortificaţiile suferite cândva. Caci prin aceasta sunt excitate ura şi reaua voinţa adormite cândva, sufletul nostru pierzându-şi astfel curăţenia.

Daca un om arata prin purtarea lui ca sensul dreptăţii ii este strain, nu-l încredinţa o leţcaie fara garanţiile potrivite.

Trebuie rupta orice prietenie cu aşa-zişii amici buni care, pentru un fleac, se arata rai şi vulgari. Prin aceasta se evita situaţii neplăcute pentru viitor.

Fa tot astfel şi cu servitorii. E de preferat sa te descurci singur, decât sa te înconjori de trădători.

Ne purtam defectele cum ne purtam corpul: fara sa le siântâm. Sa ne ferim de orice prefăcătorie, caci izvorul ei este totdeauna în firca; apoi, disimularea presupune înşelătorie şi implica, mai devreme sau mai târziu, o dezaprobare a gestului în sine şi asta pentru ca cineva doreşte sa para ceea ce nu este.

Cel ce vrea sa trăiască printre oameni nu trebuie sa condamne o individualitate, chiar rea, mizerabila sau ridicola fiindcă este creata de natura. Aşadar, sa le perceapă ca atare, ca pe ceva necesar, neschimbător, care, ca urmare a unui principiu etern şi metafizic trebuie sa fie asa; în cazul cel mai rau sa cugete ca trebuie sa existe şi astfel de creaturi. Ignorând aceste aspecte, devii nedrept şi-ţi faci duşmani.

Caci nimeni nu poate să-şi schimbe radical personalitatea, caracterul, etica sa, forţa sa spirituala, temperamentul, fizionomia. Daca vom condamna un om în totalitate nu-l rămâne altceva de făcut decât sa ne combată, la rândul sau, pina la moarte; caci ii suspendam dreptul la existenta proprie, obligându-l, în acelaşi timp, sa devina altceva decât este în mod invariabil.

De aceea, pentru a trai printre oameni trebuie sa respectam individualitatea fiecăruia, oricare ar fi şi trebuie sa ne gândim să-l utilizam după posibilităţile şi înclinaţiile sale, fara sa speram vreo schimbare şi fara sa condamnam. Acesta este adevăratul sens al proverbului „sa trăiesc lăsând şi pe alţii sa trăiască”. Sarcina nu este deloc uşoară, pe cât este dreapta; prin urmare, acela care respecta personalitatea semenului sau se poate socoti fericit.

Politeţea înseamnă îndemânare, nepoliteţea este sinonima cu prostia. Nu fiţi economi cu politeţea. Veţi dovedi astfel o mare lipsa de înţelepciune. Dar acela care împinge politeţea pina la a-şi sacrifica propriile sale interese reale plăteşte prea scump pentru o recunoştinţă sau eventual un serviciu modest.

AMORUL.
INSTINCTUL GENERATOR.

Despre amor: obiectul sau, efectele şi cauzele sale aparente – Importanta şi seriozitatea pasiunii amoroase – Iluzia individului şi triumful speciei.

Dragostea este, ca instinctul vital, cel mai puternic dintre toate resorturile. Deci, daca s-ar gândi cineva ca dragostea absoarbe, fara încetare, vlaga tinereţii, ca este scopul suprem aproape al oricărui efort omenesc aducând dezordinea în afacerile cele mai serioase, ca încurca cele mai mari spirite, ca arunca deşertăciunile sale printre încurcăturile diplomatice şi lucrările academice, ca strecoară biletele dulci în mapele miniştrilor şi florii uscate în mapele filosofilor, ca rupe relaţii preţioase, sfărâma legături ce păreau de nezdruncinat, îşi face victime din viaţă, sănătate, bogăţie, rang, fericire, ca face din omul cinstit un desfrânat şi din prieten trădător, dragostea răufăcătorului care se străduieşte sa răstoarne, sa încurce, sa distrugă tot, atunci acel cineva ar fi gata sa strige: Pentru ce atâta zgomot şi efort, atâtea necazuri şi suferinţe?

Este vorba, fireşte, de un lucru cât se poate de simplu: fiecare face ce doreşte să-şi aibă în barca lui.

Pentru gânditorul serios insa adevărul este altul. Caci importanta chestiunii este pe măsură goanei furioase ce se desfăşoară în acest scop.

Ce este omul?

Voinţa care aspira sa trăiască într-o fiinţă noua şi deosebita.

Dragostea este vicleşugul întrebuinţat de natura pentru a-şi atinge scopul, care nu este, în realitate, decât crearea unei fiinţe noi, determinata în esenţă sa.

Proba?

Iat-o. Amorul platonic este o prostie, caci amorul nu se mulţumeşte nici chiar cu un sentiment reciproc – ceea ce doreşte, ce cauta, ce pretinde este posedarea însăşi, este a simţi fiinţa iubita, dorita, în puterea sa vitala, bărbătească, sa simtă posedând în toată plenitudinea, cu toată forţa simţurilor dezlănţuite prin placere.

Scopul unic, adevărat, scopul real al oricărei uniri din dragoste este procreaţia, naşterea unui copil, cu toate ca îndrăgostiţii nici nu visează cât de trădătoare este natura cu ei, aruncând peste actul propriu-zis cel mai strălucitor şi mai minunat val.

Placerea, voluptatea posedării reciproce nu este decât o cursa. Natura umple golurile cu indivizi noi. Examinaţi doua fiinţe care caută să-şi satisfacă acest instinct imperios numit dragoste. In privirile lor, încărcate de dorinţe, se vede cuprinzându-se viaţa unei fiinţe noi; în împreunarea sexuala, după care tânjesc, este contopirea a doua fiinţe într-una singura. Acest al treilea individ, pe care-l vad creat din strângerea lor în braţe şi în mijlocul voluptoaselor lor placeri, va recrea în el calităţile ereditare ale părinţilor, care astfel vor supravieţui.

Dragostea nu este aşadar decât voinţa de supravieţuire a speciei, necesitatea de perpetuare în dauna iluziilor şi bucuriilor efemere pe care omul le simte.

Oare exista vreun îndrăgostit care, după ce şi-a satisfăcut pasiunea, sa nu simtă ca vraja s-a risipit? Numai specia a profitat din împreunarea amoroasa a doua fiinţe; individul nici măcar nu realizează cine pierde şi cine câştigă. Împins de geniul speciei, îşi impune toate sacrificiile fara măcar sa bănuiască scopul adevărat al dragostei, faptul ca adesea este total diferit de aspiraţiile sale.

Animalele sunt, de asemenea, înşelate de aceasta mistificare a naturii care, inventând placerea, le face sa creadă ca lucrează pentru satisfacţia individuala. In realitate, numai perpetuarea speciei contează.

Ceea ce probează faptul ca dragostea se reduce la un instinct de reproducere a speciei este ca bărbatul, prin natura sa, este inclinat spre instabilitate, în timp ce femeia este obligata, măcar un timp, sa rămână fidela.

Bărbatul este poligam. Numărul popoarelor poligame este de patru ori mai mare decât numărul popoarelor monogame. Scopul naturii, îndreptat spre menţinerea speciei, împinge bărbatul sa caute mai multe femei. El poate cu uşurinţă sa însămânţeze o suta de copii pe an daca are atâtea femei la dispoziţie.

Care sunt femeile pe care dorim sa le posedam?

Acelea care sunt tinere, vitale, sănătoase, având vârsta cuprinsa intre 18 şi 30 de ani. O femeie bătrână, incapabila de a mai avea copii, nu mai are farmec, nu mai atrage. Instinctul ascuns care ne conduce se vădeşte în intenţia de a avea copii. Apoi, vedeţi fata sau femeia care, după calendarul ei, când natura o face fecunda cauta un bărbat. Reciproc, atracţia noastră scade în ochii sexului frumos după perioada proprie germinaţiei sau când conceperea este mai mult sau mai putin depărtata.

Daca vitalitatea şi sănătatea femeii ne atrag în egala măsură din teama de a nu procrea o fiinţă slaba şi bolnăvicioasă, scheletul care este fundamental modelul speciei reprezintă pentru noi un motiv puternic de atracţie sau de respingere. O talie care se abate de la proporţie nu poate fi despăgubita de un obraz frumos. Un corp frumos, mlădios şi drept, cu picioare mici, ne incinta. Însăşi Biblia spune despre picioarele frumoase ale unei femei ca sunt ca nişte coloane de aur pe socluri de argint. Dam, de asemenea, mare importanta dorinţelor care servesc nutriţia şi sunt ereditare. Mai căutam iarăşi rotunjimea camurilor, frumuseţea plastica pentru ca acestea promit fătului o nutriţie corecta şi îndestulătoare. Sinii bine reprezentaţi produc asupra bărbatului un adevărat farmec pentru ca, aflându-se în raport direct cu organele genitale feminine, sinii puternici sunt ca nişte rezervoare aşteptând guriţa fătului.

Femeia prea grasa, femeile-colos ne displac pentru ca starea lor morbida arata o atrofiere a uterului şi este un semn sigur de sterilitate.

Regularitatea şi frumuseţea fetei rămân la urma. Se cauta un nas bine făcut, caci natura lucrează la vedere pentru conservarea tipului speciei. Ne place o gura mica, opusa unui bot de animal. Ochii frumoşi, o frunte frumoasa, bărbia proeminenta sunt, de asemenea, elemente atrăgătoare.

Din partea lor, femeile prefera bărbaţii intre 30 şi 35 de ani fata de tinerii care reprezintă totuşi eleganta şi frumuseţea masculina. Caci nu gustul conduce voinţa femeii ci instinctul care recunoaşte, în acesta vârsta, apogeul forţei virile şi generatoare.

Femeia nu este atrasa de chipul bărbatului, ci de forţă şi curajul sau. Aceste calităţi par a asigura copilului o protecţie viguroasa. Femeile iubesc vigoarea muşchilor, umerii lati. Nu le pasa daca

bărbatul e grosolan, e de ajuns sa fie puternic. Chiar daca bărbatul se arata iubareţ şi amator de aventuri sexuale, va fi refuzat de femeia care vede în el un bărbat, nu doar un sex.

Ceea ce cucereşte femeia este curajul, hotărârea, bunătatea inimii, spiritul de dreptate al bărbatului, caci toate aceste calităţi tatăl le va transmite copilului.

Darurile spirituale nu influenţează atracţia sexuala, pentru acestea nu se transmit copilului. De aceea, bărbaţii prosti, dar bine făcuţi, au adesea mai multa trecere decât cei spirituali. S-au văzut uniri din dragoste dintre bărbaţi grosolani, stupizi, dar robuşti, şi fete blânde, instruite şi cu gust; s-au văzut şi bărbaţi instruiţi, împerechindu-se cu câte o femeie bine făcută, dar total necorespunzătoare spiritual.

Ceea ce natura are în vedere în timpul împerecherii nu este o întreţinere mai mult sau mai putin spirituala, ci procrearea de copii robuşti. Unirea nu se face cu capul, ci cu inima.

Sexul este constituit incomplet, caci într-unul şi în celalalt sex este o parte care caută pe cealaltă pentru a se completa unindu-se.

Orice individ găseşte complementul sau firesc într-un alt individ de sex opus, care are ceea ce lui ii lipseşte şi este neapărat necesar pentru a produce tipul deplin al umanităţii, conceput în noua creatura, care trebuie sa se nască; totul tinde, concura la construirea acestei fiinţe viitoare. Fiziologii ne învaţă ca la bărbat şi la femeie sexualitatea se găseşte în grade diferite: printre femei se găsesc hermafrodite graţioase; hermafroditismul feminin şi masculin dau indivizi neputincioşi, neaparţinând nici unuia dintre sexe.

Pentru ca doua individualităţi să-şi găsească complementul lor firesc, trebuie ca gradul lor determinat de sexualitate sa corespunda la bărbat şi la femeie. Din instinct îndrăgostiţii măsoară aceasta parte proporţională, necesara fiecăruia dintre ei. Dincolo de orice mare pasiune sta acest calcul inconştient şi când amanţii vorbesc de unirea sufletelor, trebuie sa subînţeleagă întotdeauna armonia calităţilor fizice, caci nu sufletele se cauta, ci trupurile, în scopul de a procrea fiinţa cea mai deplina.

Pe lângă acestea se mai adaugă şi alte consideraţii: căutam sa neutralizam slăbiciunea şi imperfecţiunile noastre prin calităţile altor persoane. Astfel, cu cât un bărbat are mai putina forţă musculara, cu

atât va iubi mai mult femeile puternice şi invers. Dar cum femeia este întotdeauna mai slaba, ea prefera bărbaţii robuşti. De altfel, bărbaţii nu au gust pronunţat pentru femeile masive, iar femeile cu o structura fizica solida nu iubesc bărbaţi înalţi. Instinctual, natura evita insa o rasa de giganţi sau de pigmei, căreia n-ar putea să-l transmită vigoarea necesara pentru a-l asigura durata. De altfel, s-a observat ca progeniturile unui cuplu masiv sunt slabe şi rahitice.

Devierile şi defectele noastre sunt corectate de natura pina în cele mai mici amănunte. Persoanele cu nasc cim privesc admirativ la nasurile acviline, bărbaţii înalţi, cu oase lungi, prefera femei minione, plinuţe, cu posterior accentuat.

Fara sa ştie, bărbatul se supune înaintea femeii unui ordin superior, acela al speciei. Priviti seriozitatea, subconştienta cu care se studiază la prima întrevedere un bărbat şi o femeie: se scrutează reciproc, se observa în amănunt începând cu fata şi terminând cu ceea ce e ascuns privirii. Acest examen nu este decât meditaţia speciei asupra copilului pe care acest cuplu ar putea să-l creeze. Rezultatul acestei meditaţii va decide gradul lor de apropiere şi dorinţele lor reciproce.

Scopul ultim al oricărui demers amoros, indiferent daca se încheie dramatic sau optimist, este în relitate deosebit de serios, şi în acelaşi timp cel mai inportant din viaţa omeneasca: în orice fiinţă în stare sa procreeze geniul speciei pregăteşte generaţia viitoare.

Acesta este marea opera a lui Cupidon, fara încetare activ şi creator. Comparate cu importanta intereselor speciei, interesele individuale, în existenta lor efemera, sunt neînsemnate. De aceea, Dumnezeu este gata de a le sacrifica fara mila.

Caci geniul speciei este în raport cu individul ceea ce este un nemuritor pentru muritor şi interesele sale, infinitul pe lângă universul finit.

Pentru a raspunde unor interese superioare acelora care fac obiectul fericirii sau nefericirii noastre personale, Dumnezeu le urmăreşte cu o constanta sublima în vacarmul războiului sau al îmbulzelii afacerilor, în mijlocul ororilor unei epidemii, prin pustietăţi sau în preajma lăcaşurilor sfinte.

Nevoia de iubire pe care poeţii din toate timpurile o descriu în fel şi chip şi al carei subiect este fara sfârşit, acesta dorinţa, care leagă

de posesiunea unei femei ideea unei fericiri inexorabile şi a unei dureri nesfârşite, la teama ca n-ar putea s-o aibă, aceste frământări fara margini ale dragostei nu pot avea ca motivaţie necesităţile unei fiinţe trecătoare. Ele sunt tendinţele geniului speciei care nu vede prin aceasta decât un incomparabil mijloc de acţiune. Numai specia are o viaţă nesfârşită şi numai ea poate sa creeze dorinţe, satisfacţii şi dureri nesfârşite. Dar închisă cum e în strimtul piept al muritorului, nu-l de mirare ca acest piept pare câteodată ca vrea sa izbucnească şi nu poate găsi nici un fel de expresie pentru presentimentul unei voluptăţi sau al unei torturi nesfârşite.

Acesta exaltare supraomeneasca se constituie în fondul oricărei poezii amoroase, îndemnându-l pe poet sa se exprime prin metafore fara măsură, ireale. Acesta stare exaltata i-a creat pe Petrarca, Werther, Ortis şi alţii. Altfel nu se pot explica.

Nu numai insatisfacţia în dragoste poate duce la finaluri tragice, dar şi satisfacerea amorului, caci pasiunea duce adesea la conflicte atât de incompatibile cu starea personala a individului, incit adesea distruge totul pentru a se putea menţine.

Amorul poate fi în opoziţie cu toate relaţiile noastre sociale, chiar cu persoana celui iubit, legându-se de o fiinţă care, în afara de înclinaţia sexuala, nu este decât un obiect de teroare şi dispreţ.

Voinţa speciei este superioara individului şi închide ochii la toate viciile, rămânând solidar cu obiectul pasiunii sale.

Îndată ce voinţa speciei este satisfăcută, ea dispare şi placerea individului risipindu-se, il readuce la cruda realitate.

De aceea, însuşi Amor este înfăţişat legat la ochi.

Rezultatul final al amorului este asigurarea generaţiei viitoare. Personajele care vor urca pe scena când noi vom cobori vor fi astfel strict determinate în existenta şi calităţile lor de acest fleac numit pasiunea în dragoste. Marea importanta a dragostei pasionale strâns legata de existenta umanităţii se prezintă ca expresia cea mai înaltă a voinţei individuale, care se transforma în voinţa a speciei.

Într-adevăr, din amorul pasional şi voinţa individuala se nasc pateticul şi sublimul în dragoste. Nici un subiect nu poate egala interesul ştimit de acela ce face fericirea şi nefericirea speciei.

O acţiune dramatica, desfăşurându-se fara episoade amoroase, este greu de susţinut, în timp ce întâmplările pe aceasta tema

suscita permanent interesul cititorului sau al ascultătorului şi este, practic, inepuizabila.

În toţi aceia care sunt capabili de procreaţie geniul speciei creează generaţia viitoare.

Un erou care-şi plânge înfrângerile sau durerile fizice este demn de dispreţ, dar acelaşi erou nu se simte umilit când îşi plânge nefericirile din dragoste, caci atunci nu el, ci însăşi specia plânge. De asemenea, oamenii cei mai cinstiţi, mai corecţi, comit adulterul, dispreţuind şi încalcind morala, caci interesul speciei a pus stăpânire pe ei.

Împotriva oricăror proteste se ridica însăşi pilda Mântuitorului, îndemnând sa arunce cu piatra în femeia adultera pe acela care cu adevărat n-a greşit.

Prima consideraţie care determina înclinaţie şi alegerea este aceea a vârstei: tinereţea fara frumuseţe este atractiva; frumuseţea fara tinereţe nu prezintă sex-appeal.

A doua consideraţie este sănătatea: bolile acute nu tulbura inclinaţiile noastre decât trecător; bolile cronice sperie sau depărtează pentru ca ele se transmit copilului.

După vârsta şi boala nimic nu depărtează mai mult decât o conformaţie defectuoasa.

Un îndrăgostit este când tragic, când comic pentru ca şi-ntr-unul şi-n celalalt caz este în mâinile speciei, care-l domina pina la a-l scoate din fire: acţiunile lui depind numai de caracterul sau. De aici vine, atunci când pasiunea atinge un nivel superior, acea culoare atât de sublima în care se îmbraca sugestiile amantului, acea înălţare transcendenta şi supranaturala care pare a-l face sa piardă din vedere scopul fizic al amorului.

Aceasta pentru ca geniul speciei şi instinctele sale superioare il atâta acum. El a primit misiunea de a întemeia un sir nedefinit de generaţii dotate cu oarecare constituţie fizica şi formate din oarecare elemente care nu se poate întâlni decât într-un singur tata şi într-o singura mama; aceasta unire şi numai aceasta poate forma o generaţie determinata strict de voinţa de a trai.

Sentimentul care-l ajuta în aceste circumstanţe de importanta transcedentala il face pe îndrăgostit sa se ridice deasupra lumii

materiale, sa se depăşească pe sine, şi-l îmbrăcă dorinţele astfel incit iubirea devine un episod poetic uneori pina la ridicol.

Voluptatea este serioasa. Imaginaţi-vă cea mai frumoasa pereche, cea mai fermecătoare. Cum se atrage şi se respinge, cum se doresc şi cum fug unul de altul cu gratie şi frumuseţe. Vine momentul voluptăţii. Orice gluma a dispărut. Perechea a devenit serioasa. De ce? Pentru ca voluptatea este animala şi animalitatea nu râde. Forţele naturii lucrează pretutindeni în mod serios.

Se întâmplă ca amorul sa se împace cu ura cea mai violenta pentru fiinţa iubita; de aceea, Platon l-a comparat cu iubirea lupilor pentru oi. Aceasta situaţie ia naştere când un îndrăgostit pasional nu poate cu nici un preţ sa se facă ascultat. „Il iubesc şi il urăsc", exclama Shakespeare în „Cymbeline".

Ura cuiva împotriva fiinţei iubite se poate aprinde atât de tare, incit se ajunge la crima pasionala şi la sinucidere.

Când pasiunea atinge stări paroxistice aceasta himera este atât de tulburătoare, incit daca cineva nu poate s-o atingă viaţa însăşi îşi pierde sensul şi pare atât de lipsita de placere, incit îndrăgostitul îşi depăşeşte frica de moarte chiar.

În acest caz, voinţa omului este deosebita de voinţa speciei sau altfel spus voinţa speciei întrece atât de mult voinţa individului, incit îndrăgostitul care nu poate lucra în calitate de reprezentant al speciei dispreţuieşte să-şi fie util lui însuşi. Individul este mult prea fragil pentru a închide în el aspiraţia nesfârşită a voinţei speciei, concentrata asupra unui obiect determinat. Sinuciderea devine singura modalitate de eliberare a individului sau chiar a cuplului, exceptând cazul în care natura însăşi rupe zăgazurile conştientului, lăsând libera nebunia.

Dar nu numai pasiunea nesatisfăcută are un sfârşit tragic şi disperat, ci şi dragostea împlinită poate duce la nefericire. Exigentele dragostei în confllict cu starea personala a îndrăgostitului sunt atât de incompatibile cu celelalte circumstanţe ale vieţii şi planurilor sale de viitor, incit cel mai adesea le distruge în loc de a le susţine.

Dragostea nu intra în contradicţie numai cu relaţiile sociale, adesea bulversând natura intima a individului atunci când se fixează asupra unor persoane care în afara raporturilor sexuale ar fi dispreţuite de partener.

De îndată ce amorul pasional, adică interesul speciei, intra în joc, onoarea, datoria, credinţa nu mai exista, rămânând vorbe goale. Omul cel mai onest, cel mai drept este în stare sa comită un adulter, dispreţuind normele morale când dragostea il împinge în interesul speciei omeneşti. Sub acest raport iată insa o cugetare a lui Chamfort:

„Când un bărbat şi o femeie au unul pentru altul o pasiune violenta îmi pare întotdeauna ca, oricare ar fi piedicile care-l despart, un soţ, părinţi etc., cei doi amanţi sunt unul pentru celalalt prin natura, îşi aparţin prin drept divin, în ciuda tuturor legilor şi convenţiilor omeneşti”.

Mântuitorul însuşi cu cita indulgenta tratează femeia adultera, când spune asistenţilor sai ca nu e niciunul printre ei care sa nu fi făcut acelaşi păcat.

Geniul speciei înlătura toate barierele sociale, risipeşte rigorile impuse de instituţii, legi, spulbera rigorile de casta sau rasa, neavând grija decât de asigurarea generaţiilor viitoare.

De ce ne interesează atât de mult comedia, drama, romanul sau lirica?

Pentru ca vedem în ele fiinţe care-şi apara dragostea, adică interesul speciei şi care triumfa asupra celor care nu au decât interese individuale.

Subiectul fundamental al oricărei opere literare este rolul pe care-l joaca geniul speciei cu aspiraţiile şi proiectele sale, în care izbuteşte întotdeauna. Cititorii şi spectatorii cred ca amanţii şi-au întemeiat propria lor fericire, dar în realitate au sacrificat-o în folosul speciei, cu toată prevederea şi opoziţia celor din anturajul lor.

Geniile protectoare ale individului sunt întotdeauna în lupta cu geniul speciei, care e fara mila, care nu lucrează decât pentru a-l distruge fericirea lui individuala, ca să-şi atingă scopurile. Cei vechi au personificat în Cupidon specia, au făcut din el un zeu crud cu toată înfăţişarea lui copilăroasă, un zeu capricios, despotic, stăpân al zeilor şi-al oamenilor, un zeu înarmat cu săgeţi veninoase, ucigaşe, legat la ochi şi înaripat. Aripile simbolizează instabilitatea lui, urmare a dorinţei satisfăcute.

Pasiunea se sprijină pe iluzia unei placeri, unei fericiri personale, în profitul speciei. Aceasta iluzie dispare odată cu achitarea tributului

datorat de om naturii şi speciei sale.

Individul odată scăpat de săgeată care-l împungea reintra în posesia libertăţii sale, redevine conştient de sine, cade în marginile strimte ale sărăciei sale şi se mira văzând după atâtea eforturi, stăruinţa şi pasiune, ca nu-l rămâne decât satisfacţia grosolana a simţurilor. Îşi închipuia ca posesiunea il va face fericit, pe când în realitate starea lui a rămas aceeaşi. Recunoaşte ca a fost înşelat de voinţa speciei şi, fericit ca Tezeu, o părăseşte pe Ariadna. Daca Petrarca şi-ar fi satisfăcut pasiunea ar fi încetat sa mai cânte, precum pasarea după ce şi-a depus ouăle în cuib.

Căsătoriile din dragoste sunt făcute în interesul speciei, nu al individului. Este adevărat ca îndrăgostiţii îşi imaginează că-şi găsesc propria lor fericire, dar scopul real le este cu desăvârşire ascuns, caci el sta în procrearea individului, care nu este posibila decât prin ei. Mergând împreună spre acest scop este necesar ca ei sa se puna insa de acord, sa se potrivească pe cât le va fi cu putinţă mai bine.

Foarte adesea acesta pereche, unita printr-o iluzie ce tine de instinct – cum e caracterizat amorul pasional – se găseşte asupra întregului rest în cel mai complet dezacord. Aceasta se vede limpede când iluzia se risipeşte.

Iată de ce căsătoriile din dragoste au, în general, un sfârşit nefericit, caci ele asigura fericirea generaţiei viitoare în dauna individului. Un proverb spaniol zice: „Cine se căsătoreşte din dragoste va trai în suferinţa”. Într-o căsătorie de convenienta consideraţiile care o determina sunt cel putin reale şi nu pot sa dispară prin ele insele. Prin ele fericirea soţilor este asigurata, dar în detrimentul generaţiei viitoare.

Bărbatul care în căsătorie considera mai importanta situaţia materiala decât satisfacerea inclinaţiilor fireşti, trăieşte mai mult în individ, decât în specie, ceea ce este contrar naturii şi demn de dispreţuit.

O tânără care împotriva sfatului părinţilor sai refuza cererea în căsătorie a unui bărbat mai în vârsta, dar cu o buna situaţie materiala, pentru a alege după înclinaţia sa fireasca, neglijând convenienta, îşi sacrifica fericirea individuala de dragul speciei.

Tocmai acest lucru nu i se poate refuza caci ea a acţionat în sensul naturii, nu în sensul egoismului individual.

La întemeierea unei familii trebuie sacrificate ori interesele individuale, ori interesele speciei.

Rar se întâmplă să-şi dea mina convenientele cu amorul pasional pentru a realiza o căsătorie fericita.

Precaritatea constituţiei fizice, morale sau intelectuale a unei mari parti dintre bărbaţi îşi are cauza în aceste uniri, care nu se întemeiază pe alegere şi afinitate fireasca, ci pe consideraţii exterioare sau împrejurări întâmplătoare. Căsătoriile fericite sunt rare tocmai pentru ca scopul natural al căsătoriei nu este fericirea generaţiei actuale, ci a generaţiei viitoare.

Cu toate acestea, pentru mângâierea sufletelor blânde şi iubitoare, ds adaugam ca uneori se alătură pe lângă amorul sexual un sentiment de cu totul alta origine; o prietenie adevărată, fondata pe potrivirea gândurilor şi caracterelor. Dar aceasta profunda amiciţie nu se declara decât după ce amorul sexual s-a stins.

Capriciile născute din amor sunt ca licuricii: ne atrag cu fanteziile cele mai vii, ne băga-n mocirla şi apoi dispar.

Voluptatea simţurilor este opusa entuziasmului, care ne deschide lumea ideala.

Amorul este compensaţia morţii.

Naşterea şi moartea sunt cumpăna existentei noastre, constituindu-se în cele doua poluri ale tuturor manifestărilor vieţii.

La indieni zeul Siva, simbol al morţii, poarta la git, pe lângă lanţul sau de cranii, lingamul, ca organ şi simbol al generaţiei viitoare. Romanii îşi împodobeau sarcofagele cu reliefuri vesele reprezentând satiri şi bacante, vânători, lupte, dansuri, scene lubrice simbolizând contrastul dintre trupul întins în mormântul sau, plâns de cei apropiaţi şi viaţă animala intensa, fara de moarte a naturii.

FEMEILE.

Urâţenia şi slăbiciunea fizica ale femeii – Defectele spiritului şi caracterului sau – Rolul ei în casa şi în educaţia copiilor sai.

A trebuit ca spiritul bărbatului sa fie întunecat de iubire ca sa numească „frumos” acest sex de talie mica, cu umeri strâmţi, cu soldurile largi şi cu picioarele scurte. Toată frumuseţea femeii sta în instinctul amoros.

Întreaga conformaţie a femeii arata ca n-a fost făcută pentru marile realizări ale spiritului sau ale trupului, ci numai pentru propăşirea speciei.

Ea îşi plăteşte datoria către viaţa nu prin acţiune, ci prin suferinţă, prin grija fata de copii, prin supunerea sa fata de bărbat, căruia trebuie să-l fie o tovarăşă răbdătoare şi devotata.

Viaţa ei trebuie sa curgă încet, mai blinda şi mai neînsemnată decât a bărbatului, fara a fi în fond nici mai fericita, nici mai nefericita.

E plăcut sa constaţi ca femeia este făcută pentru ascultare. Pusa întâmplător într-o situaţie de o deplina independenta, fiecare din ele se leagă cu toate acestea de un bărbat pentru a fi conduse şi stăpânite. Femeile au nevoie de stăpân. Este tânără? Are un amant. Este bătrână? Are un duhovnic sau preot.

Femeia este un animal cu par lung şi idei scurte.

Rousseau a spus-o cu dreptate: „Femeile în general nu iubesc nici o arta, nu se pricep în niciuna şi n-au geniu”. Daca nu te opreşti la aparente ai putut deja constata acest lucru.

E de ajuns sa se observe, de exemplu, ce le preocupa şi le atrage în mod deosebit atunci când asista la un concert, la opera sau la teatru. A se vedea nepăsarea cu care flecăresc în cele mai nepotrivite momente.

Grecii, daca e adevărat, au avut mare dreptate sa nu admită prezenta femeilor la teatru; cel putin aşa puteau sa înţeleagă ceva din spectacol.

Dar la ce sa ne aşteptăm din partea femeilor daca ne gândim ca, în întreaga lume, acest sex n-a putut sa producă nici un spirit

mare, nici o opera completa şi originala sau oricare alta valoare durabila.

Lipsa obiectivităţii spiritului, atât de necesara în artele plastice, este hanidcapul lor cel mai serios. Din punct de vedere tehnic, îşi pot însuşi temeinice cunoştinţe necesare practicării unei meserii artistice sau chiar tehnice, dar nu se pot depăşi pe ele insele.

Excepţiile izolate, parţiale nu schimba cu nimic situaţia. Femeile sunt şi vor rămâne un univers închis, strimt, limitat. Ele sunt filistinii cei mai deplini şi incurabili.

Datorita organizării noastre sociale atât de absurda, care le pune în situaţia de a împărtăşi titlurile şi situaţia bărbatului, orice ar fi el, femeile suscita cu înverşunare amibitiile ignobile, fireşti acestei absurdităţi: dominaţia lor, tonul pe care-l impun corup societatea moderna.

Femeia este un animal care trebuie strunit, îngrijit bine şi păstrat în interiorul casei.

Femeile ar trebui sa se ocupe numai de interior; trebuie hrănite bine, îmbrăcate corect, chiar frumos, dar ţinute în afara societăţii. Învăţătura religioasa este cea mai potrivita pentru ele, iar poezia şi politica mai ales, cele mai dăunătoare. Femeile sa nu citească decât cărţi cuvioase, din care sa înveţe mila, şi cărţi de bucătărie. Muzica, desenul, dansul, grădinăritul şi putina munca le vor da acea stare atât de plăcută bărbatului. Numai aşa nu se vor vesteji, vor fi permanent fecunde.

Acest sex nu trebuie numit „frumos”, caci femeile nu-şi pot însuşi cu adevărat nici o arta. Ele nu au sentimentul poeziei, nici inteligenta muzicii, iar exersarea unui talent este curata maimuţăreala, un pretext, o afacere exploatata din dorinţa de a plăcea, caci nu pot concepe nimic în mod dezinteresat. Din punct de vedere estetic femeile sunt „nonestetice”.

În timp ce bărbatul domina direct prin inteligenta şi puterea sa, femeia a recurs întotdeauna la mijloace indirecte în scopul cuceririi bărbatului.

Acest interes fata de activităţile exterioare nu-l decât prefăcătorie şi cochetărie. Champfort a zis cu drept cuvânt: „Ele sunt făcute sa neguţătorească slăbiciunea noastră, nebunia noastră, dar

nu şi raţiunea noastră. Exista intre femeie şi bărbat o simpatie de epiderma şi foarte puţine afinităţi spirituale şi de caracter”.

Femeile sunt „sexus sequior”, adică al doilea sex menit a fi ţinut de-o parte, în planul secund, ceea ce de altfel au aplicat cu succes anticii şi popoarele orientale, care-şi dădeau mai bine seama de rolul secund ce se cuvine femeilor în societate.

Vechea galanterie franţuzească şi prostia germano-crestina ne-au condus la cea mai stupida dintre veneraţii. Ce-am câştigat prin aceasta?

Femeile au devenit mai arogante, mai cu tupeu. Îşi închipuie ca le este permis totul, pentru ca au luat cunoştinţă de sfânta lor demnitate şi de inviolabilitatea lor.

În Occident ceea ce numim „doamna” se afla într-o poziţie cu totul falsa, caci femeia, sexus sequior al anticilor, nu avea dreptul la veneraţie şi omagii, ocupând o poziţie inferioara aceleia a bărbatului. A suprima „doamna”, a pune acest zero la locul lui, ar fi o excelenta reforma politica şi sociala. Doamna europeana este un fel de fiinţa contra naturii; în casele noastre n-ar trebui sa avem decât femei de interior şi fete care, învăţând atribuţiile unei viitoare menajere, sa fie formate prin munca şi ascultare, în loc de a face din ele fiinţe lipsite de bun simt.

Daca femeile din clasele inferioare sunt mai de plâns la noi, în Occident, este pentru ca avem „doamne”.

Femeile rămân toată viaţa copii.

La femei, raţiunea atinge dezvoltarea completa la optsprezece ani, pe când la bărbat ea se dezvolta pina la douăzeci şi opt de ani.

Raţiunea femeii este, aşadar, strict măsurată – ca la vârsta de optsprezece ani.

De aceea, femeii ii scapa trecutul şi viitorul, ea negindind decât în prezent. Ea ia aparenta drept realitate, înlocuind cu fleacuri lucrurile cele mai importante. Femeia suferă de miopie intelectuala şi nu ştie nimic. Risipa pe care o face frizează nebunia uneori, caci în inima ei este convinsa ca bărbatul a fost creat şi adus pe pământ pentru a servi, a câştiga bani pe care ea să-l cheltuie.

Daca în timpul vieţii bărbatul n-o lăsa sa risipească banii, cât de tare se revanşează ea după moartea lui!

Confirmarea rolului lor de „cheltuitoare” este data de însuşi faptul ca bărbaţii le dau bani şi le încredinţează gestiunea bugetului familial.

Femeile nu au sentimentul dreptăţii, caci natura lipsindu-le de forţa fizica, le-a înzestrat în schimb cu şiretenie pentru a se apăra în slăbiciunea lor; disimularea, minciuna sunt defecte cu care ele se nasc.

Leul are dinţi şi gheare, elefantul şi mistreţul au colţi, taurul coarne, femeia are viclenia. La ea prefăcătoria este înnăscută. Pina şi cea mai proasta are un dram de şiretenie şi este aproape imposibil sa descoperi o femeie absolut sincera şi adevărată.

Din disimulare se nasc necredinţa, nerecunoştinţă, trădarea.

Femiele sunt create numai în vederea propagării speciei, ele trăiesc aşadar mai mult pentru specie decât pentru individ. Prin natura lor, se duşmănesc intre ele întotdeauna caci au aceeaşi meserie: dragostea.

Într-o competiţie amoroasa, femeile întrebuinţează mai multa şiretenie, stăpânire de sine, rezerva decât o armata de diplomaţi.

Dar cu ce ton superior se adresează o femeie din lumea buna unei alte femei aflate pe o treapta sociala inferioara!

Numai instinctul, prezentul, concretul exista pentru ele, caci nu pot asimila noţiuni abstracte sau depărtate în timp şi spatiu. De aici trebuie sa se fi născut defectele dar şi calităţile lor prin compensaţie.

Femeile întrec bărbaţii în mila, abnegaţie, umanitate, iubire fata de aproapele sau.

Justiţia este mai mult o virtute masculina, mila este virtutea femeii. Femeile-judecator rar se ridica la înălţimea misiunii lor, dar surorile de caritate preţuiesc mult mai mult decât doctorii.

CĂSĂTORIA.

Pericolul căsătoriei pentru bărbaţi – Avantajele poligamiei pentru femei – Căsătoriile morganatice – Căsătoriile din dragoste – Căsătoriile din interes.

Ce este căsătoria?

O cursa pe care ne-o întinde natura.

Când cineva nu-şi face iluzii trebuie sa vadă în căsătorie avantajele de a fi îngrijit la bătrâneţe sau la boala, de a avea un cămin.

Trebuie sa se considere, de asemenea, şi inconvenientele căsătoriei: cheltuieli, grija copiilor, capricii, încăpăţânare, bătrâneţe sau urâţire după câţiva ani, coarne, isterie, gusturi trăznite, amanţi, infern. Baltazar Ciraciau numeşte bărbatul de patruzeci de ani „camila”, pentru ca are nevasta şi copii. Tânărul însurându-se devine dobitocul de frunte al nevestei. Chiar daca este vorba de o sotie buna, ea este un păcat al tinereţii, pe care-l târăşte după sine toată viaţa.

Bărbatul însurat duce toată povara existentei. Celibatarul n-o are decât pe a sa. Oricine se consacra muzelor trebuie sa rămână celibatar.

Filosoful are nevoie de timpul sau. Toţi marii poeţi însuraţi au fost, fara excepţie, nefericiţi. Shakespeare purta un îndoit rând de coarne.

Rezulta din toate acestea ca orice bărbat prudent refuza sa contracteze acest pact inegal. In Orient, la popoarele poligame, fiecare femeie este sigura ca va găsi pe cineva care să-l poarte de grija, pe când la popoarele monogame numărul femeilor nemăritate este cu mult mai mare decât al celor măritate; rămân o mulţime de fete bătrâne, de femei vegetând cu tristeţe, fara protecţie, mai ales în clasele inferioare. Dintre acestea unele ajung prostituate mizere, legate de o viaţă ruşinoasă, formând un fel de clasa publica destinata a feri de pericolele seducţiei femeile atât de fericite de a avea un soţ sau care spera să-l găsească.

Pentru femei, considerate în general, poligamia ar fi o binefacere. Cu ce ar afecta logica sau bunul simt raţional, ce-ar

putea fi iraţional în faptul ca în cazul în care sotia are o boala cronica sau e stearpa sau îmbătrâneşte pur şi simplu, ca soţul să-şi mai ia o femeie?

Succesul sectei mormonilor consta în suprimarea acestei monstruoase monogamii.

Pina la reforma la toate popoarele civilizate concubinajul a fost un lucru admis, nicidecum dezonorant, şi chiar recunoscut legal. Dar Luther, care a găsit în aceasta instituţie admisa pina la el o justificare a căsătoriei preoţilor, a atacat-o cu violenta şi biserica catolica a trebuit sa se pronunţe, de asemenea, împotriva concubinajului.

De fapt, poligamia exista pretutindeni, aşa ca orice discuţie devine inutila; nu e vorba decât de lipsa reglementarii şi a organizării.

Unde sunt adevăraţii monogami? Cea mai mare parte din noi am trăit în poligamie. Şi pentru ca orice bărbat are nevoie de mai multe femei, nu este drept ca bărbatul sa fie liber să-şi ia mai multe femei?

Acestea vor fi atunci reduse la rolul unor fiinţe subordonate şi „doamna”, acest monstru al civilizaţiei europene, doamna cu pretenţiile ei ridicole la respect şi onoare va dispărea.

Când nu vor mai fi „doamne”, Europa va fi curăţată de toate acele „fete” a căror viaţă nu-l decât mizerie şi ruşine.

A întreţine o amanta este o acţiune cu mult mai morala decât a contracta o căsătorie morganatica. Copiii din asemenea uniri pot ridica pretenţii în cazul în care descendenta legitima s-ar stinge; de aici tot felul de procese. Acest tip de căsătorie nu este decât o concesie făcută femeilor şi popilor, doua categorii cu care bărbaţii trebuie sa fie prudenţi.

Orice bărbat, în tara lui, poate sa se căsătorească cu femeia pe care şi-o alege; unul singur nu are acest drept; acest sărman om este Suveranul. Mina lui aparţine tarii şi nu se acorda decât din raţiuni de stat în interesul naţiunii. Şi cu toate acestea, printul este şi el bărbat, i-ar face placere să-şi urmeze, măcar o data, înclinaţia inimii.

Este tot atât de nedrept şi ingrat, pe cât e de vulgar, sa impui sau să-l opreşti pe Suveran sa trăiască cu iubita lui oricât de mult, fireşte fara ca ea sa se amestece în treburile statului.

Sigur ca femeia care accepta un asemenea rol este o femeie excepţională, ieşită din comun. Ea aparţine unui singur bărbat, il iubeşte şi este iubita de el şi nu va putea, cu toate acestea, să-l ia vreodată de soţ.

Bărbatul se simte lezat în onoarea lui atunci când tovarăşa lui de viaţă se comporta contrar cerinţelor sexului ei. Orice bărbat care consimte sa se căsătorească, adică cedează avantajele libertăţii sale, capitulând în condiţii atât de avantajoase pentru adversara sa, contractează în acelaşi timp obligaţia de a veghea la respectarea contractului încheiat, cunoscând ca orice slăbire a vigilentei este în defavoarea sa.

Nu trebuie ca bărbaţii, după ce au dat totul, sa ajungă sa nu fie cel putin asiguraţi de singurul lucru pe care l-au stipulat în schimb, adică posesiunea în exclusivitate a sotiei.

Onoarea bărbatului pretinde atunci răzbunarea adulterului femeii, pedepsind-o cel putin cu despărţirea.

Daca accepta adulterul, comunitatea masculina il va acoperi de ruşine. Dar ruşinea femeii adultere va fi cu mult mai mare, caci în viaţa bărbatului relaţiile sexuale sunt o afacere secundara, data fiind mulţimea şi importanta celorlalte relaţii ale sale. In flagrantul delict de adulter onoarea soţului este satisfăcută numai prin pedepsirea femeii adultere, nefiind necesara şi pedepsirea amantului.

Onoarea feminina, atunci când este vorba de o fata, consta în starea ei de virginitate – din punctul de vedere al opiniei publice, iar pentru o femeie măritată – consta în aceea ca nu a întreţinut relaţii sexuale decât cu bărbatul cu care s-a căsătorit.

Greşeala femeii măritate, mai mult decât aceea a oricărei fete, are un dublu aspect: înşelarea soţului şi nerespectarea cuvântului dat. Prin aceasta greşeală, femeia căsătorită îşi pierde onoarea şi decade pe plan social. Scuzele şi circumstanţele atenuante de care se bucura „o fata care a greşit” nu pot fi invocate niciodată în favoarea unei femei „care a greşit”.

Se poate atribui cea mai mare importanta în viaţa femeii onoarei sexului – ca valoare relativ mare, dar niciodată ca valoare absoluta, depăşind pe aceea a vieţii cu destinele sale.

Nu se va admite niciodată ca valoarea onoarei feminine sa ajungă sa fie plătită cu preţul vieţii. Aşadar n-o putem aproba nici pe

Lucreţia, dar nici pe Virginia, cu exaltarea lor degenerând în farsa tragica. Când sentimentul onoarei atinge manifestări extreme, scopul este uitat de dragul mijloacelor.

Sunt, de asemenea, conveniente sociale care exclud oficierea formala a căsătoriei, în special în tarile de religie catolica, unde nu exista divorţ.

Daca se tine seama de inteligenta nativa şi de caracterul fiecărui om se poate admite ca pentru înnobilarea rasei umane nu sunt necesare intervenţiile exterioare; acest rezultat s-ar putea obţine nu prin educaţie şi instrucţiune, co pe calea selecţiei artificiale. Aceasta e ideea lui Platon când, în cartea a cincea a „Republicii", expune un plan eficient de înmulţire şi înnobilare a castei războinicilor. Daca s-ar putea face din toţi neputincioşii eunuci, daca toate femeile sărace cu duhul ar fi închise în mânăstiri şi s-ar procura bărbaţilor nobili şi viteji un harem, dându-li-se fete inteligente şi de spirit, s-ar crea o generaţie care ar sfida prin realizările ei secolul de aur al lui Pericle.

Fara a ne lansa în utopii, ar fi locul sa ne gândim ca daca s-ar restabili, după pedeapsa cu moartea, castrarea ca pedeapsa maxima, societatea ar scăpa de generaţii întregi de tâlhari şi ucigaşi, cu atât mai mult cu cât se ştie ca vârst delicvenţilor de acest gen este cuprinsa intre 20-30 de ani în cea mai mare parte.

Pentru ca un bărbat şi o femeie sa manifeste o inclinare deosebita unul fata de celalalt este necesara o condiţie care se poate exprima printr-o metafora scoasa din chimie: cele doua fiinţe trebuie sa se neutralizeze una pe alta ca un acid cu o substanţă alcalina, din care ar rezulta o substanţă neutra.

Întrebarea care se pune atunci când cineva vrea sa se hotărască daca sa se căsătorească sau nu, se reduce în multe cazuri la a şti daca care nevoie mai mare de mâncare decât de iubire.

Exista supoziţia ca poeţii sau filosofii căsătoriţi sunt inclinaţi să-şi îmbunătăţească starea materiala mai degrabă decât să-şi aducă prinosul pe tărâmul ştiinţei sau al artei.

Poligamia ar avea inca un avantaj: evitarea oricăror legături şi obligaţii fata de familia sotiei.

Legile care reglementează căsătoria în Europa presupun egalitatea femeii cu bărbatul, ceea ce inca din start creează o

situaţie falsa.

Cu cât legile vor consfinţi femeilor drepturi şi onoruri care le depăşesc meritele, cu atât aceste legi restrâng numărul acelora care ar putea beneficia de ele, restrângându-le, în acelaşi timp, drepturile lor naturale.

Cu fetele deci, natura a avut deci ceea ce se numeşte în teatru „efect scenic”. Ea le-a înzestrat cu farmec sau frumuseţe pentru a putea la tinereţe sa stăpânească fantezia unui bărbat. Din acest moment grija întregii sale existente a fost preluata de soţ. Gratia este arma care asigura viitoarei femei existenta viitoare.

După unirea cu bărbatul, femeia-furnica îşi pierde aripile nefolositoare în timpul incubaţiei. De asemenea, după doua, trei naşteri, femeia îşi pierde gratia şi frumuseţea; nici nu mai are nevoie de ele.

De aceea, fetele nu se ocupa cu placere de menaj. Adevărata lor vocaţie este cucerirea inimilor, ademenirea bărbatului în mrejele iubirii.

Onoarea femeii tine de modul în care-şi respecta trupul.

Femeia aşteaptă şi pretinde de la bărbat tot ceea ce ii este necesar şi tot ce-şi doreşte; bărbatul nu pretinde de la femeie decât un singur lucru. Femeia trebuie să-l ofere bărbatului ceea ce-şi doreşte într-un schimb cât mai avantajos pentru ea, iar bărbatul trebuie sa se angajeze în schimb sa asigure traiul femeii şi al copiilor pe care-l vor avea. Întreaga lor fericire viitoare sta în felul în care este realizat acest angajament.

Prima cerinţă de care femeia trebuie sa tina seama este refuzul placerilor şi legăturilor nelegitime, pentru ca astfel bărbatul sa fie constrâns sa capituleze semnând actul de căsătorie.

În acest scop toate femeile, în rânduri strânse, veghează asupra fiecăreia în parte.

O fata care „a greşit”, s-a făcut vinovata de trădare fata de întreg sexul ei; daca aceasta acţiune s-ar generaliza, interesul comun ar fi compromis. Aşadar, comunitatea astfel o acoperă de ruşine, considerând ca şi-a pierdut onoarea.

O asemenea soarta o aşteaptă şi pe femeia adultera, pentru ca ea a încălcat una din condiţiile acceptate liber de bărbat la contractarea căsătoriei. Exemplul ei ar putea să-l duca pe bărbat sa

nu mai semneze asemenea acte de care tine fericirea întregului sex feminin.

Ceea ce dovedeşte ca onoarea femeilor nu este conforma cu natura. De unde şi cazurile tragice de pruncucidere, sinuciderea mamei etc.

Daca o fata care-şi ia un amant comite o trădare fata de sexul ei, sa nu uitam ca pactul feminin a fost primit de ea fara a-l şti şi fara consimţământul ei formal.

Cum adesea ea este prima victima, nebunia şi disperarea ei întrec cu mult păcatul formal de care s-a făcut vinovata.

Fetele sărace sunt adesea mai pretenţioase şi mai cheltuitoare după ce se căsătoresc decât acelea care au avut zestre.

Fetele bogate depun mai mult zel şi instinct pentru a putea pastra averea, comparativ cu fetele sărace.

Bărbatul poate zămisli uşor mai mult de o suta de copii într-un an daca va avea la dispoziţie atâtea femei; femeia oricâţi bărbaţi ar avea, nu poate duce pe an decât o sarcina.

Deci bărbatul căută mereu alte femei, în timp ce femeia rămâne cu credinţa legata de un singur bărbat; natura o împinge din instinct sa păstreze lângă ea pe acela care trebuie sa hrănească şi sa protejeze mica ei familie.

Credinţa în căsătorie este artificiala pentru bărbat şi fireasca pentru femeie şi, prin urmare adulterul femeii, din cauza consecinţelor şi pentru ca este împotriva firii, este cu mult mai de neiertat decât acela comis de bărbat.

Dragostea bărbatului scade vizibil din momentul în care el este satisfăcut sexual. El aspira la o schimbare şi oricare alta femeie prezintă mai mult interes decât aceea pe care o poseda. Dragostea femeii, dimpotrivă, creste din momentul satisfacţiei sexuale.

O antipatie reciproca şi îndărătnica intre o femeie şi un bărbat este semnul ca nu vor zămisli decât o fiinţă rau constituita, lipsita de armonie şi nefericita.

MOARTEA.
MENIREA DE A TRAI.

Vanitatea religiei – Despre filosofie, despre ştiinţa – Despre arta.

Cine iubeşte adevărul urăşte pe Dumnezeu.

Când apare credinţa filosofia nu mai exista, dispare.

Poţi crede ca o identitate individuala a creat lumea, dar nu poţi conceptualiza aceasta.

Va veni o vreme în care ipoteza unui Dumnezeu creator va fi cosiderata ca aceea a cercurilor în astronomie.

De când suprema raţiune a teologilor – rugul – nu mai este în joc, acela care ar veni sa ne mai insele cu ceremonii ar fi un las.

Unii ar fi mulţumiţi să-l readucă pe germani în stadiul în care i-au găsit Frederic cel Mare şi Iosif al doilea.

Blestemul poporului german consta în aceea de a nu recunoaşte în originalitatea sa adevărata esenţă interna, intima, eterna a tot ce exista şi poate exista pentru a-l cobori la nivelul unui zero.

Progresul raţiunii anulează efectele religiei. Manifestările religioase fiind din ce în ce mai abstracte, iar esenţa lor situându-se în domeniul ficţiunii, de îndată ce la un animal un anumit nivel de perfecţiune va fi atins, ruina sa va fi completa.

Simbolistica religioasa se limitează, la o prima luare de contact, în a fi reprezentata printr-un centru de unde pleacă nenumărate raze, imagine pe care fiecare o interpretează diferit, conform punctului sau de vedere, cu toate ca imaginea este aceeaşi pentru toţi.

Dumnezeu este în noua filosofie ceea ce erau cei din urma regi franci sub primarii palatului: un nume gol, păstrat pentru a putea lucra în spatele lui uşor şi sigur.

Religia catolica este o cale de a obţine raiul cerşind. Dar pentru ca şi aşa este prea greu să-l obţii, preoţii servesc drept intermediari.

Moartea lui Socrate şi crucificarea lui Isus sunt doua mari mişcări caracteristice umanităţii.

Atacul formal împotriva miturilor iudaice se reduce la acest principiu: „Ceea ce a fost creat din nimic trebuie sa se întoarcă în nimic. Ceea ce exista în deplina realitate nu poate nici sa înceapă sa

fie, nici să-şi sfârşească existenta vreodată. Realitatea nu are început sau sfârşit. Ea exista”.

Din păcate, la autorii Noului Testament inspiraţia nu s-a extins şi asupra limbii şi stilului.

În bisericile protestante, ceea ce se vede mai întâi este amvonul; în bisericile catolice – altarul. Aceasta este o dovada ca protestantismul se adresează, înainte de toate, raţiunii, iar catolicismul credinţei.

Religia a fost, timp de 1800 de ani, botniţa raţiunii. Datoria profesorilor de filosofie este de a face sa treacă prin contrabanda mitologia iudaica drept filosofie.

În nici o doctrina religioasa distincţia dintre sâmbure şi coaja nu este atât de importanta ca în creştinism. Tocmai pentru ca îmi place sâmburele, sparg câteodată coaja.

Daca antichitatea ne apare plina de nevinovăţie, acest lucru se datorează necunoaşterii creştinismului.

Exista ucigaşi plătiţi pentru a distruge adevărul şi civilizaţia; pot sa se prefacă sau sa se ascundă, vor fi recunoscuţi întotdeauna.

Daca adevărul este cu mine, nu voi regreta şi nici nu-mi voi invidia adversarii care au de partea lor Biserica, Vechiul şi Noul Testament.

Dialoguri.

Demopheles – Intre noi fie zis, draga prietene, nu apreciez acest mod de a susţine filosofia denigrând religia. Credinţa este un lucru sfânt pentru credincios şi cu atât mai mult se cuvine sa fie respectat.

Philalethes – „Mego consequantiam”, nu vad pentru ce prostia altora m-ar sili sa respect minciuna şi înşelătoria. Mai presus de orice iubesc adevărul, de aceea am oroare de oricine il ataca. Deviza mea este: „Vigeat veritas et pereat mundus”, ca şi aceea a judecătorului: „Fiat justiţia et pereat mundus”. Fiecare profesiune ar trebui sa aibă o asemenea deviza.

Demopheles – Da, şi deci Facultatea de medicina ar trebui sa strige: „Fiat pilulae et pereat mundus”, a carei îndeplinire ar fi oricum mai uşoară.

Philalethes – Sa ne păzească cerul.

Demopheles – Bine! Dar tocmai de aceea as dori sa înţelegi religia şi sa vezi ca nevoia poporului de a fi religios trebuie

satisfăcută după măsura înţelegerii lui. Religia este singurul mijloc al sensibilizării unui suflet asprit de munca fizica pentru care sentimentul religios este marea semnificaţie a vieţii. Caci la naştere omul nu are criterii generale de emancipare spirituala, nimic altceva decât instinctul de a-şi satisface necesităţile şi pasiunile, de a se distra, de a petrece omorându-şi timpul. Fondatorii religiei şi filosofiei au venit pe lume cu misiunea de a-l trezi din amorţeală, de a da un sens superior existentei. Filosofii aparţin unui număr mic de privilegiaţi, iar preoţii şi alti religioşi se adresează poporului, masei umane mai putin diferenţiata. Platon, nu uita, a firmat deja ca „religia şi metafizica populara nu i se pot lua şi, prin aceasta, devin respectabile”. A discredita religia înseamnă a i-o lua. Precum exista folclorul, înţelepciunea populara, aşa exista şi metafizica populara, caci oamenii au nevoie, oricât de supărător ar fi acest aspect, de o explicare a existentei vieţii, adaptata la posibilităţile lor de înţelegere. Metafizica nu este decât un veşmânt alegoric al adevărului şi aceasta le ajunge pentru a le uşura greutăţile vieţii, a le-o face mai plăcută, a le trasa o regula de viaţă simplu de urmat şi a le aduce o mângâiere în ceasul morţii, precum ar face şi adevărul daca am putea să-l posedam. Nu fi aşadar şocat de forma lui ciudata, încâlcită, absurda chiar caci tu, ca beneficiar al culturii, al ştiinţei, nu poţi înţelege prin câte colturi trebuie sa pătrundă adevărul profund în sufletul grosolan al omului simplu. Diferitele religii nu sunt decât schismele prin care poporul atrage şi incorporează în duhul sau adevărul pur. De aceea, nu te supăra, dar batjocura la adresa religiei este nedreapta şi dovedeşte necunoaştere şi lipsa de înţelegere.

Philalethes – Dar nu este oare nedrept şi unilateral sa doreşti sa existe numai acea metafizica adaptata la înţelegerea populara? Nu este oare nedrept ca filosofia, metafizica pura, accesibile unui număr mic de oameni – iniţiaţi, daca vrei – sa nu poată comenta şi îmbunătăţi metafizica populara? In acest mod, cele mai dotate forte ale spiritului omenesc trebuie mai degrabă sa se înăbuşe şi sa rămână sterile decât sa înfrunte şi sa se împotrivească unor concepţii larg reprezentate şi bine primite de popor. Oare mai are dreptul religia sa predice blândeţea şi îngăduinţa când este bine cunoscuta prin intoleranta ei? Iau drept marturii Inchiziţia, războaiele religioase, cruciadele, uciderea lui Socrate, rugul lui Giordano Bruno

sau al lui Vanini. Şi ce este mai rau pentru cel care s-a dedicat scopului nobil de a căuta şi a concepe cea mai solida şi mai stimata filosofie este aversiunea permanenta cu care este întâmpinat de adepţii acestei metafizici convenţionale, care îngreunează organizaţia statala prin caracterul ei monopolist şi ale carei principii sunt întipărite în fiecare cap din cea mai frageda tinereţe atât de categoric şi de profund, atât de dur, incit este de mirare şi numai datorita unei anumite elasticităţi a spiritului reuşeşte să-şi asigure o percepţie corecta a lucrurilor, în loc sa rămână toată viaţa un inadaptat.

Ceea ce caracterizează permanenta mişcare, activitatea universala în general şi cu precădere activitatea umana este lipsa de perfecţiune, indiferent ca acţiunea se desfăşoară în plan moral, intelectual sau fizic.

Spiritul lumii – Iată răsplata tuturor necazurilor tale: exişti precum exista orice lucru.

Omul – Dar ce-mi da mie existenta? Daca sunt ocupat, obosesc; daca nu sunt ocupat, ma plictisesc. Cum poţi să-mi oferi o astfel de recompensa vrednica de mila?

Spiritul lumii – Şi cu toate acestea este echivalentul tuturor necazurilor şi relelor tale; este raţiunea lor de a exista.

Omul – Adevărat? Aceasta întrece posibilitatea mea de-a înţelege.

Spiritul lumii – O, stiu. (Aparte) Să-l spun, oare, ca preţul vieţii este tocmai de a învăţa ca nu preţuieşte nimic?

Daca dam dovada de calităţi este mai mult dintr-un sentiment de invidie care le deşteaptă, sentiment cu atât mai amar cu cât motivaţia lui este mai absconsa.

Inferioritatea spiritului este un titlu bun de recomandare. Caci sentimentul superiorităţii este pentru suflet ceea ce este căldură pentru corp. Fiecare dintre noi se apropie de omul care-l procura aceasta satisfacţie prin acelaşi instinct care ne împinge sa ne apropiem de soba sau sa ne aşezăm la soare.

Nu trebuie să-l spui prietenului tau ceea ce vrei sa rămână secret pentru duşmanul tau.

Nici un ban nu este păstrat mai bine decât acela care ne-a fost furat; caci ne-a servit sa ne cumpărăm prudenta.

A-ţi manifesta prin vorbe ura sau necazul este periculos, ridicol şi imprudent. Nu te poţi răzbuna decât prin fapte; numai animalele cu sânge rece sunt veninoase.

Dispreţul vine de la cap, ura de la inima, una exclude pe cealaltă.

Nici sa iubeşti, nici sa urăşti; iată jumătatea oricărei înţelepciuni.! Sa nu spui nimic şi sa nu crezi nimic, iată cealaltă jumătate.

Daca lumea a fost făcută de un Dumnezeu, n-aş vrea sa fiu în locul lui: modestia operei mele mi-ar sfâşia inima.

Când societatea va fi atât de cinstita incit nu va mai fi necesara predarea învăţământului religios mai devreme de vârsta de 15 ani, atunci vom putea avea oarecare încredere în acesta societate.

Numesc pseudofilozofie filosofia care sub pretextul de a căuta adevărul, lucrează premeditat la perpetuarea vechilor noastre greşeli.

Creştinismul zice: „Iubeşte-ţi aproapele ce pe tine însuţi". Şi eu zic: „Recunoaşte-te în aproapele tau caci toţi oamenii în realitate nu sunt decât una şi aceeaşi substanţă".

Toate actele noastre sunt sub supravegherea opiniei publice care, implacabila şi severa, nu iartă niciodată, nici chiar o prima greşeală, pe care o priveşte ca pe o pata de neşters.

Pentru foarte multi probitatea şi lealitatea nu sunt decât o simpla eticheta, un drapel la adăpostul căruia îşi exercita urâtele lor meşteşuguri, iar succesul este cu atât mai mare cu cât sunt mai ipocriţi.

Frazele scurte şi limpezi ale muzicii de dans, uşor ritmate, par a vorbi de o fericire comuna, uşor de apucat. Dimpotrivă, alegro maestuozo, cu frazarea sa ampla, exprima efortul nobil şi puternic spre un scop depărtat atins într-un final. Adagio vorbeşte de suferinţă, de efortul dispreţuind bucuriile vulgare.

Dar ceea ce surprinde este efectul bemolului şi al diezului. Nu este de mirare ca schimbarea unei jumătăţi de ton, introducerea unei terţe minore în locul unei majore, sa creeze senzaţia de melancolie şi grija pe care diezul le determina numaidecât.

Adagiul în bemol se ridica la expresia celei mai mari dureri, devine plângere sfâşietoare.

Muzica de dans în bemoli exprima decepţia unei fericiri mediocre; ascultând-o, constaţi ca după multe eforturi şi truda rezultatul este cel putin minor.

Armoniile pline de nobleţe sunt o baie a spiritului; curata orice pata, orice este rau şi înjositor. Prin aceasta omul se ridica deasupra condiţiei sale, atingând cele mai nobile cugetări la care este susceptibil, simţind lămurit cât preţuieşte, mai precis cât ar putea preţui.

O coroana de lauri este o coroana de spini, împodobită cu foi.

Când un om este mai presus de ceilalţi şi nu vrea sa rămână singur, trebuie sa se coboare la ei; ceilalţi nu se vor ridica niciodată pina la el.

Se da tot atât de uşor dreptate autorului viu, ca şi autorului trecut în nefiinţă, când generaţia pentru care scria a dispărut.

Tinerii care îşi fac studiile pentru a-şi câştiga pâinea sunt adesea criticaţi. Dar profesorii lor fac acelaşi lucru şi oricine găseşte ca e natural.

Este o mare necuviinţa ca cineva să-şi înşiruie titlurile şi funcţiile pe coperta unei cărţi. In literatura numai superioritatea spiritului are trecere; aceia care încearcă să-şi puna în valoare alte calităţi arata ca le lipseşte spiritul.

Omul este un animal nefericit care cugeta după criteriile altora. Multi oameni sunt pentru filosofi ca nişte paznici de noapte care le strica somnul cu pasul lor.

Profesorii de filosofie trebuie sa înţeleagă ca filosofia îşi propune un alt scop decât acela de a definitiva educaţia viitorilor referenţi, preoţi, medici.

Filosofia lui Kant ne învaţă ca lumea trebuie căutată în noi înşine, nu în afara noastră.

Scrierile politice ale lui Voltaire sunt cele mai sublime exemple de ceea ce Kant numeşte „subtilităţi”.

Înţelepciunea lui Hegel se exprima într-un cuvânt: lumea este un silogism cristalizat.

Logica este baza fundamentala a raţiunii şi, reciproc, baza fundamentala a logicii este raţiunea.

Mai trebuie considerata relaţia dintre ştiinţele pure şi logica.

Dialectica prin etimologie este arta conversaţiei. Dar pentru ca nici o convorbire nu poate tine mult fara dizertaţie, dialectica, prin natura ei, devine arta de a disputa.

Spaţiul, prin antiteza substanţei care-l ocupa este un dat material, ca noţiune necesara gândirii şi formulata. In matematica, raţiunea este în disputa permanenta cu propriile sale noţiuni privind timpul, spaţiul şi categoria. Este întocmai ca o pisica jucându-se cu propria ei coada.

Un om înzestrat cu spirit s-a uitat vreodată sui? Nu cred, cu toate ca stiu cele doua defecte care înlesnesc privirea crucişă. Animalele sunt saşii?

Omul de geniu şi alienatul se aseamănă prin aceea ca trăiesc fiecare într-o lume diferita de cea a oamenilor obişnuiţi.

Inteligenta, puterea creatoare, talentul sunt pe lângă valoarea morala a sufletului ceea ce o simpla reprezentare este pentru realitate.

Filosofii şi-au dat mare osteneala pentru a spune ca voinţa este libera; eu voi spune numai ca ea este atotputernica.

Voinţa este inima universului, iar subiectul absolut al cunoaşterii este spiritul.

Stilul este fizionomia spiritului: ea e mai putin falsa decât cea a trupului.

A scrie într-un stil strain este ca şi cum ai purta o masca şi oricât de frumoasa ar putea fi, lipsa de viaţă o face searbăda şi neplăcută, astfel ca preţuieşti mai mult deci un obraz urât.

Intre toţi scriitorii timpului nostru Goethe este cel mai obiectiv, iar Byron cel mai subiectiv, caci el nu vorbeşte decât despre sine. Pina şi-n genurile obiective – drama, epopeea, găseşte mijloace de a se prezenta sub figura eroilor sai. Edmond, eroul lui Goethe, care nu ia în serios viaţa, trebuie sa plătească acesta greşeală. Tocmai caracterul sau uşuratic il face sa trateze facil moartea. Scenele populare joaca pe lângă el rolul corului.

La Veneţia, la Academia de Arte Frumoase, exista un tablou în care Dumnezeu este reprezentat deasupra norilor stând pe un tron de aur la o masa de aur şi aruncând în profunzimile nopţii pe aceia care vin sa se bucure de prezenta lui. Goethe a văzut sigur acest tablou când a scris „Iphigenia în Torida”.

Orice cântec de dragoste nu este decât un capitol al patologiei sufletului, spune Platon undeva.

La filosofi, ca şi la poeţi, morala nu trebuie sa treacă peste adevăr.

Se poate spune de Shakespeare ca este un om care vede treaz fiind ceea ce noi vedem visând. La fel, Phidias a făcut în deplina cunoştinţă fiind ceea ce noi nu putem face decât inconştient – a creat oameni.

Frumuseţea unui băiat este pe lângă aceea a unei fete ceea ce este pictura în ulei pe lângă un pastel.

Cu cât sunt mai multe tirade într-o carte, cu atât conţine mai puţine cugetări.

Celelalte parti ale lumii au maimuţe, Europa are francezi, asta prin compensaţie.

Ceea ce francezii numesc glorie în limbaj militar, este sinonim cu prada. In toate războaiele nu e vorba decât de a fura – a spus Voltaire; el era francez.

Saxonia Inferioara este populata de saxoni greoi fara a fi neîndemânatici; saxonii din Saxonia Superioara sunt neîndemânatici fara a fi greoi.

S-a imputat germanilor că-l imita când pe francezi, când pe englezi. Este tot ceea ce pot face mai bun, caci prin ei înşişi n-ar face nimic inteligent.

Trăsătura dominanta a caracterului italienilor este un tupeu care vine din părerea ca ei se situează nici deasupra, nici dedesubtul a nimic; ceea ce înseamnă ca sunt, rând pe rând, trufaşi şi îndrăzneţi, laşi şi slugarnici.

Caracteristica americanului din Nord este vulgaritatea sub toate formele: morala, intelectuala, sociala şi artistica.

Bigotismul a degradat naţiunea engleza, cea mai ineligenta şi poate prima naţiune a Europei. Ar fi timpul sa trimitem împotriva reverenzilor şi pastorilor misionari ai Raţiunii, cu scrierile lui Ştraus într-o mina şi „Critica” lui Kant în cealaltă.

Nu-l de mirare ca limba germana număra mai mult de o suta de expresii nemţeşti pentru a exprima beţia, când se ştie ca naţiunea germana a fost faimoasa prin placerea cu care se-mbata. Ceea ce este extraordinar este ca în limba naţiunii germane, renumita pentru

onestitatea ei, exista mai mult decât în toate celelalte limbi expresii care definesc înşelătoria.

Este absurd sa te certi cu cineva pentru a şti daca exista sau nu fantome; fantomele sunt pentru creier, nu pentru celelalte simţuri.

Ceea ce deosebeşte vedenia reala de o apariţie imaginara este ca nu dispare, ca formele închipuite apar ca tangibile şi sunt luate drept oameni reali.

Nu este decât o putere curativa, aceea a naturii. Aceasta nu se găseşte nici în balsamuri, nici în pilule, care cel mult pot sa împiedice viaţa sa acţioneze corect.

Materialismul modern este gunoiul din care se îngraşă filosofia.

De ce e considerat nebun cel care vrea sa se bucure cât mai intens de prezent, ca de singurul moment de care e sigur? Pentru ca viaţa întreagă nu este decât o parte mai mare din acest prezent, ea însăşi trecătoare.

Omul se obişnuieşte cu orice; de aceea, liniştea sufletească este superioara obişnuitei. A nu avea nevoie de obiceiuri, ce avantaj!

Cel mai înţelept om este cel care nu simte mila, caci ştie ca nimeni nu i-o va da. Intre regi se ştie acest lucru.

Daca fiecare nu s-ar interesa atât de exagerat de sine însuşi, viaţa ar fi atât de putin interesanta incit ar deveni de nesuportat.

Cu cât omul cugeta mai putin cu atât el vede mai multe; vederea la el înlocuieşte gândirea!

Il poate duce în orice loc în viaţă şi în orice situaţie, numai sa aibă puterea, dar şi puterea este mereu în mâini rele pentru ca raii sunt totdeauna şi pretutindeni majoritari.

Să-ţi bati joc de atacul simţurilor tale ca de executarea unui furt îndreptat împotriva ta prin tine însuţi.

Este mai înţelept ca cineva sa se folosească de bogăţie, de putere, de aparente decât de valoarea adevărată şi ascunsa. Care e cea mai corecta, mai buna este o alta întrebare.

Daca un om are motive sa se teama de plictiseala cauta societatea semenilor sai; daca are motive sa se teama de întristare, fuge de ea.

Mizantropia şi teama de singurătate sunt unul şi acelaşi lucru.

Dorinţa de dragul dorinţei, dorinţa arzătoare şi fara un scop este cel mai apropiat vecin al plictiselii.

Invidia aproape demodata de bătrâneţe dispare odată cu moartea.

Daca educaţia şi sfaturile bune ar putea sa influenţeze benefic, oare putea deveni elevul lui Seneca un Nero? Seneca ar fi putut sa ajungă Nero?

Unii oameni dispreţuiesc bunurile pe care le au; alţii, dimpotrivă, nu dispreţuiesc decât ceea ce nu au. Aceştia din urma sunt mai nobili şi mai nefericiţi.

Sunt fiinţe care nu pot înţelege ca vor ajunge sa meargă, insa cu propriile lor picioare, oricât de simplu ar fi aceasta.

În lume sunt o mulţime de bipede şi patrupede, care nu fac alteceva decât sa existe.

Unii nu sunt înţelepţi decât cu condiţia sa trăiască într-o lume de nebuni.

Cineva s-ar putea mira, chiar întrista, văzând ca marea diferenţă intre oamenii din clasa superioara şi cei din clasa inferioara n-a fost de ajuns pentru a crea doua specii.

Daca copilul nu are conştiinţa în pântecele mamei sale e pentru ca nu respira. Respiraţia este necesara activităţii creierului şi reciproca este aproape de adevăr.

Insectele şi animalele inferioare pot fi considerate în funcţiile, actele şi intenţiile lor ca păzitori ai abeceului creaţiei: aprovizionează elementele propriilor noastre fapte şi mişcări.

Orice revoluţie de pe glob, care a înghiţit cu ea suprafeţe ale planetei şi rase omeneşti, suportata pentru a zămisli alte rase noi, nu este decât o schimbare de decor pe scena lumii.

Numai pentru ca voinţa nu este supusa timpului rănile conştiinţei sunt de nevindecat şi nu pot deveni suportabile după un timp ca atâtea altele. Anii nu pot uşura remuşcările.

Conştiinţa îşi are originea în natura?

Ne putem îndoi totuşi. Exista o conştiinţă „bastarda”, care se confunda cu cea adevărată. Durerea şi remuşcarea, cauzate de acţiunile noastre, nu sunt adesea decât teama de urmări.

Violarea unor reguli exterioare, arbitrare şi chiar ridicole, deşteaptă scrupule asemănătoare remuşcărilor conştiinţei. Aşa cum unii evrei vor fi chinuiţi de ideea ca au fumat o lulea la ei acasă, într-

o zi de sâmbătă, contrar perceptului lui Moise, cap. XXXV, paragraf 3: „Nu veţi aprinde focul deloc în casele voastre în ziua de sabbat”.

Un domn sau un ofiţer vor fi neconsolaţi daca într-o împrejurare oarecare nu vor respecta prescripţiile acelui codice nebun care se numeşte punctul de onoare, conştiinţa eludării acelor principii împingându-l la gesturi necugetate (sinucideri chiar). Acelaşi om îşi va încălca insa zilnic şi cu seninătate cuvântul dat, mai ales daca pe lângă acest cuvânt nu apare formula magica „de onoare”. „Cuvântul de onoare” capăta valoare de jurământ, iar nerespectarea lui atrage consecinţe de neevitat. In general, orice neprevedere, lipsita de consecinţe, orice acţiune contrara judecaţilor, principiilor, convenţiilor noastre de orice natura ar fi, chiar o indiscreţie, stângăcie, gafa lasa în urma lor un vierme care ne roade în tăcere, un ghimpe vârât în inima.

Fara îndoială, mi se va reproşa ca filosofia mea nu consolează pe nimeni şi aceasta pentru ca spun adevărul, iar oamenii vor sa audă: Domnul a făcut bine tot ce-a făcut. Duceţi-vă la biserica şi lăsaţi-l în pace pe filosofi. Cel putin nu pretindeţi să-şi modeleze doctrinele lor după catehismul vostru: asta fac numai pungaşii. Acestora puteţi sa le comandaţi doctrine cât va place. Nimic mai simplu decât sa tulburi pacea şi optimismul profesorilor de filosofie.

Închipuiţi-vă o clipa ca actul procreaţiei nu este necesar, nici plăcut, ci se reduce la un simplu act de reflexie, de gândire: specia umana ar mai putea subzista? Cine oare n-ar avea suficienta clementa fata de generaţia viitoare pentru a o scuti de corvezile existentei sau cel putin să-l impună sa trateze la rece?

Chiar daca demonstraţia lui Leibnitz ar fi adevărată, chiar daca s-ar admite ca printre variantele posibile aceasta este cea mai buna, aceasta demonstraţie n-ar conduce la teozofie. Creatorul n-a creat numai lumea, ci şi posibilitatea chiar. Prin urmare, ar fi trebuit sa creeze posibilitatea unei lumi mai bune.

Vreţi sa aveţi întotdeauna la îndemâna o busola sigura pentru a va orienta în viaţă şi a o privi neîncetat în adevărata ei lumina? Obişnuiţi-vă sa consideraţi lumea asta ca pe un loc de pedeapsa, ca pe o colonie penitenciara.

Înţelepciunea din toate timpurile, brahmanismul, budismul, Empedocle şi Pythagora, confirma acest mod de a vedea. Cicero

spune ca înţelepţii din vechime în iniţierea misterelor foloseau formula:

„Nos ab aliqua scelera suscepta în vita superiore, poenarum luendarum causa natos isse”.

Vanini exprima acesta idee într-un mod energic, Vanini pe care mai degrabă l-au ars decât sa repete după el:

„Iot, tandisque homo repletus misteriis ut şi christinae religioni non repugnaret, diceri auderem; şi daemones clantier, ipsi, în homminum corpora transmigrantes sceleris poenas lunt”.

Însuşi creştinismul originar considera existenta noastră urmarea unei căderi, a unei greşeli. In consecinţă, daca cineva se familiarizează cu aceasta gândire nu va aştepta de la viaţă decât ceea ce viaţa ii poate da, deci suferinţele, necazurile mari sau mici nu-l vor contraria, le va accepta ca pe un lucru firesc ştiind ca fiecare pe pământ poarta pedeapsa existentei sale, ca urmare a felului sau de a fi.

Printre relele unei colonii penitenciare cel mai mic nu este societatea aflata înlăuntrul ei. Aceia care preţuiesc societatea omeneasca, aceia care merita o soarta mai buna vor şti acest lucru fara sa li-l mai repete cineva.

Am îmbătrânit şi inca vom mai îmbătrâni. Viaţa este o lunga noapte, al carei vis se transforma adesea în vedenie.

Când ascult muzica mai ales, imaginaţia mea se uneşte cu gândirea. Viaţa tuturor oamenilor, fireşte şi a mea, nu este decât visul unui spirit nemuritor. Moartea este deşteptarea.

Viii sau morţii se prezintă în visele noastre fara sa ne gândim daca mai sunt sau nu în lumea aceasta. Când visul actual al vieţii noastre se va sfârşi un altul nou ii va urma, fara ca viaţa sau moartea noastră să-l fie cunoscute.

Cadavrul unui om sau al unui animal ne întristează pentru ca exprima lămurit: aceasta forma nu era o idee, ci o simpla manifestare a ei.

Flacăra care străluceşte în ochii animalelor este o flacără nemuritoare, altceva decât produsul efemer al organismului şi umorilor care-l pun în mişcare.

Este posibil sa existe fiinţe cărora viaţa noastră pământească sa le para tot atât de străină ca noua viaţa animalelor.

Regii şi lacheii sunt singurii chemaţi pe nume: numai aşa se întâlnesc cele doua extreme ale segmentului social.

Republicanii doresc un singur sef în Germania, precum Nero dorea ca lumea sa aibă un singur cap, pentru a-l putea tăia dintr-o lovitura de sabie.

O mare piedica în calea progresului omenirii este faptul ca oamenii nu asculta pe aceia care vorbesc prudent, ci pe aceia care striga mai tare.

Creştinismul zice: „Moartea a venit pe lume prin păcat”. Dar moartea nu este decât expresia exacerbata a continuităţii vieţii. Deci este adevărata formularea „lumea nu exista decât prin păcat”. Lumea este un spital de incurabili: Voltaire, Burne, Kant au recunoscut-o.

Nici un grăunte de praf, nici un atom nu poate deveni „Nimic”. Şi omul crede ca moartea înseamnă nimicirea fiinţei sale.

Este o mângâiere să-ţi poţi spune oricând:”Moartea este tot atât de firesca pe cât e de fireasca viaţa”.

Daca am putea vedea în viitor tot atât de bine ca în trecut, ziua morţii noastre ne-ar părea atunci tot atât de cunoscuta ca şi timpul tinereţii sau copilăriei noastre.

Când strivesc o musca este clar ca nu omor fiinţa în sine, ci manifestarea ei.

Cauza bătrâneţii şi a morţii nu este fizica ci metafizica.

Va plângeţi de trecerea timpului. Daca ceva în noi n-ar fi demn de oprit, trecerea lui n-ar fi de neînvins.

Cât este de lunga noaptea eternităţii pe lângă visul atât de scurt al vieţii!

Daca cineva s-ar gândi bine, ar găsi ca tot ceea ce trece n-a existat niciodată cu adevărat.

Pentru ca, după ce suferinţele au fost orânduite în infern, pentru cer n-a mai rămas decât plictiseala; ceea ce înseamnă ca în viaţa nu mai exista decât aceste doua elemente.

Ce poţi sa mai aştepţi de la o lume în care aproape toţi nu trăiesc decât din laşitatea de a se sinucide?

Roşeaţa de seara n-ar fi atât de frumoasa daca n-ar fi dincolo de ea un viitor mai bun.

Lupta societăţii înalte nu e decât o lupta disperata împotriva plictiselii; aceea a poporului, o lupta împotriva mizeriei. Fericita clasa de mijloc!

Este corect dar este greu sa fii obligat toată viaţa sa auzi copii tipind pentru ca şi tu ai ţipat câţiva ani.

Precum cel mai perfect corp omenesc conţine excremente şi exhalatii mefitice, la fel cel mai bun caracter are momente de răutate şi cele mai mari genii, îngustimi de spirit.

Perceperea mizeriei trebuie sa ne facă umili sau orgolioşi? Şi una şi alta tin de caracter şi acest lucru este semnificativ.

Natura este interesata de existenta şi nu de fericirea noastră.

Lumea exista şi o percepem cum se prezintă la prima vedere: la ce serveşte aceasta?

Modalitatea de critica eronata conduce la evidenţierea contradicţiilor în lume.

Dragostea nesfârşită de aproapele nostru, chiar de inamic, este trăsătura principala pe care creştinismul o are în comun cu brahmanismul şi budismul. In nici o doctrina religioasa credinciosul nu are de despărţit sâmburele de coaja ca în creştinism.

Protestantismul, înlăturând ascetismul şi punctul sau central, meritul celibatului, a părăsit deja teoria fundamentala a creştinismului.

Aceasta s-a observat în trecerea gradata a protestantismului la liniştitul raţionalism, care este în fond o doctrina recunoscătoare a unui tata iubitor, care a creat lumea pentru ca ea sa fie vesela, şi care daca ii face voia sub diferite raporturi, va pregăti pentru viitor o lume mult mai frumoasa (căreia i se poate imputa numai ca are o intrare atât de fatala).

Aceasta poate sa fie o religie buna pentru pastorii protestanţi, trăiţi bine, însuraţi şi luminaţi, dar nu este creştinism. Creştinismul este doctrina profundei vinovaţii a genului omenesc prin existenta sa chiar şi a profundei dorinţe a inimii de o salvare care nu poate fi obţinută decât prin sacrificiile cele mai grele, prin renunţarea absoluta la tot ce tine de lumea noastră.

A-şi sfărâma cineva voinţa este un bine, în orice mod ar ajunge la aceasta, cu condiţia ca distrugerea sa fie completa. Caci numai voinţa ne face nefericirea.

Continuitatea vieţii genului omenesc nu e decât o proba a fecundităţii sale.

Ce sunt oare poeziile foarte melancolice ale lui Byron şi Petrarca daca nu expresia fatalităţii în raporturile sale cu viaţa?

Adevărul nu este în stare sa îmblânzească sufletele vulgare şi sa le ferească de nedreptate şi cruzime, caci aceste suflete nu-l înţeleg. Au nevoie de minciuna unei parabole. De aici vine necesitatea unei credinţe pozitive.

Filosofia religiei este un cuvânt la moda pentru „religia naturala". Nu exista insa religie naturala, toate fiind produsul artei.

Acela care crede ca în lume dracii nu umbla fara coarne şi nebunii fara clopoţei, va fi întotdeauna prada şi jucăria lor.

Sa adăugăm pe lângă aceasta ca în relaţiile cu oamenii, aceştia fac precum luna şi cocoşaţii: nu-şi arata decât o fata. „Nu e câine rau care sa nu dea din coada" – spune un proverb italian.

Sa ne ferim sa formulam o opinie favorabila relativ la o persoana pe care abia am cunoscut-o, caci vom fi înşelaţi într-o stare confuza şi poate chiar păgubiţi.

Inca o observaţie demna de reţinut: omul îşi dezvăluie caracterul în gesturile şi acţiunile mărunte, momente în care nimeni nu se gândeşte la disimulare.

Nici un caracter nu se poate manifesta numai prin el însuşi: are nevoie sa fie condus de noţiuni şi maxime. Dar daca, în extremis, caracterul ar deveni numai produsul unei deliberări raţionale, fara trăsături native, înnăscute, prin urmare un caracter căpătat, artificial, se va verifica în curând vechea sentinţa: „Goniţi naturalul şi el se va întoarce în galop".

Pe lângă inteligenta, curajul este o calitate esenţială pentru fericirea noastră. Din păcate, nici inteligenta, nici curajul nu se primesc din exterior, ele se moştenesc – inteligenta de la mama, curajul de la tata. Dar ceea ce poate exista se dezvolta prin hotărâre şi exerciţiu. E nevoie de voinţă pentru a lupta împotriva sortii şi de pregătire pentru a te război cu semenii tai. Viaţă întreagă este o lupta, fiecare pas ne este disputat şi Voltaire zice pe buna dreptate:

„Reuşita se afla în vârful sabiei, iar de murit se moare cu arma în mina. Este las acela care îndată ce vede norii adunaţi la orizont vrea sa renunţe la lupta şi se plânge. Viaţă întreagă chiar, şi cu atât

mai putin bunurile sale nu sunt demne nici măcar de o bătaie de inima”.

Curajul în exces, pina la uitarea de sine poate duce la nefiinţa. Deci, pentru a ne menţine în aceasta lume, pe lângă curaj avem nevoie şi de prudenta. Laşitatea înseamnă o prudenta exagerata.

Privind retrospectiv cursul vieţii, considerând labirintul ei şi văzând ca nu tot ceea ce dorim s-a împlinit, am putea fi tentaţi sa ne aducem imputări grave. Dar cursul vieţii noastre nu este propria noastră opera, ci produsul a doi factori: evenimentele în desfăşurarea lor şi consecinţa deciziilor care se modifica pe tăcute.

Viaţa se poate compara cu un joc de şah: ne facem un plan; el se poate modifica după jocul adversarului, iar în viaţă după al sortii. Modificările pe care le suferă planul nostru sunt în cea mai mare parte atât de mari incit nu se mai pot recunoaşte decât după anume trăsături fundamentale.

Dar mai presus de toate acestea, în cursul vieţii noastre adevărul vulgar ca noi suntem mai inconştienţi decât credem sau bănuim ca suntem iese din păcate la iveala; iar atunci când, dimpotrivă, ne credem mai înţelepţi şi mai cumpătaţi constatam ca prevederea o datoram unor experiente anterioare evenimentului dat, iar concluziile le tragem după o lunga perioada de timp scursa după evenimentul dat.

Nu cunoştinţele distincte de drept sunt factorii care determina comportamentul nostru în principalele faze sau trăsături ale vieţii, ci impulsul lăuntric. S-ar putea spune ca reacţionam după instinctul care vine din străfundurile fiinţei noastre, instinct care defineşte modul nostru de a lucra prin noţiuni distincte, căpătate cu greutate, chiar împrumutate.

În asemenea momente uşor vom fi nedrepţi cu noi înşine şi numai bătrâneţea se dovedeşte, din fericire, în măsură sa judece lucrurile în mod obiectiv şi subiectiv.

Cursul şi evenimentele noastre individuale pot, sub raportul adevăratului înţeles şi după construirea lor, sa se compare cu lucrările de mozaic. Cu cât ne apropiem de ele cu atât imaginea reprezentata se pierde şi o data cu ea frumuseţea şi importanta ei.

Numai de la o oarecare distanta viaţa noastră ni se înfăţişează, retrospectiv, aşa cum a fost.

Caci nu poţi înţelege adevărata relaţie dintre faptele mai importante ale propriei tale vieţi nici în timpul curgerii lor, nici curând după aceea, ci numai după o lunga perioada de timp.

Este oare acesta efectul de lupa al fanteziei? Sau oare amestecul de fapte şi întâmplări se vede mai bine de departe? Sau lava pasiunii trebuie sa se răcească? Sau avem nevoie de şcoală experientei pentru a ne maturiza judecata?

Poate din cauza tuturor acestora la un loc; este sigur ca faptele şi acţiunile noastre sau ale altora apar în adevărata lor lumina numai peste câţiva ani.

Aceeaşi lege retrospectiva, care acţionează în viaţa particulara, acţionează şi în istorie.

Ceea ce oamenii numesc, în mod comun, soarta lor nu este decât suma acţiunilor lor ridicole.

Nu exista laude suficiente pentru acel pasaj din Homer care îndeamnă la reflecţie înţeleaptă. Caci actele rele se vor ispăşi în viaţa viitoare, dar acţiunile stupide se ispăşesc în viaţa aceasta.

Omul de lume perfect va fi acela pe care nu-l va opri nehotărârea, iar graba nu-l va rătăci niciodată.

Nu este nimic stabil în aceasta trecere: nici durere eterna, nici bucurie nesfârşită, nici impresie permanenta, nici entuziasm durabil, nici hotărâre care sa tina viaţă întreagă. Totul se desompune în torentul anilor; limitele, nenumăraţi atomi, fragmente ale fiecăreia din acţiunile noastre sunt viermi care devorează tot ce este nobil şi îndrăzneţ.

Viaţa trebuie considerata o minciuna perfecta şi perpetua, atât în lucrurile mari, cât şi în cele mici. A promis? Nu se va tine de cuvânt decât pentru a ne arata ca telul odată depăşit, nu merita efortul. Câteodată ne înşeală speranţa, câteodată ceea ce speram. A dat? Nu-l decât pentru a avea de unde lua. Magia desartarii desfăşoară un paradis care dispare odată atins. Fericirea este situata în viitor întotdeauna, iar prezentul este ca un mic nor negru peste o câmpie scăldată în soare. Înaintea şi înapoia lui totul e lumina, numai el aunca o umbra.

Sa examinam rezultatele frumoase ale acestei opere universale atât de lăudata: sa studiem actorii care se agita chinuiţi pe scena lumii – acesta scena atât de solid trucata. Ce vom vedea?

Gradul de sensibilitate la durere şi frustrare creste proporţional cu siântârea şi inteligenta, dorinţa însoţeşte suferinţa, se dezvolta perpetuu, ajungând subiect de tragedie sau comedie.

Daca sunteţi sinceri, sunteţi dispuşi sa cântaţi „Aleluia” alături de cei optimişti?

În lume, nefericirea şi durerea sunt generale.

Scopul imediat al existentei noastre este durerea, caci nu se poate admite ca durerea fara margini, care se naşte din mizeria inerenta a vieţii, sa fie numai o întâmplare şi nu scopul însuşi.

Nimeni nu-l de invidiat şi-s prea numeroşi aceia care-s de plâns.

Cel care trăieşte îndeajuns pentru a vedea doua, trei generaţii umane trebuie sa se afle în starea spectatorului care, în timpul bâlciului, intra într-o baraca de circari şi sta doua, trei reprezentaţii la rând. Nu mai simte acţiunea, orice iluzie şi orice noutate dispar pentru el.

Ar ajunge nebun acela care ar observa în ordinea lor neschimbătoare numărul infinit de stele care luminează indiferente o lume în care mizeria şi văicăreala, în cel mai fericit caz plictisul, sunt spectacolul obişnuit.

Viaţa este prinosul pe care-l avem de îndeplinit. De aceea, cuvântul „sfârşit” suna bine.

Lumea este adevăratul infern: de-o parte sunt sufletele chinuite, de cealaltă călăii lor.

Nici un om n-a fost pe deplin fericit în prezent, poate doar daca nu i-a luat vinul minţile.

Cea mai mare mângâiere în nefericire este vederea nefericirii altora mai loviţi decât noi. Asta sta în puterea fiecăruia. Dar cine oare ar putea sa se resemneze pentru toţi?

Convingerea ca lumea şi prin urmare omul sunt atât de imperfecţi incit n-ar trebui sa existe este de natura sa ne stimuleze indulgenta unora fata de alţii: la ce te poţi aştepta într-adevăr de la o asemenea specie de fiinţe? Uneori cred ca modalitatea cea mai potrivita de a-l apropia pe oameni este de a înlocui politicosul „domnule” cu „tovarăş de suferinţă”. Oricât de ciudata ar părea expresia, ea este corecta, arunca aproapelui lumina cea adevărată şi recheamă la indulgenta, dragoste fata de aproapele, fara de care

nimeni nu poate trai şi pe care, prin urmare, oricine o datorează semenului sau.

Suntem ca mieii care se joaca în livada sub privirea măcelarului. Nu ştim ce dezastre ne pregăteşte destinul în acel moment de fericire: boli, persecuţie, ruina etc.

Brahma produce păcatul printr-un fel de greşeală sau rătăcire şi rămâne chiar el pe pământ pentru a-l ispăşi pina la răscumpărare. Foarte bine face.

În budism, lumea se naşte dintr-un „luxus" inexplicabil, producându-se după mult timp de şedere în aceasta lumina a cerului, în aceasta beatitudine senina numita „Nirvana", care va fi recucerita prin suferinţă: ca un fel de fatalitate ce trebuie înţeleasă în sens moral, cu toate ca explicaţia ei îşi are analogia şi imaginea exacta, corespunzătoare în natura prin formarea inexplicabila a lumii primitoare, nebuloasa şi vasta, de unde va răsări un soare. Dar greşelile morale au făcut lumea fizica în mod gradat mai rea, tot mai rea, pina ce a luat trista ei forma actuala.

Pentru greci, lumea şi zeii îndeplineau o cerinţă incognoscibila, erau opera unor nevoi nepătrunse. Aceasta explicaţie are, pentru noi, un caracter provizoriu.

Ormuz trăieşte în război cu Ahriman; aceasta se mai poate admite. Dar un Dumnezeu ca acest Jehova, care din cauza de fireasca placere şi pentru înveselirea inimii creează aceasta lume de mizerie şi de văicăreli şi care se felicita pentru isprava, asta-l prea mult!

Sa consideram, aşadar, religia iudaica din acest punct de vedere ca cea din urma printre doctrinele religioase ale popoarelor civilizate; ceea ce concorda cu faptul ca nu propăvăduieşte nemurirea.

Lumea este cimpul de lupta al fiinţelor agitate, suferinde şi care nu subzista decât numai pentru ca una sfâşie pe cealaltă. Orice animal de prada ajunge mormântul viu a inca o mie de alti prădători şi nu rezista în timp decât cu preţul unui lung sir de martirii. Inteligenta măreşte capacitatea de a suferi, atingând la om gradul cel mai înalt.

În aceasta lume un sistem optimist de evaluare este absurd şi inutil. A fi optimist este modalitatea simplista de a percepe lumea, universul în ceea ce are luminos: splendoarea munţilor, diversitatea

plantelor şi animalelor, lumina soarelui sunt ca o lampa magica, frumoasa la vedere. E cu totul alta afacere să-ţi trăieşti efectiv viaţa!

După optimist vine biologul, care lauda perfecţiunea şi ordinea universala ce împiedică planetele sa se ciocnească intre ele, pământul sa se contopească cu apa, etc.

Raul, abulia domnesc în lume şi nu concorda cu deismul.

Singurătatea trebuie sa domnească în ceruri, de aceea deismul a căutat sa se justifice prin diferite subterfugii teologice, care au distrus argumentaţia lui Hume şi Voltaire.

Pantesimul, raportat la univers, nu este mai uşor de susţinut. Rezista numai prin metafora şi când se ia în calcul numai ordinea aparent imuabila a fenomenului fizic. Numai aşa s-ar putea vorbi de „divin”.

Daca, pătrunzând în adâncime, se adauga caracterul subiectiv şi moral, cu trena de excese a oricărei cercetări şi interpretări, sesizam cutremuraţi ca ne aflam în fata lui Dumnezeu.

Vrem sa ştim cât preţuiesc oamenii văzuţi concomitent cu sufletul lor? Sa contemplam cita concordanta este intre ei şi destinul lor şi vom vedea suferinţele, lipsurile, agitaţia şi moartea. Justiţia eterna lucrează: daca n-ar fi atât de rai, soarta lor ar fi mai buna.

În acest sens, putem spune ca lumea îşi face singura o justiţie distributiva. Daca s-ar putea pune în talerul unei balante, de-o parte toate nefericirile lumeşti, de cealaltă toate greşelile, s-ar recunoaşte adevărul acestei aserţiuni.

Ce poate fi luat în serios în viaţa omeneasca? Praful nu merita osteneala.

Efortul neîncetat de a izgoni suferinţa nu are alt rezultat decât o schimbare de suprafaţă. La origine ea apare sub forma necesităţii şi a grijilor materiale. In cazul în care prin munca şi eforturi deosebite reuşim s-o izgonim sub aceasta forma şi înfăţişare, suferinţa se transforma, fiind în continuare prezenta, raportata la vârsta şi ţinând seama de factorul întâmplare, sub forma instinctului sexual, geloziei, pasiunii, invidiei, urii, fricii, bolii, zgârceniei etc. Daca suferinţa nu găseşte alte cai de manifestare atunci îmbraca mantia posomorita şi întunecată a plictiselii, saţietăţii şi trebuie din nou alungata. Am izbutit s-o înlăturăm după eforturi îndelungate; ea îşi reia prima înfăţişare şi jocul reîncepe.

Viaţa este o mare plina de stânci şi vârtejuri pe care omul le ocoleşte cu mare prudenta şi grija. Daca izbuteşte sa scape de ele, nu poate, cu cât înaintează, sa întârzie mareele, totalul naufragiu de neînlăturat: „moartea”, care aleargă înaintea lui.

Daca fiecare om ar viziona, cu proprii sai ochi, spectacolul durerilor şi vicisitudinilor de tot felul la care este expusa propria lui viaţă, şi-ar pierde minţile de spaima. Daca optimistul cel mai fervent s-ar plimba prin spitale, lazarete, sali de chirurgie, prin închisori, camere de tortura şi de execuţie, pe câmpurile însângerate de război; daca i s-ar deschide apoi toate locuinţele întunecoase ale mizeriei ar recunoaşte, fara îndoială, adevărata fata a acestei lumi, „cea mai buna posibila”.

De unde a luat Dante fondul Infernului sau, daca nu din lumea reala? Noi toţi siântâm ca a zugravit adevărul. Pe când, dimpotrivă, când ajunge sa descrie cerul cu bucuriile sale, se încurca şi întâmpina greutăţi de neînlăturat, pentru ca raiul nu are referinţe în lumea noastră. De aceea nu-l rămâne decât sa ne expună învăţătura ce-l fusese data de strămoşii lui, de Berenice şi de sfinţi.

Iată o dovada în plus asupra aspectelor pe care le îmbracă lumea noastră.

Optimismul este de fapt lauda nemeritata adusa creatorului şi operei sale – pământul, a puterii de viaţă care se reflecta ademenitor în operele sale, este, aşadar, o doctrina falsa, chiar corupta. Caci ne prezintă viaţa ca pe o stare demna de a fi dorita, scopul vieţii fiind fericirea omului. Conducându-se după aceste făgăduieli, fiecare crede ca are dreptul de necontestat la placere şi la fericire. Daca nu-l fericit, aşa cum se întâmplă de obicei, se crede nedreptăţit şi-şi pierde scopul existentei sale. Astfel, i se pare firesc sa considere munca, mizeria, constrângerile şi suferinţa încoronate de moarte ca scop al vieţii noastre, ele conducând implicit la nimicirea voinţei. De aceea, în Noul Testament lumea este prezentata ca o vale a plângerii, viaţa ca o şcoală de curăţire, un instrument al martirajului şi simbol al creştinismului.

Nu exista decât o singura fericita greşeala înnăscută: aceea de a crede ca suntem aici pentru fericirea noastră. Aceasta greşeală se scurge odată cu existenta noastră, întreaga noastră fiinţă nu-l decât perifraza ei, trupul nostru este monograma ei. Dar daca nu suntem

decât expresia voinţei de a exista, nemulţumirea succesiva a voinţei noastre ar trebui sa fie fericirea.

Cu cât vom stărui în aceasta greşeală înnăscută şi ne vom întări în ea prin dogme simpliste, lumea ne va părea mai plina de contradicţii. Caci la fiecare pas pe care-l parcurgem, cât trăim atât în exteriorul, cât şi în interiorul fiinţei noastre, învăţătura ne este cu totul contrarie. Pe când omul fara minte suferă numai în urma impactului cu realitatea, la neliniştea celui care cugeta se adauga uimirea teoretica de a şti pentru ce o lume şi o viaţă care sunt făcute pentru ca oamenii sa fie fericiţi răspund atât de rau scopului lor.

Filosoful se întreabă oftând: „Pentru ce sunt atâtea lacrimi în lume?” şi multe altele. Începe sa caute cauza, motivaţia. Oricând, oricine poate încerca sa justifice nefericirea sa individuala, fie prin intervenţia nefasta a hazardului sau a semenilor sai, fie prin influenta constelaţiei rele sub care s-a născut sau câte putin din toate. Aceasta nu schimba nimic din faptul ca şi-a pierdut scopul vieţii, acela de a fi fericit.

Deci aproape toate fizionomiile vârstei a treia au întipărită expresia nemulţumirii. Caci fiecare zi din viaţa ne-a învăţat ca bucuriile sunt înşelătoare, neoferind ceea ce promit, neaducind mulţumire inimii şi ca posedarea lor este cel putin înveninata de necazurile care le însoţesc sau care le dau naştere.

Motivele care-l determina pe oameni sa acţioneze sunt în număr de trei: a) Egoismul, care determina bunăstarea individului; el este fara margini; b) Răutatea, care doreşte nenorocirea aproapelui; c) Mila, care vrea binele aproapelui; ea merge pina la nobleţe şi grandoare.

Orice acţiune omeneasca are drept cauza unul din aceste mobile, lucrând în parte sau împreună.

Egoismul de care cu toţii suntem plini şi pe care-l ascundem din politeţe se trădează în momentul în care instinctiv căutăm în fiecare persoana pe care-o vedem o relaţie sau un mijloc de parvenire către unul din scopurile pe care le urmărim. Când facem o cunoştinţă noua primul nostru gând este de a şti daca şi cât ne poate fi folositoare; daca nu poate, nu reprezintă nimic pentru noi. Este în natura fiinţei umane sa vadă în aproapele sau un posibil mijloc pentru a-şi atinge scopurile.

Se poate schimba modul de a acţiona, dar nu şi voinţa reala, care singura poate avea valoare morala.

Nimeni nu poate schimba scopul spre care tinde voinţa; poate schimba doar calea care duce către acest scop.

Învăţătura, experienta modifica alegerea mijloacelor, dar nu schimba scopul final şi general.

Egoistul poate fi învăţat ca prin sacrificarea avantajelor mărunte va accede către altele majore. Omului rau i se poate arata ca raul pe care-l face atrage un altul mai mare asupra sa. Omul dotat cu un caracter pozitiv poate, prin amplificarea gândirii, prin cultura şi experienta, sa se manifeste pe un plan superior, apropiindu-se de perfecţiune.

Cultura morala poate îmbunătăţi acţiunea, dar limitele ii sunt uşor de sesizat. Mintea e luminata, dar inima sta în umbra. Principiul fiinţei, din punct de vedere moral, ca şi elementul intelectual sau fizic este înnăscut.

Oricine este ceea ce este: „un dar al lui Dumnezeu”!

Lumea trebuie sa se întoarcă şi sa urce la cauza sa primara, primordiala, la creatorul ei.

Daca o fiinţă trebuie sa fie moralmente libera, ea nu trebuie sa fie creata, ci sa aibă o existenta determinanta, depinzând de propria sa cauza şi de puterea ei proprie de perfecţionare.

Aşadar, existenta şi actul sau particular de creaţie, desfăşurat în timp, sunt răspunzătoare de toate manifestările lor.

Pentru ca o fiinţă sa fie responsabila de actele sale, de intenţionalitatea lor, trebuie sa fie libera.

Prin urmare, din responsabilitatea care este proba conştiinţei noastre, rezulta ca voinţa este libera şi ca ea este principiul determinant al fiecărui individ.

Pedeapsa păcatului şi a raului revine asupra creatorului sau. Daca aceasta este chiar voinţa, prezentându-se în manifestările sale cele mai diverse, păcatul vine chiar de la om; daca dimpotrivă exista Dumnezeu, cauza raului şi a păcatului contrazice divinitatea sa.

În viaţă este necesar, daca vrem sa ne atingem scopul, sa urmam o singura linie, lăsând la dreapta şi la stânga ei o mulţime de lucruri. Caci drumul vieţii este lesne comparabil cu un drum pe pământ, care nu-l decât o linie cu un minimum de suprafaţă.

Daca renunţările şi sacrificiile ni se par inutile şi precum copiii la bâlci luam tot ce ne place în treacăt, vom suferi urmările datorate unor false iluzii şi aspiraţii.

Linia drumului nostru este transformata într-o suprafaţă pe care o parcurgem în zig-zag, fara sa ajungem nicăieri. De aceea, numai atunci va arata caracter şi va putea sa acţioneze corect.

Invidiem poziţia sociala a unora din semenii noştri, cu toate ca n-ar fi potrivit caracterului nostru şi ne-ar aduce numai nefericire.

Precum pestele nu sta bine decât în apa, pasarea în aer, iar şoarecele în pământ, tot astfel se simte bine în atmosfera lui specifica: aerul palatului devine astfel de nerespirat pentru multi.

Numai experienta ne învaţă ce vrem şi ce putem: pina atunci suntem lipsiţi de caracter şi numai încercările grele ne pun pe adevăratul drum. Caracterul omului sta în legătură directa cu experienta sa de viaţă.

Caracterul da măsura cunoaşterii propriei noastre individualităţi, a voinţei abstracte, a calităţilor ferme, a măsurii şi direcţiei capacităţilor fizice şi intelectuale, cu o singura propoziţie omul este suma puterilor şi tuturor slăbiciunilor personalităţii.

Faptele şi acţiunile unui individ, ca şi acelea ale unui popor, pot apărea foarte modificate prin dogma. Prin ele insele, acţiunile sunt numai imagini golite de conţinut: intenţia este aceea care le dirijează, le da o semnificaţie morala. Şi totuşi în realitate semnificaţia morala poate fi aceeaşi chiar daca manifestarea ei exterioara este diferita. Cu acelaşi grad de răutate omul poate muri pe eşafod sau liniştit în mijlocul familiei.

Acelaşi grad de răutate exista şi la primitivi, exprimat prin omor şi canibalism, dar şi în societăţile avansate prin asuprire, intriga, pervertire: individul în sine rămâne acelaşi. In asemenea condiţii greu ii va fi celui lipsit de ipocrizie sa intoneze intru slava „Aleluia”.

Cea mai slaba referire la eul personal ataca din rădăcina grija permanenta şi neliniştea pentru acesta. Virtutea şi o conştiinţă luminoasa aduc veselia şi liniştea. Egoistul se simte permanent înconjurat de duşmani, caci toate speranţele sale se sprijină pe binele sau propriu.

Omul bun trăieşte în mijlocul prietenilor: fericirea lor este fericirea sa proprie. Caci interesul legat de o mulţime de alti oameni

nu poate sa nelinişteascâ tot atât ca acela care nu se raportează decât la o singura persoana.

Hazardul lovind totalitatea indivizilor, se echilibrează cauzând fiecăruia fericire sau nefericire.

Orice act benefic, în totalitate dezinteresat, având drept scop diminuarea nenorocirii aproapelui, devine la o examinare atenta un act misterios, un gest aparţinând misticismului practic, practic de neexplicat şi generat de acelaşi principiu care sta la baza oricărui misticism. Caci nu e cu putinţă sa împarţi pomana fara a avea un scop mai îndepărtat decât acela de a îndulci sărăcia altuia, excepţie făcând numai actul recunoaşterii propriului eu într-o fiinţă străină.

Cel care moare pentru patrie şi-a pierdut iluzia cre-l restrânge existenta la propria sa persoana: propriul sau eu ii apare în compatrioţii sai.

Muritorul care nu mai face diferenţa dintre persoana sa şi celelalte, care-şi sacrifica viaţa pentru a o salva pe-a celor din jur, acest muritor recunoscând intimul şi adevăratul eu în toţi semenii sai, considera durerile neexprimate şi inexprimabile ale tuturor celor vii ca pe ale sale, apropiindu-şi suferinţa lumii întregi. Nici durerea nu-l este străină. Caci fericirea şi nefericirea personala sunt caracteristice numai omului egoist.

Îmbrăţişează existenta întregii umanităţi şi vei constata ca nu aspira decât la neant într-o lupta interioara şi o suferinţă continue.

Voinţa de a trai este sfărâmată de suferinţă mai înainte ca negaţia, renunţarea la sine însuşi sa se producă. Omul ajuns la paroxismul disperării de toate gradele reintra în el însuşi, învaţa sa se cunoască, schimba sensul acţiunii sale şi se ridica mai presus de suferinţă sa. Atunci, sfinţit, intra într-o fericire nespusa, renunţa detaşat la tot ceea ce dorea pina atunci, cu tot sufletul şi primeşte moartea ca pe-o izbăvire.

Din flacăra purificatoare a durerii, negarea voinţei de a trai, adică eliberarea, izbucneşte ca un fulger.

Durerile mari purifica pina şi animalele.

Goethe a zugravit cu mare intensitate în povestea Margueritei aceasta eliberare de dorinţa de a trai, cauzata de o mare disperare.

DORINŢA DE A MURI.

Despre renunţare – Quietismul – Ascentismul în diferite religii – Sinuciderea – Moartea – Eternitatea.

Daca ne ridicam un moment prin contemplare estetica deasupra grelei atmosfere terestre, suntem în acele momente cele mai binecuvântate fiinţe dintre toate. In ce grad se ridica, aşadar, fericirea omului a cărui voinţa este absolut liniştită, nu numai pentru un moment, ca în placerea frumosului, ci pentru totdeauna?

Un om care după lupte crâncene se regăseşte biruitor nu e decât o fiinţă gânditoare, o oglinda a lumii. Nimic nu-l mai poate nelinişti sau mişca, caci s-a rupt de miile de fire ale voinţei: dorinţele, frica, invidia, necazul etc.

Viaţa cu fiinţele ei aluneca deasupra lui ca visele de dimineaţă în somnolenta sufletelor noastre: numai realitatea suferinţei rămâne prezenta.

Cel care ajunge sa cunoască acest adevăr va găsi lumea în armonie cu vederile sale, daca nu cu dorinţele sale.

Întâmplările de orice natura, cu toate că-l chinuie, nu-l vor mai mira: va recunoaşte ca durerea şi necazul lucrează pentru adevăratul scop al vieţii: distrugerea voinţei de a trai.

Sa ne întoarcem privirea de la propria noastră suficienta, de la îngustimea sentimentelor noastre, de la prejudecăţile de tot felul spre aceia care au învins lumea.

Vom cunoaşte acea pace superioara oricărui raţionament, acea mare liniştită de sentimente, acea odihna, acea siguranţă neclintita al carei singur reflex pe chipurile pictate de un Corregio sau Rafael este o evanghelie în care oricine poate avea încredere: nu rămâne decât cunoaşterea, dorinţă a dispărut.

Sinucigaşul iubeşte viaţa; se plânge numai de condiţiile sub care i se oferă. Aşadar, el nu renunţa la voinţa de a trai, ci numai la apariţia sa accidentala ca expresie a vieţii, căreia ii distruge în persoana sa unul din fenomenele trecătoare.

Sinucigaşul este precum bolnavul care refuza un tratament dureros dar salvator, preferind să-şi păstreze boala. Suferinţa suportata cu curaj suprima voinţa.

Quietismul, adică renunţarea la voinţa, ascentismul, adică distrugerea intenţionată a voinţei şi misticismul, adică conştiinţa identităţii fiinţei sale cu universul au relaţii atât de adânci, incit acela care se recunoaşte ca partizan al unui din aceste sisteme le va primi implicit şi pe celelalte.

Nimic mai suprinzator decât conformarea doctrinelor unor scriitori atât de diferiţi în timp, spatiu şi religie, precum şi siguranţă şi încrederea cu care ne prezintă rezultatul experintei lor profunde.

Înţelesul adevăratei vieţi monastice este ca cineva se simte demn şi capabil de o existenta mai buna decât a noastră, dorind sa întărească şi sa menţină aceasta convingere prin dispreţul arătat placerilor şi bucuriilor vulgare ale pământului. Aici se aşteaptă în linişte sfârşitul acestei vieţi, lipsita de orice atracţie vana pentru a saluta ora eliberării şi a morţii.

Cu atât mai mult iudaismul, brahmanismul şi budhismul se apropie de spiritul se tendinţa morala ale lui Cristos. Acesta este miezul, esenţa religiei şi nu poveştile cu care se înconjoară.

Protestantismul, eliminând ascetismul şi celibatul, a devenit prin aceasta o adevărată apostazie.

Astfel, protestantismul a degenerat către un raţionalism rigid, care se rezuma la doctrina unui bun părinte ce a creat lumea pentru amuzament (lucru în care n-a prea reuşit).

Aceasta poate fi o religie buna pentru pastorii protestanţi avuţi, însuraţi şi instruiţi, dar nu se poate spune ca ar mai conţine şi ceva creştinism.

Din obişnuinţă spunem ca tinereţea reprezintă partea fericita a exisentei noastre, iar bătrâneţea perioada trista. Aceasta afirmaţie ar fi adevărată daca pasiunile ne-ar putea face fericiţi. Dar tinereţea este prada pasiunilor care descresc odată cu înaintarea în vârsta, când cunosterea devine libera şi capătă un rol dominator. Menţionând ca orice placere este negativa, orice durere este pozitiva, vom înţelege ca pasiunile nu fericesc pe nimeni şi ca bătrâneţea nu-l tocmai de plâns. Orice placere reprezintă satisfacerea unei necesităţi. Odată cu eliminarea necesităţii, placerea este tot atât de regretata ca şi când cineva nu mai poate mânca după ce s-a saturat. Platon preţuieşte mult mai corect ca senectutea este fericita datorita eliberării ei de sexualitate.

Tinereţea înseamnă agitaţie; bătrâneţea e timpul odihnei. Copilul întinde mina către orice obiecte atrăgătoare. Este incitat de diversitatea lumii, de formele ei nenumărate: a-ţi imagina toate acestea presupune un univers mult mai vast decât poate oferi lumea reala. De aceea, copilul este îmbibat de dorinţe vagi fara de care nici o fericire nu poate exista.

La bătrâneţe experienta asupra valorii lucrurilor şi a fondului placerilor purifica sufletele. In sfârşit, au fost alungate una câte una mii de himere care mai înainte ascundeau şi alterau adevărata fata a lucrurilor. Totul se lămureşte, se recunoaşte şi se ia aşa cum este. Astfel se ajunge la detaşare ca element esenţial al fericirii.

Diferenţa fundamentala intre tinereţe şi bătrâneţe este ca cea dintâi are viaţă în perspectiva, cea de-a doua, moartea; cea dintâi are un trecut scurt şi un viitor fara margini, cealaltă dimpotrivă.

Moartea sta în fata oricui, în timp ce viaţa a trecut odată cu tinereţea. La ce oare merita sa ne gândim? La viaţa sau la moarte, la tinereţe sau la bătrâneţe?

Trebuie neapărat sa trăieşti mult ca sa poţi recunoaşte cât de efemera este viaţa.

La oricare om caracterul pare a fi preferenţial, potrivit unei anumite vârste. Unii sunt plini de politeţe la tinereţe, calitate dispărută odată cu vârsta; alţii sunt activi, bătrâneţea anulându-le orice valoare; multi sunt mai avantajaţi la bătrâneţe, când devin mai blajini pentru ca sunt mai experimentaţi şi mai calmi.

La tinereţe domina intuiţia, la bătrâneţe cugetarea; de aceea, la tinereţe omul este mai mult poet, iar la bătrâneţe mai mult filosof. Practic, la tinereţe conduc intuiţia şi impresia, iar la bătrâneţe reflecţia. Obiceiul modelează impresia cu vârsta. De aceea, la tinereţe domina partea exerioara a lucrurilor, de aceea tinerii tin sa se evidenţieze cu orice preţ.

Cei dintâi patruzeci de ani ai existentei noastre ne furnizează textul; următorii treizeci de ani sunt comentariile care explica adevăratul sens şi legătura textului cu morala şi toate fineturile ei.

Sfârşitul vieţii înseamnă sfârşitul balului, când măştile sunt aruncate, rămânând fiecare sa se arate celorlalţi după cum i-a fost firea.

Ştim ca prin contemplarea frumosului artistic putem cunoaşte fericirea. Prin aceasta, mergând mai departe cu raţionamentul, înţelegem la ce grad se ridica fericirea aceluia a cărui voinţa este liniştită nu numai într-un moment dat, acela al cunoaşterii frumosului, ci pentru totdeauna.

Teoretic, viaţa poate înfăţişa trei extreme. Mai întâi, este voinţa puternica, generatoare de pasiuni mari, caracteristica marilor personalităţi istorice, zugrăvita în drame şi epopei.

Urmează conştiinţa curata eliberata de voinţă, caracterizând viaţa oamenilor de geniu.

În sfârşit, marea letargie a voinţei şi, prin urmare, dorinţa fara scop, plictiseala paralizând viaţa este cea de-a treia extrema.

Viaţa individului, departe de a se rătăci într-una din aceste extreme, nu le atinge decât foarte rar, cel mai adesea oscilând excitata intre aceste trei elemente, o voinţă legata de lucruri mărunte reproducându-se mereu şi scăpând de plictiseala.

Daca nevoia constanta şi nesatisfăcuta de fericire caracterizează prima jumătate a vieţii, cea de-a doua parte a vieţii este caracterizata prin teama de nefericire.

Caci odată cu trecerea timpului se conştientizează suferinţa ca realitate permanenta în dauna fericirii himerice, dispărută în trecut. La tinereţe, când necunoscutul îmi batea în usa eram fericit, gândind ca iată „vine fericirea mea”. Spre bătrâneţe impresia mea în aceeaşi ocazie era ceva ce semăna mai degrabă cu frica.

Indivizii înzestraţi intelectual, care nu aparţin cu totul lumii, trăind mai mult singuri, încearcă doua senzaţii opuse: la tinereţe au adesea impresia ca ar fi părăsiţi de lume; la maturitate, nu lumea-l părăseşte, ci ei fug de ea. La tinereţe senzaţia de părăsire îşi are originea în lipsa de experienta şi de cunoaştere. La maturitate, starea oarecum mai plăcută de mizantropie se bazează tocmai pe cunoaşterea vieţii. De aceea cea de-a doua parte a vieţii poate fi socotita mai plăcută ca cea dintâi.

Veselia şi curajul tinereţii noastre vin în parte din faptul ca îndreptându-ne spre vârful unei înălţimi, nu vedem moartea ascunsa de cealaltă parte. Cum trecem de vârf, moartea se vede bine, obligându-ne sa cunoaştem direct ceea ce nu ştiam decât din auzite.

Prin aceasta cunoaştere forţa vieţii începe sa scadă şi veselia sa dispară.

Negarea dorinţei de a trai nu poate fi considerata ca un bun câştigat; ea nu poate fi păstrată decât printr-o lupta continua, caci cu-l linişte definitiva pe pământ. De aceea viaţa intima a sfinţilor ni se releva plina de lupte interioare şi de încercări de tot felul.

Comuniunea suferinţei micşorează raul. Tot un rau este şi plictiseala, şi oamenii se grupează pentru a se plictisi în comun. Aşa cum dragostea de viaţă nu este decât frica de moarte, instinctul sociabilităţii îşi are rădăcinile mai putin în iubirea fata de semeni şi mai mult în teama de singurătate.

Pentru a scăpa de singurătate, chiar şi o tovărăşie rea pare buna. Dar când cineva este născut pentru singurătate, întărit împotriva primei impresii pe care i-o produce, poate sa trăiască foarte bine totdeauna singur.

Singurătatea este soarta tuturor spiritelor superioare. Câteodată vor fi trişti, dar se vor refugia întotdeauna în singurătate, alegând-o ca pe cel mai mic dintre doua rele.

Omul este singura fiinţă care se mira de propria sa existenta, animalul trăieşte în odihna sa şi nu se mira de nimic. Natura, după ce a trecut prin cele doua stăpâniri inconştiente ale mineralului şi vegetalului, după ce a depăşit lunga domnie animala, ajunge în sfârşit, prin om, la raţiune şi conştiinţa şi atunci se mira de opera sa şi se întreabă ce este. Aceasta mirare, care se produce mai ales în fata morţii şi la vederea distrugerii şi dispariţiei tuturor fiinţelor, este izvorul nevoilor noastre metafizice: prin ea omul devine un animal metafizic. Daca viaţa noastră era fara sfârşit şi fara durere poate nu s-ar fi întrebat nimeni de ce exista lumea şi care e soarta ei, caci acestea s-ar fi înţeles de la sine. Dar vedem ca toate sistemele filosofice şi religioase au drept scop sa răspundă la întrebarea „ce este după moarte?”. Şi cu toate ca religiile par ca avea ca obiect existenta Dumnezeilor lor, ele nu influenţează omul decât atât cât aceasta existenta este legata de aceea a nemuririi şi pare nedespărţita de ea. Fapt care explica lipsa de influenta şi durabilitate a sistemelor materialiste sau sceptice.

Templele şi bisericile, pagodele şi moscheile din toate tarile şi din toate timpurile nu dovedesc necesitatea metafizica a omului. El

se poate mulţumi câteodată cu fabule grosolane şi cu povesti absurde, dar când aceste povesti sunt imprimate în el de timpuriu, sunt de ajuns pentru a-l da un înţeles existentei sale şi a-l susţine moralitatea.

Sa luam de exemplu Coranul: aceasta carte proasta a fost de ajuns pentru a fonda una din marile religii ale lumii, pentru a satisface o mie trei sute de ani nevoia metafizica a milioane de oameni, pentru a deveni baza moralei lor, pentru a-l învăţa sa dispreţuiască moartea, pentru a le inspira curajul în războaie sângeroase şi în cele mai îndepărtate cuceriri. Aici se manifesta forma cea mai săracă şi searbădă a teismului. Poate sa fi pierdut mult prin traduceri, dar n-am găsit nici o idee preţioasă în Coran. Aceasta demonstrează ca facultatea metafizica nu merge mână-n mina cu necesitatea metafizica. La origine omul, mai aproape de natura, prindea mai bine înţelesul lucrurilor şi fenomenelor: iată de ce strămoşii brahmanilor ajunseseră la concepţii supraomeneşti.

Înţeleg prin metafizica acel mod de cunoaştere care depăşeşte posibilităţile oferite de experiment, natura, fenomenele întâmplate, pentru a explica de ce fiecare lucru este condiţionat în înţelesul sau, sau în termeni limpezi, ce se afla dincolo de natura şi o face posibila.

Din exterior nu vom putea niciodată sa ajungem la esenţa lucrurilor: oricât de mult s-ar strădui cineva nu va câştiga decât închipuiri şi vorbe. E ca şi cum te-ai învârti în jurul unui castel, căutând zadarnic o intrare şi, aşteptând, schiţezi faţadă. Acesta este drumul pe care l-au urmat toţi filosofii înaintea mea. Care este, aşadar, acea metoda care ne poate conduce pina la esenţa şi principiile lucrurilor, pina la voinţa? Iat-o:

Daca omul n-ar fi decât o fiinţă cugetătoare, capul unui înger înaripat, fara corp, un subiect curat al conştiinţei în lumea care il înconjoară, ea nu i-ar părea decât o reprezentare. Dar el îşi are rădăcina în lume, exista ca individ al ei, conştiinţa sa, care este reazemul lumii ca reprezentare depinde un corp ale cărui afecţiuni sunt punctul de plecare al intuiţiilor noastre. Acest corp este pentru gânditorul pur o reprezentare, un obiect printre alte obiecte: mişcările şi acţiunile acestui corp nu sunt cunoscute de gânditorul pur decât ca schimbări ale celorlalte obiecte simţitoare şi i-ar fi tot atât de străine, de neînţeles, daca semnificaţia lor nu i-ar fi descoperita într-

un alt mod. Ar vedea actele sale urmând motivele cu constanta unei legi naturale, precum fac celelalte obiecte care se supun unor cauze de naturi diferite. N-ar înţelege deloc influenta motivaţiei ca legătura a efectului cu cauza sa. Ar putea, după plac, sa numească putere, calitate sau caracter intrinsec esenţa neînţeleasă a actelor sale; dar n-ar şti mai mult. Şi totuşi nu-l asa: exista o noţiune care explica taina subiectului conştiinţei, aceasta noţiune se numeşte „voinţa”.

Aceasta noţiune şi numai ea ii oferă cheia de sine însuşi ca fenomen, ii descoperă înţelesul, ii arata resortul interior al fiinţei, actelor şi mişcărilor sale. Orice act concret al voinţei este asemenea unei mişcări a corpului sau: nu poate voi actul în realitate fara sa perceapă în acelaşi timp ca acel act se manifesta ca mişcare a corpului. Actul voluntar şi mişcarea corpului nu sunt doua stări obiectiv diferite şi legate de cauzalitate: intre ele nu exista raportul cauză-efect; sunt un singur şi acelaşi lucru dat în doua moduri diferite, dintr-o direcţie imediat în cealaltă prin intenţie intelectuala. Acţiunea corpului nu este altceva decât actul voinţei obiective manifestata prin intuiţie. Făcând se deosebeşte de voind numai ca acte reflexive, în realitate e unul şi acelaşi lucru. Concluzia este ca fondul fiinţei noastre este voinţa; manifestarea ei imediata este corpul.

Prin urmare, este necesar sa înţelegem natura după noi înşine şi nu pe noi înşine după natura.

Am ales acest cuvânt voinţa în lipsa de altul mai bun, dând conceptului de voinţa un înţeles mult mai larg, pe care nu l-a avut pina azi. Nu s-a recunoscut pina acum identitatea esenţială a voinţei cu toate forţele care lucrează în natura şi ale căror manifestări variate aparţin speciilor a căror voinţa este genul. S-au considerat toate aceste lucruri ca eterogene. Prin urmare, nici un cuvânt nu poate exprima aceasta concepţie. Aşadar, genul l-au numit după specia cea mai înaltă, aceea de care avem imediat cunoştinţa în noi şi care ne conduce cunoaşterea imediata a celorlalte.

Pina la mine s-a luat conceptul voinţei drept conceptul puterii; eu am făcut contrariul şi consider orice forţă naturala ca pe-o voinţă: aici nu-l numai o disputa inutila. Este dimpotrivă un punct de cea mai mare importanta, caci concepţia puterii are la baza cunoaşterea intuitiva a lumii obiective. Reprezentarea ca fenomen îşi are originea

în domeniul în care stăpânesc cauza şi efectul. Reprezintă ceea ce este esenţial în cauza, acel punct la care explicarea fenomenului prin cauzalitate se opreşte. Singura concepţia voinţei nu-şi are izvorul în fenomen, nici în reprezentarea intuitiva, ci vine dinăuntru, emanând din conştiinţa fiecăruia; în ea fiecare recunoaşte propriul sau eu fara vreo alta forma, nici chiar aceea a subiectului şi a obiectului, caci aici ceea ce se cunoaşte şi ceea ce este cunoscut coincid. Aşadar, daca punem forţa în locul voinţei, punem necunoscutul în locul cunoscutului, singurul lucru cunoscut imediat.

Sa punem dimpotrivă, aşa cum s-a făcut pina acum, concepţia voinţei în locul concepţiei puterii; părăsim singura concepţie pe care o avem despre lume, o lăsăm sa se piardă într-o concepţie abstracta rezultata din fenomen.

Sfârşitul atât de evidenţiat în fiecare din părţile organismului animal dovedeşte ca nu-l vorba de o putere oarba, ci de voinţă. Dar multi concep voinţa ca pe un act condus de spirit. Voinţa şi spiritul sunt luate drept un tot unitar, în care spiritul este determinant. Ce se întâmplă? Spiritul apare ca existând în afara animalului, coordonând voinţa către sfârşit. De aici concluzia ca animalul ar exista în spirit înainte de a deveni real. Iar sfârşitul deriva în mod esenţial din voinţa şi cum voinţa este fondul fiinţei vii, cum orice fiinţă organizata nu este decât exprimarea exterioara vizibila a voinţei, rezulta ca acest sfârşit se extinde la însăşi fiinţa, ca este interioara şi permanenta.

Uimirea noastră în fata nesfârşitei perfecţiuni, concomitent cu caracterul finit al oricărei creaţii a naturii are la baza modul limitat de a vedea al omului, care considera ca exista semnul egal intre creaţia umana şi cea naturala. Din acest punct de vedere voinţa şi creaţia sunt doua concepte diferite. Intre aceste doua concepte mai deosebim inca:

1) Spiritul strain voinţei în ea însăşi şi care nu e decât modalitatea, calea prin care acesta trebuie sa treacă înainte de a se concretiza.

2) Materia străină voinţei care trebuie cu toate acestea sa primească de la o alta forma, pentru ca aceasta voinţă se lupta împotriva alteia – natura acestei materii.

Creaţiile naturii, spre deosebire de cele umane, sunt o manifestare imediata, nu mediata, a voinţei. Natura lucrează primitiv,

fara conştiinţă. Voinţa şi creaţia ei nu sunt despărţite prin vreo reprezentare intermediara – ele sunt una. Materia însăşi este una cu ele, caci materia este pur şi simplu voinţa în stare vizibila. Aici materia este total pătrunsă de forma. Materia, depăşită de forma – ca în opera de arta – este abstracţie pura, copil al raţiunii fara vreo experienta posibila. Materia speciei de arta este, dimpotrivă, empirica. Identitatea materiei şi a formei este caracterul produsului natural; diversitatea lor naşte opera de arta.

Nu se poate spune ca viaţa omeneasca este lunga sau scurta, caci în fond ea este scara cu care măsurăm toate celelalte lungimi ale timpului. In Vede şi Upanişade durata fireasca a vieţii este apreciata la o suta de ani. Caci am observat ca numai aceia care trec de nouăzeci de ani se sfârşesc fara boala, fara convulsii, fara horcăieli, câteodată fara sa pălească, uneori şezând după masa. La orice alta vârsta se moare prematur.

În Vechiul Testament viaţa omului este apreciata la şaptezeci, optzeci de ani, cifra confirmata şi de Herodot. Experienta zilnica este interpretata fals, grosolan. La şaptezeci de ani oamenii nu mor de bătrâneţe, ci de boala, la fel cu cei mai tineri decât ei. Deci boala fiind esenţialmente o anomalie nu reprezintă un sfârşit natural.

Diferenţa fundamentala dintre tinereţe şi bătrâneţe este aceea ca tinereţea are în perspectiva viaţa, iar bătrâneţea moartea. Care dintre perspective prezintă mai multe inconveniente? E de preferat oare sa ai viaţa înapoia ta sau în fata ta? Ecleziastul a spus-o deja: „Ziua morţii este mai buna decât a naşterii”. Caci „Cine trăieşte mult, vede mai mult rau”, zice un proverb spaniol.

Planetele nu înscriu, după cum pretinde astrologia, existenta individului, ci mersul general al vieţii omeneşti, ordinea desfăşurării ei în timp, corespunzând unei anumite vârste, fiind rând pe rând, guvernata de ele.

Mercur stăpâneşte al zecelea an. Cu planeta aceasta omul se mişca repede şi uşor într-o orbita restrânsa; orice fleac este cauza perturbatoare, dar învaţa mult şi uşor sub mina Domnului, şireteniei şi elocinţei.

Cu al douăzecilea an începe stăpânirea planetei Venus; dragostea şi femeile il stăpânesc.

În al treizecilea an stăpâneşte Marte; la vârsta aceasta omul este violent, îndrăzneţ, orgolios şi războinic.

La patruzeci de ani bărbatul e stăpânit de patru planete mici: cimpul vieţii sale creste. Este frugi, adică practic, prin influenta lui Ceres; are un cămin datorita Vestei; a devenit înţelept şi învăţat datorita lui Palas şi, asemenea Junonei, sotia sa domneşte stăpâna în casa.

În al cinzecilea an stăpâneşte Jupiter: omul a supravieţuit celei mai mari parti a contemporanilor sai, se simte superior generaţiei actuale. Are multa forţă, experienta şi cunoştinţe. Este, în funcţie de personalitatea sa, autoritar cu cei ce-l înconjoară. Nu suporta sa i se poruncească şi vrea sa comande. Acum este mai apt sa devina conducător.

În al şaizecilea an vine Saturn şi cu el greutatea, încetineală, tenacitatea plumbului. Multi bătrâni par ca şi morţi: sunt palizi, greoi şi inerţi ca plumbul.

Cu Uranus, ciclul se încheie. Este momentul, se zice, de a merge în cer.

Nu pot să-l prind în calcul pe Neptun, pentru ca nu-l pot numi cu adevăratul sau nume – Eros. Prin Eros începutul se leagă de sfârşit. Eros este în conexiune misterioasa cu Moartea. Poate de aceea Horus sau Amentes al Egiptenilor este în acelaşi timp „cel care ia” şi „cel care da”.

Moartea este marele rezervor al vieţii. Numai înţelegând marea trecere, ordinea şi ritmul ei vom fi împăcaţi cu noi înşine.

Aproape şaizeci de planete au fost descoperite cu telescopul, aceasta inovaţie de care nu vreau sa aud vorbindu-se. Procedez în privinţa lor cum au procedat cu mine profesorii mei de filosofie: nu vreau sa stiu nimic, caci ele-mi discreditează marfa ce-o am în prăvălie.

Unii se întreabă de ce viaţa pare la tinereţe sa nu aibă sfârşit. Pentru ca ne trebuie multe spatii pentru nesfârşitele speranţe pe care le nutrim şi pentru care Matusalem ar fi murit prea tânăr.

Acţiunea de a recunoaşte eul personal în fiinţele străine, sursa a oricărei dreptăţi şi oricărei iubiri, distruge instinctul vital.

Orice acţiune dezinteresata intru uşurarea necazurilor altora este o acţiune mistica, o prelungire a propriei sale vieţi în vieţile

viitoare pentru care lucrează.

Moartea este rezolvarea dureroasa a nodului format de generaţie cu voluptatea. Este distrugerea violenta a greşelii fundamentale a fiinţei noastre, marea dezamăgire.

Pare ca sfârşitul oricărei activităţi vitale este o minunata uşurare pentru forţa care-o întreţine: de aici seninătatea de pe chipul omului mort.

Lunga este noaptea timpului fara margini şi repede se deapănă firul vieţii.

Exista vreun alt joc de noroc mai hazardat decât jocul vieţii şi al morţii? Ne preocupa fiecare partida, caci am angajat tot ce aveam.

Natura singura nu minte. Ea declara ca nu-l pasa de moartea sau viaţa unei fiinţe.

Materia, prin persistenta ei absoluta, ne asigura o indestructibilitate în virtutea căreia acela care nu poate sa conceapă altceva se poate crede nemuritor.

Orice animal de prada devine mormântul viu a o mie altora şi nu se păstrează în viaţă decât cu preţul a o mie de alti martiri.

Inteligenta sporeşte facultatea de a suferi, atingând la om gradul cel mai înalt.

Ca existenta noastră implica deja o greşeală este dovedit prin naştere.

Justiţia eterna lucrează. Daca oamenii n-ar fi fost rai, soarta lor ar fi fost mai buna.

În acest sens putem spune ca lumea şi-a împărţit singura o dreptate distributiva.

Când dintr-o mare ingratitudine a sortii voinţa este sfărâmată, omul nu mai vrea nimic, firea i se îmblânzeşte, este trist, nobil, resemnat. Daca gândirea îşi pierde obiectul determinat, risipindu-se în lumea înconjurătoare, ea anunţa o dispariţie gradata a voinţei. Omul caută o scăpare proprie de legăturile care-l tin pe pământ, are dulcele presentiment al morţii, care anunţa ieşirea timpului de sub comanda imperioasa a voinţei.

O bucurie secreta, „bucuria necazului”, însoţeşte aceasta stare.

Când suferi şi te lamentezi fara sa te resemnezi ai pierdut şi pământul şi cerul; nu-ţi mai rămâne decât o sentimentalitate searbădă.

Baza oricărei voinţe este nevoia, lipsa; prin urmare durerea. Daca scopul voinţei lipseşte sau daca este atins prea uşor, omul este cuprins de o mare plictiseala. Viaţa lui oscilează atunci intre durere şi plictiseala, ca elemente esenţiale ale vieţii. Plictiseala sfârşeşte adesea în disperare, este trăsătura de unire intre fiinţe şi deci raţiunea sociabilităţii.

Efortul identificându-se cu actul conştiinţei se numeşte voinţa. Orice împiedica voinţa se numeşte durere. Orice permite voinţei să-şi atingă scopul se numeşte placere. Voinţa însăşi concretizează mai slab sau mai pregnant durerea şi placerea. Satisfacţia este repede depăşită dând naştere unei noi necesităţi, unei noi dureri şi tot asa…

A voi înseamnă a suferi şi cum a trai este voinţa, orice viaţă este prin esenţa dureroasa.

Viaţa omului este o lupta permanenta pentru a exista cu siguranţă de a fi învins. Asta pina la sfârşitul acestei planete, pe care existam şi vieţuim.

Budiştii întrebuinţează cu mult discernământ termenul negativ de „nirvana”, ca negare a acestei lumi (sansara). Daca nirvana este neantul, asta înseamnă ca sansara nu conţine nici un element propriu care se poată servi la definirea sau construirea nirvanei.

Atunci când prin simpatie universala sau caritate omeneasca cineva se identifica în toate fiinţele, suprimând principiul individualismului pur; când şi-a negat propriul timp prin ascetism, alungind de la sine orice dorinţă, atunci voinţa amorţeşte, subiectul cugetător şi obiectul cugetat dispar şi nu mai este nici voinţa, nici reprezentare, nici lume. Recunoaştem bucuroşi ca ceea ce rămâne după suprimarea completa a voinţei nu reprezintă nimic pentru cei care sunt plini de voinţa de a trai. Dar pentru aceia la care voinţa s-a negat, lumea noastră ce este?

Nimic!

Şi-ar putea cineva închipui un stat perfect, în care o dogma inspiratoare a unei credinţe absolute în răsplăti şi pedepse după moarte sa împiedice orice crima? Politiceşte ar fi mult; moral nu s-ar câştiga nimic – numai actele în sine ar fi înlănţuite, nu şi voinţa. Acţiunile ar putea sa fie corecte, dar voinţa ar rămâne pervertita.

Când privim în viitor şi ne gândim la generaţiile care vor veni după noi, milioane de fiinţe omeneşti, diferite de noi prin moravuri şi

încercam sa le reprezentam, ne întrebam: „De unde vor veni? Unde sunt acum?”. Unde este acest sin bogat al neantului plin de lume, care ascunde pe cei ce vor sa vina? Şi unde ar putea sa fie daca nu unde a fost şi va fi orice realitate? In prezent şi-n ceea ce conţine, în tine însuţi întrebător nebun, care nerecunoscind propria ta esenţă, ce se aseamănă cu frunza arborelui care se vestejeşte toamna, cugeta ca va cădea şi se plânge de moartea sa fara a voi sa se mângâie la vederea verdelui fraged în care primăvara arborele va fi îmbrăcat. Ea zice plângând: „nu sunt nimic”. Frunza verde nebuna, unde vrei sa te duci? De unde-ar putea veni celelalte frunze? Unde este neantul acela de a cărui prăpastie te sperii? Recunoaşte-ţi propria ta fiinţa în aceasta putere interioara, ascunsa, totdeauna lucrând, în arborele care prin toate generaţiile de frunze nu cunoaşte nici naşterea şi nici moartea. Şi acum, omul nu este ca frunza?

Cum poate fi redusa existenta noastră temporala la simpla persistenta a unei pulberi? Se vor întreba unii nedumeriţi. Ştii oare ce este şi ce poate aceasta pulbere? Învaţă sa o cunoşti înainte de a o dispreţui. Aceasta pulbere, praf, cenuşă, aceasta materie, odată dizolvata în apa va deveni metal, sticla, va străluci în stele, îşi va manifesta puterea magnetica, se va fasona în plante şi în animale şi din sinul ei misterios se va dezvolta aceasta viaţă, a carei pierdere frământa atât de mult spiritul nostru mărginit. Nu înseamnă oare nimic sa durezi sub forma acestei materii?

Spinoza are dreptate sa afirme ca noi ne siântâm eterni şi natura, în înţeles transcendent, se aseamănă cu castelul acela de care vorbeşte Diderot în „Jacques Fatalistul” şi pe frontispiciul căruia se putea citi:

„Nu aparţin nimănui şi aparţin întregii lumi: eraţi în el înainte de a intra şi veţi fi când veţi ieşi”.

Individul moare, specia este indestructibila. Individul este expresia în timp a speciei care este în afara de timp.

Moartea este pentru specie ceea ce somnul este pentru individ.

Specia reprezintă unul din aspectele voinţei ca lucru în sine. Cu acest titlu ea reprezintă ceea ce este indestructibil în individul viu… Ea conţine tot ce este, tot ce-a fost, tot ce va fi.